

**DÜNYADA VE TÜRK FİNANS SEKTÖRÜNDE
SUKUK: ERZURUM İLİ BANKA ÇALIŞANLARI
ARASINDA BİR ANKET ÇALIŞMASI**

Bahattin ERDEN

**Yüksek Lisans Tezi
Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalı
Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ**

2015

Her Hakkı Saklıdır

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE VE FİNANSMAN ANABİLİM DALI**

Bahattin ERDEN

**DÜNYADA VE TÜRK FİNANS SEKTÖRÜNDE SUKUK:
ERZURUM İLİ BANKA ÇALIŞANLARI ARASINDA BİR ANKET
ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ**

ERZURUM-2015

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

...../...../20....

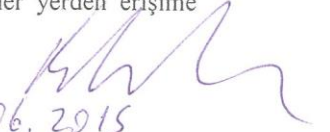
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

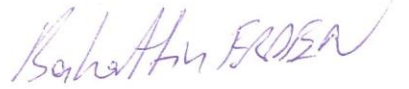
Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum ". DÜNYADA VE TÜRK FİNANS SEKTÖRÜNDE SUKUK: ERZURUM İLİ BANKA ÇALIŞANLARI ARASINDA BİR ANKET ÇALIŞMASI" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
 Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
 Tezimin/Raporumun ..3.. yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

16.06.2015
[Tarih ve İmza]

[Öğrencinin Adı Soyadı]

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Turan SARDAR danışmanlığında, Bahadır EROEN tarafından hazırlanan
bu çalışma 20.10.5... / 2015... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından, İS. E. T. M. F.
Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Turan SARDAR İmza: İnder Turan
Jüri Üyesi Doç. Dr. Ramazan CANIK İmza: ...
Jüri Üyesi Yr. Doç. Dr. Kurulduh KAY İmza: ...

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
ÖNSÖZ.....	VII
KISALTMALAR DİZİNİ	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS SİSTEMİ

1.1. İSLAMİ FİNANS SİSTEMİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	7
1.1.1. Mudaraba(Kâr Paylaşımı)	7
1.1.2. Müşareke (Kâr-Zarar Paylaşımı).....	9
1.1.3. Murabaha (Maliyet artı Kâr Marjlı Satış).....	10
1.1.4. İcara (Leasing, Kira Finansmanı)	12
1.1.5. Karz-ı Hasen(Faizsiz Borç).....	13
1.1.6. Tekafül (Sigorta)	14
1.1.7. Selem (İleriye Dönük Satın Alma).....	16
1.1.8. İstisna (Siparişe Dayalı Satın Alma)	16
1.1.9. Tavarruk	17
1.1.10. Joala.....	19
1.1.11. Wakala (Vekalet).....	19
1.2.İSLAMİ FİNANSIN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ VE GELİŞİMİ	19
1.3.İSLAMİ FİNANSIN DÜNYA ALGILAMASI	22
1.4. İSLAMİ FİNANS ALANINDA HİZMET VEREN KURULUŞLAR	24
1.4.1. İslami Finans Kurumlarının Muhasebe ve Denetim Örgütü(AAOIFI).....	24
1.4.2. Likidite Yönetim Merkezi(IILM).....	25
1.4.3. Uluslararası İslami Finans Piyasası(IIFM).....	27
1.4.4. İslami Finansal Hizmetler Kurulu(IFSB)	27
1.4.5. Uluslararası İslami Derecelendirme Kurumu(IIRA).....	29
1.4.6. İslami Kalkınma Bankası	30

1.5. İSLAMİ FİNANSIN TÜRKİYE ALGILAMASI.....	31
1.5.1. Türkiye’ de Faaliyet Gösteren İslami Finans Kuruluşları	35
1.5.2.Türkiye’de İslami Finans’ın Mevcut Durumu.....	36
1.6.İSLAMİ FİNANS ARAÇLARI.....	37
1.6.1.İslami Bankacılık.....	37
1.6.2.Tekafül.....	39
1.6.3.İslami Sermaye Piyasaları	41
1.6.3.1. İslami Hisse Senedi Alım-Satımına Aracılık Hizmetleri	42
1.6.3.2. Şer’i Hükümlere Uygun Hisse Senetleri	42
1.6.3.3. İslami Fonlar	43
1.6.3.4. İslami Tahviller.....	43
1.7. KATILIM BANKACILIĞI.....	44
1.7.1. Katılım Bankacılığı Kavramı	44
1.7.2. Katılım Bankalarının Kuruluş Nedenleri	46
1.7.2.1. Dini Nedenler	46
1.7.2.2. Ekonomik Nedenler	47
1.7.2.3. Sosyal Nedenler	48
1.7.3.Katılım Bankalarında Fon Toplama Yöntemleri.....	49
1.7.3.1. Özel Cari Hesap.....	49
1.7.3.2. Katılma Hesapları	50
1.7.3.3. Özel Fon Havuzları.....	51
1.7.4. Katılım Bankalarında Fon Kullanırma Faaliyetleri.....	51
1.7.4.1. Nakdi Krediler	52
1.7.4.1.1. Kurumsal Finansman Desteği(Üretim Desteği).....	52
1.7.4.1.2. Bireysel Finansman Desteği	52
1.7.4.1.3. Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırımını	53
1.7.4.1.4. Finansal Kiralama	54
1.7.4.1.5. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı	55
1.7.4.2. Gayri Nakdi Krediler	55
1.7.4.2.1. Teminat mektupları.....	56
1.7.4.2.2. Referans Mektupları.....	56
1.7.4.2.3. Akreditif.....	56

1.7.4.2.4.Aval Kabul Kredileri.....	57
1.7.4.2.5.Harici Garantiler	57
1.7.5. Katılım Bankalarının Sermaye Piyasası Faaliyetleri.....	57
1.7.6. Diğer Katılım Bankacılığı Hizmetleri	59

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ TAHVİL (SUKUK)

2.1.SUKUK NEDİR?.....	60
2.2. SUKUK İLE DİĞER MENKUL KIYMETLER ARASINDAKİ FARKLAR .	61
2.3. SUKUKUN FAYDALARI VE ÖZELLİKLERİ	63
2.4. SUKUKUN TARİHSEL GELİŞİMİ	64
2.5. SUKUK TÜRLERİ	68
2.5.1. Kullanım Alanlarına Göre Sukuk Türleri.....	68
2.5.1.1. Projeye Endeksli Sukuk.....	69
2.5.1.2. Varlığa Endeksli Sukuk	69
2.5.1.3. Bilanço Endeksli Sukuk.....	70
2.5.2. Ortaklık Esasına Dayalı Sukuk Türleri	71
2.5.2.1. Mudaraba(Kar Paylaşım) Sukuk	71
2.5.2.2. Müşareke(Kar-Zarar Paylaşımı) Sukuk.....	73
2.5.3. Mal Satımı Esasına Dayalı Sukuk Türleri.....	75
2.5.3.1. Murabaha (Maliyet ve Kar Paylı Satış) Sukuk	75
2.5.3.2. Selem (İleri Vadede Teslim Sözleşmesi) Sukuk	77
2.5.3.3. İstisna (Alış Emri) Sukuk	79
2.5.4. Menfaat Satımına Dayalı Sukuk.....	80
2.5.4.1. İcara (Kira Sertifikası) Sukuk.....	80
2.5.5. Hibrid (Karma) Sukuk.....	83
2.6. SUKUK’ UN TÜRKİYE’ DEKİ DURUMU	84
2.7. TÜRKİYE’ DE SUKUKUN HUKUKİ YAPISI VE VERGİLENDİRME	
SÜRECİ.....	89
2.8. TÜRKİYE’ DE SUKUK İHRACI.....	91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE FİNANS SEKTÖRÜNDE SUKUKUN BİLİNİRLİĞİ ÜZERİNE

ERZURUM İLİ BANKA ÇALIŞANLARINA YÖNELİK BİR UYGULAMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	94
3.2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	94
3.3. ARAŞTIRMANIN ÖN KABULLERİ VE VARSAYIMLARI	95
3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	95
3.4.1. Araştırma Örneğinin Seçimi ve Verilerin Toplanması.....	95
3.4.2. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi	96
3.4.3. Veri toplama Yöntem ve Teknikleri.....	96
3.4.4. Araştırmada Kullanılan İstatiksel Yöntemler	96
3.5. BULGULAR	96
3.5.1. Araştırmaya İlişkin Demografik Bulgular.....	96
3.5.2. Araştırmaya İlişkin Ki-Kare Analiz Sonuç Bulguları	105
SONUÇ VE ÖNERİLER	120
KAYNAKÇA	125
EKLER	136
ÖZGEÇMİŞ	140

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****DÜNYADA VE TÜRK FİNANS SEKTÖRÜNDE SUKUK: ERZURUM İLİ
BANKA ÇALIŞANLARI ARASINDA BİR ANKET ÇALIŞMASI****Bahattin ERDEN****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ****2015, 141 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ****Doç. Dr. Ramazan YANIK****Yrd. Doç. Dr. Nurullah KAYA**

Faizsiz bankacılık sistemi, son yıllardaki gelişimi ile geleneksel bankacılık sisteminin tamamlayıcısı olmuştur. Dini inançları gereği faize duyarlı, potansiyel yatırımcılar faizsiz bankacılık sistemi ile finansal piyasalara yatırım yapma imkânı bulmuştur. Bu yeni yatırımcılarla beraber, finansal sistem daha homojen bir yapıya kavuşmuştur. İslami finans sistemi, geleneksel finans sisteminden farklı faiz getirisi olmayan yatırım ürünleri de oluşturmaktadır. Bunlardan birisi olan sukuk, Türkiye finans piyasasında kira sertifikası olarak bilinmektedir. 1980' li yılların başından itibaren dünya piyasalarında ihraç edilmeye başlayan sukukun ihraç değerleri hızla artarken, son birkaç yılda, Türkiye piyasalarına da girmiştir.

Bu çalışmada İslami finans sistemi ve sukuk tanıtılmaya çalışılmış ayrıca ki-kare analiz yöntemi kullanılarak sukukun ihraç değerlerinin Türkiye finans sektöründeki bilinirliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular Türkiye finans sektörü çalışanlarının sukukun ihraç değerleri hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İslami finans sistemi, Katılım Bankacılığı, Faiz, Kira sertifikası

ABSTRACT**MASTER' S THESIS****THE SUKUK IN THE WORLD AND TURKISH FINANCE SYSTEM: A SURVEY WORK AMONG THE BANK EMPLOYEES İN THE ERZURUM****Bahattin ERDEN****Advisor: Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ****2015, Page: 141****Jury: Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ****Assoc. Prof. Dr. Ramazan YANIK****Assist. Prof. Dr. Nurullah KAYA**

Interest-free banking system with development in recent years was complementary to the traditional system. Potential investors who are sensitive to interest in accordance with their religious beliefs have the opportunity to invest in interest-free banking system and financial markets. The financial system has gained a more homogeneous structure with these new investors. Islamic financial system differs from the traditional financial system in front of view investment products which are non-interest income. Law which is known as lease certificate in Turkish financial system is one of them. Since the beginning of the 1980s, the issue price of law which began to be exported to the world market increase rapidly in last few years. Then, it has also entered to Turkish markets.

This study examines Islamic financial system and law. Using Chi-square test, we try to determine the recognition of issue price of law in Turkish finance sector. In the light of findings, we examine that employees of Turkish financial sector didn't have sufficient information about issue price.

Key Words: Islamic Financial System, Interest-Free Banking, Interest, Sukuk

ÖNSÖZ

Sukuk ihracı, son yıllarda dünya finans sisteminde önemli bir noktaya gelmiştir. Türkiye’ de de son birkaç yılda ihraç edilmeye başlanmıştır. Ekonomi yönetiminiz sukuk ihracı ile hem faize duyarlı yabancı yatırımcıları ülkemize çekmek hem de Türkiye’ deki İslami finansal sistem ve ürünlere derinlik katmayı hedeflemiştir. Bu çalışmada Türkiye’de sukuk ürünü hakkında genel bilgiler verilmiş, finans sektörünün, sukuku ne kadar tanıdığı araştırılmıştır. Çalışmanın her aşamasında bilgi ve tecrübeleri ile destek olan değerli danışman hocam Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ’e teşekkür ederim.

Erzurum-2015**Bahattin ERDEN**

KISALTMALAR DİZİNİ

AAOIFI	: İslami Finansal Kurumlar Muhasebe ve Denetim Örgütü
BDDK	: Banka Denetleme ve Düzenleme Kurumu
BIST	: Borsa İstanbul
BSMV	: Banka ve Sigorta Muamele Vergisi
DIFC	: Dubai Uluslararası Finans Merkezi
GOS	: Gelir Ortaklığı Senedi
GYO	: Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı
IFSB	: İslami Finansal Hizmetler Kurulu
IIFM	: Uluslararası İslami Finans Piyasası
ILM	: Uluslararası Likitide Yönetim Merkezi
IIRA	: Uluslararası İslami Derecelendirme Kurumu
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymet Borsası
KİS	: Katılma İntifa Senedi
KZOB	: Kar-Zarar Ortaklığı Senedi
ÖFK	: Özel Finans Kurumu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SPV	: Özel Amaçlı Şirket
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKBB	: Türkiye Katılım Bankalar Birliği

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Tekafül ve Geleneksel sigortanın farklılıkları.....	15
Tablo 2.1. Sukuk, Tahvil ve Hisse Senedinin Karşılaştırılması	62
Tablo 3.1. Cinsiyet ile Sukuk Bilinirlik Arasındaki Ki-Kare Analiz Sonuçları.....	105
Tablo 3.2. Cinsiyet ile 5. Soru Arasındaki İlişki	106
Tablo 3.3. Yaş ile Sukuk Bilinirlik Arasındaki Ki-Kare Analiz Sonuçları.....	107
Tablo 3.4. Yaş ile 4. Soru Arasındaki İlişki	108
Tablo 3.5. Yaş ile 7. Soru Arasındaki İlişki	109
Tablo 3.6. Eğitim ile Sukuk Bilinirlik Arasındaki Ki-Kare Analiz Sonuçları	110
Tablo 3.7. Eğitim ile 5. Soru Arasındaki İlişki.....	111
Tablo 3.8. Eğitim ile 9. Soru Arasındaki İlişki.....	112
Tablo 3.9. Gelir Seviyesi ile Sukuk Bilinirlik Arasındaki Ki-Kare Analiz Sonuçları .	114
Tablo 3.10. Gelir Seviyesi ile 9. Soru Arasındaki İlişki.....	115
Tablo 3.11. Dini Düşünce ile Sukuk Bilinirlik Arasındaki Ki-Kare Analiz Sonuçları	116
Tablo 3.12. Dini Düşünce ile 9. Soru Arasındaki İlişki	117
Tablo 3.13. Türkiye’ deki Sukuk Ürünleri Bilgisi ile Sukuk Bilinirlik Arasındaki Ki-Kare Analiz Sonuçları	119

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Global Faizsiz Bankacılık Aktiflerinin Ükelere Göre Dağılımı (2013)	39
Şekil 2.1. Dünyada İslami Finansal Aktiflerin Dağılımı (2013).....	66
Şekil 2.2. Global Sukuk İhraçları (2007-2013, milyar USD)	67
Şekil 2.3. Global Sukuk İhraçları (% , 2013).....	68
Şekil 2.4. İcara Sukuk-Kira Sertifikası İhraç Süreci.....	83
Şekil 2.5. Türkiye’ deki Sukuk İhraçları (Milyon USD)	92
Şekil 3.1. Ankete Katılanların Yaş Dağılımı	97
Şekil 3.2. Ankete Katılanların Cinsiyet Dağılımı	97
Şekil 3.3. Ankete Katılanların Medeni Hal Dağılımı	98
Şekil 3.4. Ankete Katılanların Eğitim Düzeyi Dağılımı	98
Şekil 3.5. Ankete Katılanların Çalışılan Sektör Türü Dağılımı	99
Şekil 3.6. Ankete Katılanların Gelir Seviyesi Dağılımı.....	99
Şekil 3.7. Ankete Katılanların Düzenli Yatırım Dağılımı	100
Şekil 3.8. Ankete Katılanların Yatırım Belirleme Dağılımı	100
Şekil 3.9. Ankete Katılanların Yatırım Kararı Dağılımı.....	101
Şekil 3.10. Ankete Katılanların İslami Finans Bilgisi Dağılımı	101
Şekil 3.11. Ankete Katılanların İslami Finans Araçları Bilgisi Dağılımı	102
Şekil 3.12. Ankete Katılanların Yatırım Kararı Belirleme Şekli Dağılımı.....	103
Şekil 3.13. Ankete Katılanların Sukuk Ürünleri Hakkındaki Bilgi Dağılımı	103
Şekil 3.14. Ankete Katılanların Sukuk Yatırımları Dağılımı	104

GİRİŞ

Geçmişten günümüze finans sistemi sürekli bir değişim içerisinde. 1960' lı yıllara kadar sadece geleneksel finans sistemi uygulanırken bu tarihten itibaren İslami finans sistemi(faizsiz bankacılık) de uygulamada kendine yer bulmuştur. Bu yeni sistem ile dini inançları gereği faize duyarlı olan potansiyel yatırımcılar finansal sisteme dahil olmuştur.

Geleneksel finans işlemlerde, anaparaya ve vadeye uygulanan önceden belirlenmiş ya da sabitlenmiş oran olarak tanımlanan faiz İslam dinine göre yasaklanmıştır. İslami kurallar kapsamında sosyal adalet, borç verenler ve borç alanlar açısından kayıplar kadar kazançlarında eşitçe paylaşımını servet birikiminin ve ekonomideki dağılımın adil olmasını ve gerçek üretimi temsil etmesini gerekli kılmaktadır.

Faiz yasağı faizsiz bankaları ortaya çıkarmıştır. Faizsiz bankalar şekil olarak geleneksel bankalara benzese de, fon toplarken ve fon kullanırken geleneksel bankalar gibi faiz değil, kar ve zarar ortaklıklarına göre faaliyet göstermektedir. Faizsiz bankalar geleneksel finans sisteminin faizli ürünlerini kullanamadıklarından, ya geleneksel finans ürünlerini İslami koşullara göre düzenlemiş ya da İslami kurallara uygun yeni finansal ürünler ortaya çıkarmışlardır.

Faizsiz bankaların geleneksel bankacılık ürünlerini faizsiz sisteme uyarlamaları her zaman tartışma konusu olmuş ve İslami kurallara uygun olmadığı genel kabul görmüştür. Bu nedenle dünyada ve Türkiye' deki İslami finans kurumları, İslami kurallara uygun, yeni İslami finans ürünleri ortaya çıkarmaya başlamıştır. Günümüzde bu finansal ürünlerin en önemlilerinden biri de sukuktur.

Sukukun dünya faizsiz bankacılık sisteminin önemli enstrümanlarından birisi olmasının, bir varlığa dayanması, hak sahipleri için yasal güvenceler sağlaması, kolay ve etkin ödemesinin yapılmasıyla yatırım süresince düzenli gelir akışı sağlaması, likit bir enstrüman sağlaması ve ihraç edildiği ülke tarafından gerekli koşulların sağlanması şartıyla ikincil piyasalarda işlem görebilmesi gibi belli başlı nedenleri vardır.

İlk kez 1983 yılında Malezya da ihraç edilmiş olan sukuk bugün en çok ihraç edilen ve faizsiz bankacılık sisteminin en çok bilinen finans ürünüdür. Sukuk ihracının

yaklaşık % 60' ı yine Malezya tarafından gerçekleştirilmektedir. Sukuk ihracının büyük bir kısmı İslami nüfusun yoğunlukta olduğu ülkelerde yapılmaktadır. Ancak sukuk sadece İslami nüfusun yoğun olduğu Ortadoğu ve Asya' da değil tüm dünyada ihraç imkânı bulan bir finansal üründür. Birçok batı ülkesi finansal sisteminde yasal düzenlemeler yaparak İslami finans ürünlerine yatırım yapanları çekmeye çalışmaktadır.

Sukuk ihraç edilen ülkeye yabancı yatırımcıları çekebilmek için kullanılan önemli bir finansal varlıktır. Türkiye' de de finansal piyasaların derinliğini artırmak, sürdürülebilir ve kalıcı ekonomi oluşturmak ve büyük sermaye gerektiren yatırımlar için gerekli finansal kaynağı sağlamak amacıyla, gerekli altyapı çalışmaları tamamlanarak, 2010 yılında ihraç edilmeye başlanan sukuk katılım bankaları, kamu bankaları ve diğer şirketler tarafından ihraç edilmektedir.

Bu çalışmanın amacı tüm dünya da önemli bir finansal varlık olarak ihraç edilen, yatırım yapılan ve çok iyi tanınan sukukun ülkemiz finansal sektöründe ne kadar tanındığını, sukukun finansal piyasada derinliğinin ve etkinliğinin gelişimi için neler yapılabileceğini tespit etmeye yöneliktir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde İslami finans sisteminin ortaya çıkış süreci, gelişimi, İslami finans sisteminin nasıl çalıştığı anlatılacak, İslami kurallara uygun, geleneksel piyasalar için yeni olan, İslami finans sisteminin, küresel piyasalarda önemli bir konuma gelmesine olanak sağlayan yeni finansal ürünler tanıtılacaktır. İslami finansın, birçok konuda olduğu gibi muhasebe ilkeleri ve denetim yöntemleri bakımından da geleneksel finans sisteminden ayıran farklılıklar gösterilecektir. İslami finansın Türkiye' deki algısı hakkında bilgi verilecek ve son olarak katılım bankacılığı (faizsiz bankacılık), katılım bankalarının, geleneksel bankalardan farklı yönleri ve fon toplama ve fon kullandırma faaliyetleri anlatılacak, dünyadaki ve ülkemizdeki katılım bankalarının kuruluş zamanlarından ve kuruluş şekillerinden kısaca bahsedilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde dünya finans sisteminin yeni ve önemli bir finansal varlığı olan sukuk kavramsal olarak tanıtılacak, sukukun özellikleri, tarihsel gelişimi, çeşitleri ve çeşitlerinin ülkelere göre farklı kullanım şekilleri gösterilecektir. Sukukun Türkiye' deki tarihçesi, hukuki yapısı ve vergilendirilmesi, Türkiye' de ki sukuk türleri,

sukukun diğer finansal ürünlere oranla avantaj ve dezavantajlarından bahsedilip, dünyada ve Türkiye’ de sukukun ihraç miktarları hakkında genel bilgi verilecektir.

Üçüncü bölümde Türkiye finans sektöründe sukuk ihraç değerlerinin bilinirliği üzerine yapılan anket çalışması uygulamasının bulguları açıklanacaktır. Anket sonuçları standart sapma, aritmetik ortalama, frekans dağılımı istatistiksel yöntemleri ve ki-kare analiz yöntemi kullanılarak değerlendirilmiş, elde edilen veriler SPSS 21.0(Statistical Program ForSocialSciences) programı ile analiz edilmiştir. Uygulama ile Türkiye için yeni olan bu finansal ürünün bilinirliği ölçölüp, sukuk hakkındaki eksikler ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS SİSTEMİ

Finansal sistemin bir ekonomideki işlevi, fon arz eden birimler ile fon ihtiyacı olan birimlerin fonları arasında sürekli olarak bir akış gerçekleştirmektir. Finansal sistem yurtiçi ve yurt dışından elde edilen tasarruflar ile fonlama kaynaklarını elde etmektedir.¹

Bir ülkede ki finans sistemi, belirli finansal araçların, örgütlenmelerin, piyasaların, kişi ve kuruluşların, bazı fonksiyonları gerçekleştirmek üzere bir araya gelerek oluşturdukları bir bütündür.

Tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesi finansal sistemin aracılık etmesi sonucu oluşmaktadır. Ayrıca bir ülkede ki iktisadi hayatın etkinliğinin temel göstergesidir.²

İslami finans kavramı geniş anlamda İslami kurallar kapsamında, mali çalışmalar ve uygulamalar dikkate alınarak oluşturulan sistem olarak tanımlanmıştır.³ İslami finans piyasası temeli, Kur'an, Sünnet ve İçtihatlar olan İslami esaslara göre yürütülen finansal faaliyetlerden oluşmaktadır.⁴

Modern İslami finansal ürünler ve hizmetler, iki yaklaşım uygulanarak geliştirilmektedir. Birinci yaklaşım, mevcut geleneksel finansal araçların, İslami hükümlerce kabul görmüş olanlarından, İslami hükümlerce yasaklanmış unsurlar çıkartılarak finansal araç oluşturulması; İkinci yaklaşım ise, İslami prensiplere uygun yeni finansal araçların ve hizmetlerin oluşturulmasıdır.⁵

İslam dini, alışverişi ve ticareti İslami kuralları açıkça bir ihlal yoksa helal kılmış, faiz(riba)'i kesinlikle yasaklamıştır.⁶ Faiz Türk Dil Kurumu internet sitesinde 1) "İşletmek için bir yere ödünç verilen paraya karşılık alınan kar, getiri, ürem, nema" 2)

¹ Ö. Faruk Çolak; Tezer Öçal, "Finansal Sistem ve Bankalar", Nobel Yayın Dağıtım, Ankara1999, 19

² Muharrem Afşar "Finansal Sistem ve İşleyişi", Gülen Ofset, Eskişehir 2006, 1-2

³ Abdullah Bayram, Kerem Özdemir, "İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye'de Gelişimi ve Geleceği", *Serpam Araştırma Notları-1*, Mayıs 2013, 3

⁴ Ahmet Tok, "İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler", Spk Yayınları, Ankara 2009, 1

⁵ Gökben Altaş, "İslami Finans Sistemi", *Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi*, sayı:69, Mayıs, 2008, 19

⁶ İshak Emin Aktepe, "İslami Hukuk Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık", Erkam Matbaası, İstanbul 2010, 34

“Kapitalist ekonomide, artık değerin değişikliğe uğramış biçimi olarak paranın fiyat, kiralanan paranın kira bedeli” olarak tanımlanmıştır.⁷

Faiz kelimesinin İslami literatürdeki adı olan riba ise; Artma, çoğalma, şişme, gelişme, değiştirilebilir sözleşmelerde karşılıksız fazlalık olarak tanımlanan bir, İslam hukuku terimidir. ‘Riba’ kelimesi Arapça mastar olup kelimenin kökü mutlak artma anlamına gelmektedir.⁸ Faiz yalnızca İslam dininde değil diğer semavi dinlerde de yasaklanmıştır. Fakat İslam hariç diğer dinlerdeki faiz ile ilgili bilgiler zamanla tahrif edilmiş, faiz yasağı uygulanmamaya başlamıştır.⁹

Faiz yasağı ile temel olarak amaçlanan, ödünç verme işleminde belirli miktar veya oranla sabit olarak belirlenen faiz, kazanılmadan elde edilen ve kazanıldığı takdirde ise adil paylaşılmayan gelirdir. Faizli işlemlerde gerçekleşen getiri, belirlenen oranını altında kalırsa borç alan belirlenen orandan fazla olması durumunda ise borç veren kesim zarara uğramış olacaktır. Bu durum toplumun bir kısmının, hak etmediği bir geliri elde etmesine, diğer kesim ise alması gereken kazançtan daha azına mecbur bırakılmış olur.

İktisadi hiçbir faaliyetin sonucunu önceden kesin olarak belirlemek mümkün değilken, faizli işlemlerde parasal sermayenin üretimden alacağı pay önceden belirlenmektedir. Bu durum önceden belirlenen getiri ile elde edilen getiri arasında farklılık oluşmasına faizli işlemdeki iki taraftan birinin mutlaka haksızlığa uğramasıyla sonuçlanır. Gerçek ve tüzel kişilerden belirli bir süre için alınacak nakit sermayeye karşılık verilecek ilave bedelin önceden ne kadar verileceği belli olan faiz geliri değil, üretim sonucunda kesin olarak belirlenen gelirden kar şeklinde verilmesi İslam dininde uygun görülmüştür.¹⁰

Faiz yasağının diğer bir amacı ise, borçlarda ya da mallarda haksız (başkasının zararına karşın) bir sermaye artışının (kazancın) elde edilmesinin ve ödeme darlığı çekenlerin istismar edilmesinin önlenmesidir. Bu amaca ek olarak, paranın yalnız

⁷ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1 Erişim Tarihi:27.02.2014

⁸ <http://www.msxlabs.org/forum/x-sozluk/310930-riba-nedir.html> Erişim Tarihi:27.02.2014

⁹ Aktepe, 2010, 50

¹⁰ İsmail Özsoy, “Faiz ve Problemleri”, Nil Yayınları, İzmir 1994, 4-5

değişim aracı olarak kalmasının sağlanması, paranın satın alma gücünün korunması gibi tali amaçlar da sayılmaktadır.¹¹

İslam dini faizi borç faizi ve alışveriş faizi olarak ikiye ayırmıştır. Borç faizi, cahiliye faizi olarak da bilinmektedir. Borç faizi; kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla belirli bir zaman sonra geri ödemek üzere aldıkları bir borç karşılığında kullandıkları vade nedeniyle para veya mal olarak ödemek zorunda oldukları fazlalıktır.

Ayrıca Parayı kaybetme riski ve taşıma masrafından kurtulmak için ödünç vermek de borç faizi kapsamında değerlendirilir.¹²

Alışveriş faizi; faize konu olan mal veya paraların peşin veya vadeli alım-satımlarında ortaya çıkan faizdir. Alışveriş faizi hem mal mübadelelerinde hem para ve döviz mübadelelerinde geçerlidir. Alışveriş faizi Peygamber Efendimiz' in (S.A.V.) şu hadisinde özetlenmiştir:

"Altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş, buğdaya karşılık buğday, arpaya karşılık arpa, hurmaya karşılık hurma, tuza karşılık tuz, misli misline, eşit ölçüde ve peşin mübadele edilmelidir. Mallar farklı cinslerden ise, istediğiniz gibi (peşin veya veresiye ve istediğiniz miktarlarda) mübadele edebilirsiniz."¹³

Alışveriş faizinin ortaya çıkması aralarında kalite ve nitelik olarak farklılıklar bulursa da, bilinen bir malın kendi cinsinden bir başka mal ile takası durumunda, bedellerden birinde bulunan nesnel bir fazlalıktır. İster aynı cinsten ister farklı cinsten olsun, bilinen veya nadir bulunan iki malın takası durumunda malların birinin bedelinin vadeli olması, vade farkı nedeniyle hükmi fazlalık doğurur.¹⁴

İslamiyet faizin yanı sıra aşırı bilinmezliği de yasaklamıştır. Ticari bir işlemde belirsizlik (gharar), ticaret yapanları anlaşmazlığa düşüreceği, alıcının malını teslim almasında sorun teşkil edeceği ve başkalarının malını haksızlıkla alma gibi riskleri barındırdığı için, İslam dini ticari faaliyetlerin mümkün olduğunca belirli esaslara dayanılarak yürütülmesini emretmiştir. İslami hükümlere göre düzenlenen satış

¹¹ Tok, 2

¹² Ömer Nasuhi Bilmen, "Hukuk-i İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu", Bilmen Yayınevi, İstanbul (Tarihsiz), VI, 103,104.

¹³ Müslim, musâkât 81; Ebû Dâvûd, büyü 12.

¹⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, "İslam ilmihali", Çelik Yayınları, İstanbul 2002, 472-473.

sözleşmelerinde satılan malın bedeli, malın miktarı, ödeme tarihi gibi unsurlar kesin olarak belirlenmelidir.¹⁵

İslamiyet iktisadi açıdan faiz ve belirsizliğin yanı sıra, israf, kumar, zina gibi gayri ahlaki faaliyetleri, bir tarafın kazanacağı, diğer tarafın kaybedeceği, üretime ve çabaya dayanmaksızın servet birikimini sağlayıcı faaliyetler, bunların finansmanı, bu alanlara yatırım ve bu alanlarda faaliyette bulunanlarla ortaklığı yasaklanmıştır.

1.1. İSLAMİ FİNANS SİSTEMİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Modern anlamda İslami finans sistemi, faizsiz ürün ve hizmetler sunan İslami bankacılık ile ortaya çıkmış, gelişerek zamanla sigortacılık ve sermaye piyasası alanlarında Mudaraba (kâr paylaşımı), Müşareke (kâr-zarar paylaşımı), Murabaha (maliyet artı kâr marjlı satış), İcara(kira sertifikası), Karz-ı Hasen (faizsiz borç), Tekafül (sigorta), Selem (ileriye dönük satın alma), İstisna (siparişe dayalı satın alma), Tavarruk, Joala, Wakala (vekâlet) gibi birçok finansal ürün İslami hükümlere göre geliştirilmiştir.

1.1.1. Mudaraba(Kâr Paylaşımı)

Bir tarafta sermaye, diğer tarafta işletme olmak üzere oluşturulan emek-sermaye ortaklığını ifade eder. Katılım bankalarında katılma hesapları böylesi bir ortaklığa dayanmaktadır. Mudaraba sözleşmelerinde ortakların kardan ne kadar pay alacakları aralarındaki anlaşmaya dayalıdır. Zarar ise aslında bütünüyle sermayedara aittir. İşletmeci ise emeğini yitirmiştir. Fakat işletmeci kasıt, kusur ve sözleşme şartlarına aykırı fiillerde bulunursa tazmin ile yükümlü tutulabilir.¹⁶

Bu yöntemde projesi banka tarafından onaylanan ve finanse edilen yöneticiye (tüzel kişide olabilir) "Mudarib", projeyi finanse eden ve sadece sermayesi ile destek veren kişi veya kuruma da "Rabbul-mal" denilmektedir. Mudaraba temelde bir kazanç paylaşım anlaşmasıdır.¹⁷

¹⁵ Aktepe,2010, 28

¹⁶ <http://tkbb.org.tr/finans-sozlugu.aspx?pageID=85#1192>, Erişim Tarihi: 01.03.2014

¹⁷ Mehmet Takan, "Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim", Nobel Yayınları, Ankara 2001, 13

Rabbul-mal, (faizsiz banka) mudarib ile mukavele imzaladıktan sonra mudaribin isteği üzerine mukavele konusu sermayeyi onun emrine hazır tutmak zorundadır. Mukavelede belirlenen şartların dışında, banka, proje sahibinin giriştiği muamelelere karışma yetkisine sahip değildir. Ancak plansız ve düzensiz çalışma nedeniyle kesin zarar tehlikesinin ortaya çıkması durumunda zararı önleyici bir takım girişimlerde bulunabilmektedir.¹⁸

Mudaraba işlemi sonunda elde edilen kar, finansmanı temin eden rabbul-mal ile finansmanı kullanan mudarib tarafından önceden belirlenen orana göre paylaşılmaktadır. Hiç bir tarafa sabit bir tutar belirlenmemiştir. Herhangi bir zarar söz konusu olmuşsa eğer mudaribin bir ihmali veya anlaşmayı ihlali yoksa bu zarar, sermaye sahibi tarafından karşılanacaktır.¹⁹

Mudarabanın temel özellikleri şu şekildedir:

1. Bir mudaraba işlem ve mudaraba sözleşmesinde her şey açık olmalıdır. Tüm bilgiler belirtilmelidir ve her olasılık göz önünde bulundurulmalıdır.
2. Sermaye sahibi olan kişi ile emeğini bilgi ve tecrübesini ortaya koyan kişi kâra ortak olmalıdır,
3. Taraflar, sürecin başında kârın miktarını belirleyemezler. Fakat kâr oranını sürecin başında belirleyebilirler,
4. Zararın tamamen sermayedara ait olması,
5. Sermayenin emeğini koyan tarafından yönetilmesi,
6. Sermayedarın ise sadece denetim yetkisine sahip olmasıdır.²⁰

- Mudaraba İşlem Örneği -

XYZ A.Ş.' nin başarılı bir inşaat şirketi olduğunu varsayalım. İşletmenin bir yatırım planı var; işletme bir arazi satın alarak, daireler, alışveriş merkezleri vb. büyük bir yaşam alanı inşa etmek istiyor, bu iş planını yapabilmek ve projeyi tamamlayabilmek için 25 milyon dolar gerektiği tahmin ediliyor. Ancak şirketin bu

¹⁸ Cihangir Akın, *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1986, 130

¹⁹ Ersan Özgür, *Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2007, 59

²⁰ Öztin Akgüç, "100 Soruda Türkiye'de Bankacılık", Gerçek Yayınevi, İstanbul 1992, 130

kadar finansal kaynağı mevcut değil, işletme gerekli finansal desteği sağlamak için katılım bankasına başvuruyor. Katılım Bankası detaylı bir çalışma yaparak, projeyi uygulanabilir bulur ve projeyi onaylar. Banka gerekli finansal desteği sağlar. Katılım Bankası ve XYZ A.Ş. karşılıklı bir mudaraba anlaşması imzalar. Anlaşmaya göre, bir kar elde edilirse; % 20 XYZ A.Ş. (Mudarib)'ye ödenecek % 80 Katılım Bankasına (Sermaye sahibi) ödenecektir. XYZ A.Ş. proje ve inşaata başlar. 3 yıl içinde projeyi tamamlar ve proje sonunda 5 Milyon Dolar kâr oluştuğu belirlenir. Anlaşma koşullarındaki orana göre, 4 milyon dolar katılım bankası(rabbül mal)' na, kalan 1 milyon dolar ise proje sahibi(mudarib)' ne paylaştırılacaktır. İki tarafta kazanmış olacak, ancak proje başarısız olursa; sermaye sahibi zararı finanse edecek proje sahibi XYZ A.Ş. herhangi bir maddi kaybı olmayacak, işletmenin kaybı emek ve zaman kaybı olacaktır.²¹

1.1.2. Müşareke (Kâr-Zarar Paylaşımı)

İştirak etmek anlamına gelen müşareke, bir işletmenin sermayesine ortak olmak anlamına gelmektedir. Bu finansman türünde hem emek hem de sermaye ortaklığı söz konusudur. Sermaye ve emeğin aktif olarak bulunduğu tam bir ortaklıktır. Sermaye sahibi, bir işletmeye sermaye koyar, ortak olur, karı ve zararı paylaşır.

Mudarabadan farklı olarak; mudaraba finansman türünde bir taraf sadece sermaye diğer taraf ise sadece emek ortaya koyarken, müşareke sisteminde ise; hem emek hem de sermaye aktif olarak ortaya konarak tam bir ortaklık oluşturulur. Ayrıca müşarekede zarar her iki ortak arasında paylaşılırken, mudarebede tüm zararın ortaklardan biri üzerinde kalmaktadır.²²

Farklı veya aynı oranda sermaye katılımıyla ortak olunabilmektedir. Her bir ortak belirtilmiş olan sınırlar dâhilinde sermayeyi kullanma yetkisine sahip olmaktadır. Ticari faaliyetler tek bir alanda sınırlandırılabilen gibi anlaşma sağlanırsa birçok alanda uygulanabilecek şekilde de belirlenebilmektedir. Zararın paylaşımı sermaye katılım oranında pay edilmekte olmasına rağmen kârın paylaşımı anlaşmaya göre farklı olabilmektedir. Eğer ortaklardan biri veya birkaçı yönetime katılmak istemezse, diğer

²¹ <http://islamicconomy.net/mudaraba/> , Erişim Tarihi: 03.03.2014

²² İbrahim BULUT ve Bünyamin ER, *Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İkramat Ofset, İstanbul 2012, 150

yönetici ortaklara kardan belirli oranda pay verilerek kalan kısım anlaşmaya göre ortaklar arasında paylaşılır.²³

Müşareke finansman yöntemi ikiye ayrılır. Devamlı müşareke ve azalan müşareke, devamlı müşareke de belirli bir sermaye ve emek ortaya koyarak ortaklık kuran taraflar karı önceden belirlenen oranda, zararı ise sermayeleri oranında paylaşırlar. Ortaklık devam ederken proje mülkiyeti sahiplik oranlarında bir değişiklik yapılmaz.²⁴

Azalan müşareke yönteminde ilk başta devamlı müşareke şeklinde oluşturulan ortaklık belli bir dönem boyunca aynen devamlı müşareke hükümleriyle devam eder. Bu dönem sonunda müşteri, ortaklık konusu projeye veya mülke bütünüyle sahip olmak isterse, belli devreler halinde bankanın payını satın alır. Ortaklıkta hissesi gittikçe azalan faizsiz bankanın gelirdeki payı da, buna orantılı olarak düşer. Sonunda da ortaklık konusu proje, bütünüyle diğer tarafın mülkiyetine geçer.²⁵

1.1.3. Murabaha (Maliyet artı Kâr Marjlı Satış)

Murabaha, bir malın maliyetine, anlaşılan miktar kadar kar ilavesi yapılarak yapılan satış işlemi olarak tanımlanmaktadır.²⁶

Bu yöntemle hammadde, yarı mamul ya da mamul madde, teçhizat, makine ve bina gibi şeylere ihtiyaç duyup da peşin alma durumu olmayan kişi ya da işletmeler söz konusu malın satıcısı, nitelikleri ve fiyatını ön araştırmayla belirleyerek peşin satın alıp taksitle kendisine satması talebiyle bankaya başvururlar. Banka hem müşterinin durumunu hem de talebin yerine getirilmesinin ticari ve hukuki kurallara uygunluğunu araştırır, sonucun olumlu olması durumunda bu işe girebileceğini müşteriye bildirir. Daha sonra, müşteri ile banka arasında bir ön mukavele yapılır. Bu mukavelede bankanın müşteriye satacağı malın maliyetinin hesaplanmasında dikkate alınacak hususlar, tarafların hak ve yükümlülükleri gerçekleştirilmesi ve planlanan ticari ilişkinin

²³ Mustafa Uçar, *Türkiye’de – Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri*, 1.Basım. Faisal Eğitim ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, 129

²⁴ Hayreddin Karaman, *“İslam’ da Banka ve Sigorta”*, Nesil Yayınları, İstanbul 1992, 55

²⁵ Hakan Berooğlu, *Nakit Yönetimi “Özel Finans Kurumları Açısından Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım”*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002, 36

²⁶ Khan Muhammad Akram. *Islamic Economics and Finance: Glossary*. 2.Edition. London: Routledge 2003, 26

kuralları yer alır. Yapılan anlaşma sonrasında talep edilen mal satıcıdan bedeli peşin ödenmek suretiyle alınır. Malın mülkiyeti kuruma geçtikten sonra daha önce anlaşılan şartlarla müşteriye satılır.²⁷

Örneğin, finans kuruluşu bir şirketin talebi üzerine 100.000 TL'ye satın aldığı bir malı, iki yıl taksitle ödenmek üzere şirket ile anlaşma yapılmışsa, faiz ve enflasyon oranlarını da dikkate alarak ekleyeceği bir kârla teşebbüs sahibi şirkete satar. % 20 kâr eklenmiş ise, malın fiyatı 140.000 TL olur.

Murabaha işleminde malın fiziki olarak mevcut olması ve bankanın malı satın aldıktan sonra satması gerekmektedir. Malı satın almak isteyen müşterinin sonradan vaadinden cayması banka için ciddi bir risk doğuracağından bunu önlemek için müşterinin bankaya başvurusunun veya talimatının yazılı olması istenmektedir. Vadeli olarak satılan malın bedelinin tahsili bir defada veya taksitler halinde olabilir. Banka tahsilatı güven altına alabilmek için müşteriden güvence isteyebilir.²⁸

Murabaha işleminde, bankanın aldığı komisyonun faiz niteliği taşıyabileceği hususu bazı İslam âlimlerince eleştirilmektedir. Eleştirilere karşı savunulan görüş, bankanın müşterisi için istenilen ürünü araştırıp en düşük fiyata bulduğu için, aslında emeğinin karşılığı olarak kâr aldığı şeklindedir. Ayrıca bankanın kazancı, faizin tersine, müşterinin ödemeyi geciktirmesi durumunda değişmemektedir. Buna ek olarak, bankanın aldığı komisyonun, müşterisi için satın aldığı malın, müşterisi tarafından alınmaması riskine karşı aldığı da savunulmaktadır.²⁹

Mudaraba ve müşarekeye oranla kolay uygulanabilir, yüksek risk barındırmayan ve daha kısa vadede getiri olanağı sunması nedeniyle, murabaha, faizsiz bankacılık sisteminde günümüzde mudaraba ve müşarekeden daha fazla tercih edilen bir yöntemdir.³⁰

²⁷ Servet Bayındır, *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2005, 272

²⁸ Akgüç, 143

²⁹ Altaş, 21

³⁰ Tok, 9

1.1.4. İcara (Leasing, Kira Finansmanı)

Katılım bankalarının çok sık kullandığı ve faiz içermeyen finansal tekniklerden birisi olup dünyada icara olarak bilinen bu yöntem ülkemizde leasing veya kira finansmanı olarak tanımlanmaktadır.³¹ Bir yatırım malının mülkiyeti finansal kiralama şirketinde kalarak, belirlenen kiralar karşılığında kullanım hakkının kiracıya verilmesi ve kiraya ilaveten ek bir satış tutarı tespit edilerek sözleşme sonunda mülkiyetin kiracıya devredilmesidir. Yatırım mallarının satın alınması yerine, kiralanarak kullanılması sağlayarak işletmeler, sermayelerini diğer ihtiyaçlarında kullanarak verimlilik ve karlılığın artmasına olanak sağlarlar.³²

Kira finansmanı, yatırımcılar açısından, yatırımların nakliye, sigorta ve montaj gibi maliyetleri de dâhil tamamının finansmanını sağlaması, formalitesinin azlığı, vergi avantajına sahip olması, firmaların öz kaynaklarını koruması, ödeme planının esnekliği, istenen teminatların azlığı, firmaların kredibilitesine olumsuz yansımaması, teknolojiyi takip imkânı vermesi, fâiz oranları ve enflasyona karşı koruma içermesi gibi avantajları bünyesinde barındırmaktadır.³³

Kiralama, daha çok orta ve uzun vadeli bir finansman metodudur. Kiralama müddeti malın kullanılabilirlik ölçüsüne göre 5-15 yılları arasında değişebilir.

Menkul ve gayrimenkullerin finansmanında kullanılabilen icara yöntemi, günümüz ekonomilerinde daha çok modern teknolojiye daha kolay yollarla sahip olabilmek amacıyla kullanılmaktadır. Mesela katılım bankası bir gayrimenkulü, bir tezgâhı müşterisine kiraya verebileceği gibi, modern teknolojinin yeni bir ürününü, mesela bir bilgisayarı müşterisine kiraya verebilir. Normal olarak kendi imkânlarıyla bilgisayara sahip olamayan müşteri böylece kolay ve ucuz bir şekilde bilgisayarı elde etmiş olur.

ABD’de 1950’lerde orta vadeli finansman ihtiyacının karşılanması düşüncesinden doğan leasing sistemi İslam toplumlarında asırlar boyu bir finansman metodu

³¹ Hüseyin Tunç, *Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, Nesil Yayınları, İstanbul 2010, 217

³² Feridun Kaya ve diğerleri, *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, Beta Yayınları, İstanbul 2012, .177

³³ Aktepe:2010, 100-101

uygulanmış, İslam hukuk eserlerinde bu yöntemin kullanılış esasları ince detaylarıyla yer almıştır.³⁴

1.1.5. Karz-ı Hasen(Faizsiz Borç)

Katılım bankaları belirtilen yöntemlerin dışında kâr amacı gütmeksizin üretim dışı krediler de vermektedirler. Sosyal kredi olarak da nitelenen bu krediye karz-ı hasen denilmektedir. Bu yöntemde insani yardım ve refah gibi amaçlarla bir mukavele altında ihtiyaç sahibine faizsiz olarak ödünç vermek şeklindedir. Geri ödemeler iki tarafın anlaştığı bir dönem boyunca yapılmaktadır. Faizsiz banka bu işlem sonunda herhangi bir getiri elde etmemektedir. Bu tür fonlar evlenme, hastalık, çocukların eğitim ve öğretimi ve olağanüstü bazı hallerde verildiği gibi küçük sanayi erbabının projelerini başlatmak için de verilmektedir. Karşılığıyla cari hesaplardan ya da bankanın kendi sermayesinden temin edilen bu fonları kullanan ihtiyaç sahipleri meşru sebeplerle borçlarını ödeyemeyecek duruma düşerlerse söz konusu borç, bankanın sosyal fonundan karşılanmaktadır.³⁵

Yoksulların temel ihtiyaçlarını karşılamak için verilen miktarı küçük etkisi sınırlı İslami kuralların verilmesine izin verdiği tek borçlanma yöntemidir.³⁶ Banka bireysel veya kurumsal müşterisi ile yaptığı karz-ı hasen sözleşmesinde, belirli bir teminat altında kredi vermektedir. Banka ayrıca, bu tür kredilerde, kredi miktarından bağımsız olarak (ek ödemenin faiz niteliği taşımasından kaçınmak için) bir miktar ücret alır.³⁷

Karz-ı hasen ilişkileri hakkında şunları söylenebilir:³⁸

1. Alacaklı verdiği miktarı geri alma hakkına sahiptir.
2. Borçlu aldığı miktarı geri ödemekle yükümlüdür. Aldığı borcu kullanmadan kaybetse dahi tazminle mükelleftir.
3. Karz akitlerinde vâde belirlenebilir ancak bu vâde bağlayıcı değildir. Yani alacaklı, alacağını her zaman isteyebilir. Borçlu da borcunu vadeden önce ödeyebilir.

³⁴ İsmail Özsoy, *Türkiye’de Katılım Bankacılığı*, Bankasya Yayınları, İstanbul 2009, 38

³⁵ İsmail Özsoy, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı*, Timaş Yayınları, İstanbul 1987, 130

³⁶ Tok, 9

³⁷ Altaş, 20

³⁸ Emin İshak Aktepe, “*Sorularla Katılım Bankacılığı*”, TKBB Yayınları, İstanbul 2013, 19-20

4. Alacaklı borçlunun sıkıntısını giderdiği için Allah tarafından mükâfatlandırılacaktır. Bu yüzden borçluyu sıkıştırıp bu mükâfatını azaltmamalıdır. Borçlu da borcunu bir an evvel geri ödemeye çalışmalıdır.

5. Karz ancak mislî mallarda gerçekleşir. Bu malların kendileri tüketilir ve piyasadan benzeri (misli) bulunup geri verilir. Aslı tüketilmeden yararlanılan mallar âriyet olarak verilebilir ve bunların kullanımı karşılığında kira alınabilir. Yani buğday karz/borç olur âriyet olmaz; araba âriyet olur karz/borç olmaz.

6. Borç alınan miktar borçlunun mülkiyetine geçer ve borçlu bunu alacaklının iznine bağlı olmaksızın istediği gibi kullanır.

7. Dinen meşrû olmayan işler için borç verilemez.

1.1.6. Tekafül (Sigorta)

İslami sigortacılık sisteminin diğer adıdır. Yardımlaşma, dayanışma, bağış ve ortaklık esasına dayanır. Ödenen primler sigorta şirketinin değil katılımcılarındır. Bu primlerle katılımcılara sigorta tazminatı ödenir. Ayrıca bu fonlar faizsiz yatırım alanlarında değerlendirilerek katılımcılar adına kâr sağlanır.³⁹

Dini hassasiyetler gereği geleneksel sigortalara yaklaşmayan ancak sigortalanmaya da ihtiyaç duyan insanların yardımlaşma ve işbirliği temelinde bir araya gelerek “birbirlerini” sigorta etmesi şeklinde ortaya çıkan geleneksel sigortaya alternatif bir sistemdir.

³⁹ <http://tkbb.org.tr/finans-sozlugu.aspx?pageID=85#1207> Erişim Tarihi: 15.03.2014

Tablo 1.1. Tekafül ve Geleneksel Sigortanın Farklılıkları⁴⁰

Tekafül	Sigorta
Tekafül, karşılıklı dayanışma esaslıdır.	Klasik sigorta, sadece ticari faktörleri esas alır.
Tekafül'de faiz, kumar ve şüphe yoktur.	Klasik sigortalar faiz, kumar ve şüphe içerir.
Katılımcı tarafından ödenen primlerin bir kısmı veya tamamı diğer katılımcıları potansiyel risklere karşı korumak için Tekafül Fonuna aktarılır.	Klasik sigorta şirketlerine ödenen primler beklenen riskler karşılığında kendilerine aittir.
Tekafül şirketleri, mevcut yasaların yanı sıra Şer'i Denetleme Kuruluna tabidir.	Klasik sigorta şirketleri, sadece mevcut yasalara tabidirler.
Tekafül Fonu ile sermayedarların hesapları arasında tam bir ayırım vardır.	Poliçe sahipleri tarafından ödenen primler şirkete gelir kabul edilir ve hissedarlara ödenir.
Tekafül Fonundaki herhangi bir fazlalık sadece katılımcılar arasında Vekalet ve Mudarebe modellerine göre dağıtılır.	Bütün fazlalıklar ve karlar sermayedarlara aittir.
Katılımcının bir açığı olması durumunda Tekafül Fonunu yöneten Tekafül Operatörü (Vekil) katılımcıya faizsiz borç (Karz-ı Hasen) sağlar.	Açık durumda klasik sigorta şirketi riskleri üstlenir.
Katılımcıların ve hissedarların birikimleri İslami kurallara uygun yatırımlarda kullanılır.	Yatırımlarda kullanılacak fonların İslami kurallara uygun olması zorunlu değildir.
Tekafül şirketleri, İslami prensiplerle çalışan kendi Reasürans Sistemi olarak ReTekafül şirketlerine sahiptir.	Klasik sigorta şirketlerinde Reasürans Şirketlerinin İslami prensiplerle çalışması zorunlu değildir.

⁴⁰ http://www.kuveytturk.com.tr/sigorta_sss.aspx Erişim Tarihi:15.03.2014

Genel itibariyle üç tip tekafül türü olup, bunlar Genel Tekafül (İslami Genel Sigorta), Aile Tekafül (İslami Hayat Sigortası) ve Retekafül (İslami Reasürans) dır.⁴¹

1.1.7. Selem (İleriye Dönük Satın Alma)

Selem satış, alıcının bir mal ile ilgili olarak üzerinde anlaşmaya varılan bedelin önceden ödemesini ve malın gelecekte belirli bir zamanda teslimini içeren bir sözleşme türüdür. Selem satış İslamiyet'in ilk döneminde de bilinmektedir. Çiftçiler selem ile hasat döneminde elde edecekleri ürünü mahsul ekimi zamanında satarak tohum ve gübre ihtiyacını karşılamışlardır. Selem satış sözleşmesi sadece buğday, arpa ve benzeri zirai ürünlere mahsus değildir, her türlü malda selem kullanılabilir. Genellikle bir yıl vadeli olan bu işlemde banka malın fizikî mülkiyetini eline geçirmeden satamaz ve malın fiyatı piyasa fiyatını aşamaz.⁴²

Yapılan sözleşmede mal ileriki bir tarihte teslim edileceği için malın özellikleri sözleşmede açık bir biçimde belirtilmelidir. Bu yöntemle mali ileride teslim edecek olan kişi bulunduğu zamandaki fon ihtiyacını faize gerek kalmadan karşılar. Katılım bankası da önceden peşin fakat uygun fiyata aldığı malı teslim aldıktan sonra daha yüksek fiyata satarak gelir elde eder.⁴³

1.1.8. İstisna (Siparişe Dayalı Satın Alma)

İstisna, gelecekte üretilecek veya inşa edilecek özellikleri saptanmış bir malın fiyatının başta belirlenerek satın alınması işlemidir. Selem 'den farklı yönü, malın ve bedelin gelecekte verilmesini içermesidir. Selem' de bedel işin başında ödenmekte, mal ise ileri bir tarihte teslim alınmaktadır.⁴⁴

Bu sözleşmelerde ürünün yapım malzemeleri de taahhütte bulunan tarafından temin edilir. Taahhütte bulunanın bizzat işi yapıp yapmaması sözleşme şartlarına bağlıdır. Yani taahhütte bulunan işi başkasına da yaptırabilir. Yapılacak ürünün niteliklerinin, miktarının, işin ve bedelinin vadesinin belirlenmesi gerekir. Mal istenen

⁴¹ Tok, 13

⁴² Özsoy, 2009: 44

⁴³ Tunç, 148

⁴⁴ Özgür, 66

nitelikleri haiz olmazsa işveren anlaşmayı bozma hakkına sahip olur. Yüklenici yaptığı işin kusurlarından sorumludur. Sorumsuzluk şartı ileri süremez. İstisna sözleşmelerinde bedelin peşin olma şartı yoktur.

İstisna sözleşmeleri katılım bankaları tarafından kullanılabilir bir yöntemdir. Yarım kalmış kooperatiflerin tamamlanmasında, toplu konutların finansmanında, müteahhitlik işlerinde, araç, gemi, uçak gibi büyük yapı işlerinin finansmanında katılım bankaları istisna sözleşmesi yapabilirler. Bu işleri taahhüt edip alt istisna sözleşmeleriyle taşeron iş yaptırabilirler.⁴⁵

1.1.9. Tavarruk

Nakit bulmak amacıyla bir şahıstan vadeli olarak alınan malı bir başka şahsa peşin satma işlemine tavarruk denir. Faizsiz bankalar, bu yöntem ile müşterilerinin finansal yükümlülüklerini yerine getirmek üzere gerekli likiditeyi sağlamayı ve nakit akımlarını dengelemeyi amaçlarlar.⁴⁶

Faizsiz bankacılık kurumları tarafından özellikle atıl fonları değerlendirmek adına kullanılan önemli bir finansman şeklidir. İşletmeler veya bireylerce nakit sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Geleneksel bankacılık yapan kurumların sağladığı her türlü nakit krediye alternatif olarak doğmuştur.⁴⁷

Tavarruk ya da Uluslararası Murabahanın süreci şöyle özetlenebilir;⁴⁸

a) Faizsiz esaslara göre faaliyette bulunan bir banka, faizli yahut faizsiz çalışan diğer bir bankaya, aradaki anlaşma uyarınca belli bir meblağı depo ederek, kendi nam ve hesabına emtia satın almasını sipariş eder.

b) İkinci banka söz konusu emtiayı, müşterisi olan banka nam ve hesabına organize bir piyasadan satın alır. (Uygulama çoğunlukla Londra Metal Borsası'nda gerçekleşmektedir)

⁴⁵ Aktepe, 2013: 51-52

⁴⁶ Aktepe, 2010: 98-99

⁴⁷ <http://www.okanacar.com/2012/11/dunyadan-kalknma-bankalar-ornekleri.html>, Erişim

Tarihi:01.04.2014

⁴⁸ Murat Türker, "Mena Bölgesi Faizsiz Bankacılık Fonlarının Ülkemiz Ekonomisine Kazandırılması: Tavarruk ya da Uluslararası Murabaha", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı: 35, 2004 1-8

c) İkinci banka, müşterisi nam ve hesabına kendi uhdesinde tuttuğu emtianın vadeli olarak belirli bir kar marjı ilavesi ile kendisine satılmasını talep eder.

d) İkinci banka mülkiyetine aldığı emtiayı dilerse kendi uhdesinde tutar, ya da piyasada satar. Bu kısım tamamen kendi tasarrufundadır. Böylece bankalar arasında emtia ticaretinin izi kalmaz, arada sadece vadeli yatırım ilişkisi kalmış olur.

e) Vade bitiminde birinci banka ikinci bankaya borcunu öder ve yatırım ilişkisi de sona erdirilir. Benzeri yeni işlemler değişik meblağlar için farklı vadelerde tekrarlanarak sürdürülebilir.

Tavarrukun diğer bir uygulama şekli daha vardır ki, bu daha çok müşterilerin bireysel finansman talepleri ile ilgilidir. Yukarıda anlatılan uluslararası murabahanın da mantıksal temelini oluşturan tavarrukun bu ikinci türü, müşterinin likidite ihtiyacına göre şekillendirilebilen varlığa dayalı müşteri finansman aracı olarak tanımlanabilir.

Tavarruk işleminin gerçekten İslami kurallara uygun olup olmadığı noktasında birbirinden farklı görüşler vardır. Bir tarafta tavarruk işleminin dini açıdan hiçbir sakıncası bulunmadığını öngörenler, diğer tarafta ise tavarruk faiz gibidir, görüşünde olanlar yer almaktadır. İkinci görüşe göre, tavarruk benzeri işlemlerde niyet unsuru esas alınmakta ve bu yol ile faizin başka bir isim altında meşrulaştırılmasının amaçlandığı ifade edilmektedir.⁴⁹

Bununla birlikte nakit sıkıntısı yaşayan bir kimsenin piyasadan taksitle aldığı bir malı yine piyasada peşin satması ise doğal karşılanmalıdır. Zira İslamiyet finans açığını kapatmak için faizle borç almayı ya da alım satım görüntüsü altında hile yapmayı yasaklamakla birlikte, açığın mubah yollarla kapatılmasını yasaklamamıştır. Ancak bu işlemin katılım bankaları tarafından vekâlet sistemi kullanılarak sürekli olarak ve ürün borsaları ya da menkul kıymet borsaları aracılığıyla yapılması kanaatimizce ancak gerçekten ihtiyaç halinde mümkündür. Aksi halde kredi talep eden herkese tavarruk yoluyla para bulunması mümkün olur ki bu tavarruk satışının istismarı anlamına gelir.⁵⁰

⁴⁹ Türker, M., 2004: 1-8

⁵⁰ Aktepe, 2010: 98-99

1.1.10. Joala

Tanım olarak joala istisna' ya benzemektedir. Ancak istisna 'da sadece fiziki bir malı temin ederken, joala'da satıcı fiziki bir mal yerine bir hizmet sunmaktadır. Joala'nın diğer bütün yönleri istisna gibidir. Joala işleminde satıcı gelecekte sunacağı bir hizmetin fiyatını şimdiden belirlemektedir. Birçok durumda bir işlemin istisna mı yoksa joala mı olduğunu tayin etmek güçleşmektedir.⁵¹

1.1.11. Wakala (Vekalet)

Wakala sözleşmeler yaygın şariat uyumlu İslami finans işlemlerinde kullanılan bir acente türüdür. Bir proje veya farklı bir iş nedeniyle, bir taraf adına belirli işlemleri gerçekleştirmek için bir acente vekil tayin edildiğinde bir wakala sözleşme oluşur. Wakala sözleşmelerinin önemli bir özelliği kâr ve işlemin kaybı riski taraflar arasında paylaşılmasıdır. Vekâlet veren taraf, işin başarılı sonuçlanıp sonuçlanmamasından bağımsız olarak, sabit bir ücret öder.⁵²

İslami finansta wakala sözleşmeleri ağırlıklı olarak yatırım hizmetlerinde kullanılır. Kişi veya kurum, yatırımlarını yönlendirmesi için bankaya vekâlet verir. Bunun için bir yönetim ücreti öder. Kâr veya zarar doğrudan yatırımcıya aktarılır. Bu yöntem genellikle İslami yatırım fonlarında kullanılır.⁵³

1.2. İSLAMİ FİNANSIN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ VE GELİŞİMİ

Milattan önce 2113-2081 arasında Hammurabi Kanunları'ndan doğan faizsiz bankacılık,⁵⁴ ortaya çıkış tarihi dikkate alındığında, o yıllarda İslamiyet'in henüz Dünya'ya gelmemiş olması bu bulguların doğruluğu konusunda şüphe uyandırıyor olabilir. Fakat burada asıl değinilen, faizin olmadığı bir sistemin bulgularına rastlanmış olduğudur. Hammurabi kanunlarında yer alan metinler, insanların o zamanlarda bu sistemin temellerini attığını göstermektedir. Faizsiz bankacılığın temelini oluşturan

⁵¹ Özgür, 66

⁵² <http://www.tamimi.com/en/magazine/law-update/section-5/january-2/implications-of-the-kuwait-tid-v-blom-judgment-on-wakala-contracts.html>, Erişim Tarihi: 10.04. 2014

⁵³ Altaş, 21

⁵⁴ "Globalleşen Dünyanın Gelişen Sektörü: Faizsiz bankacılık", Dünyada ve Türkiye' de Faizsiz Bankacılık, Tkbb Yayınları, 2004, 28

mudaraba ve muşaraka akitleri, Orta Çağ Avrupa'sına da geçmiş; commenda ve societa adı altında kullanılmaya başlanmıştır.⁵⁵

Faizsiz bankacılığın günümüzdeki metotlarla hayata geçirilmesinde 20.yy'da İslam ülkelerinde başlayan sanayileşme hareketlerinin etkisi büyük olmuştur. Daha önceki yüzyıllarda özellikle ticaretle ilgilenen İsrail'den sürülen bazı zengin Yahudi aileleri, sürüldükleri yerlerde faizsiz kredi vererek, faizsiz bankacılık sisteminin temellerini atmışlardır. Faizsiz bankacılığın altyapısını oluşturan mudaraba ve muşaraka yöntemlerinin hukuki altyapısı ise 8. yüzyılda Müslüman hukukçular tarafından tamamlanmış ve 11 -13. yüzyıllarda Venedikli tüccarlar vasıtasıyla Avrupa'ya geçmiştir. Mudaraba yöntemi önce İtalyanlar, sonra İspanyollar arasında önemli uygulama alanları bulmuştur. Bu uygulamalardan yola çıkarak modern bir bankacılık modeli oluşturulmaya başlanmıştır. Müslüman dünyasında banka hizmetlerinin ilk rağbet gördüğü Abbasiler devrinde, mali işlerde en etkin hizmet veren Yahudilerden yararlanmakta bir sakınca görülmemiştir.⁵⁶

20.yy'ın ortalarından itibaren mali piyasalarda yaşanan gelişmeler yeni enstrümanların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerin mali piyasalarında yaşanan büyük ilerlemeler az gelişmiş ülkelerdeki mali piyasaları da etkilemiştir. Az gelişmiş ülkelerin dünya ticaretinden daha fazla pay alabilmeleri ve bu ülkelerin kalkınmalarının önünde en büyük engel olan sermaye yetersizliği bu ülkeleri çeşitli yöntemler geliştirmeye itmiştir. Az gelişmiş ülkeler, özellikle Ortadoğu'da toplanan Petro-Dolarların Avrupa ve Amerika gibi ülkelerde değerlendirilmesi yerine kendi ülkelerinin ve diğer Müslüman ülkelerin kalkınmasında kullanılmasını sağlamak için İslami finans sistemini geliştirme ihtiyacı duymuşlardır.⁵⁷

Çağdaş faizsiz finans kurumlarının ortaya çıkış düşüncesi 1942'lere dayanmaktadır. Ortaklığa dayalı ilk faizsiz banka 1963 yılında Mısır'ın Mit-Gamr kasabasında kırsal kesimdeki üreticileri aracı ve tefecilerden kurtarmak amacı ile Ahmed en-Naccar tarafından kurulmuştur. Alman tasarruf bankalarının II. Dünya savaşı sonrasında Almanya'nın hızlı kalkınmasında oynadığı rolden etkilenen en-Naccar, bu

⁵⁵ Hakan Cüneyt Demir, "Faizsiz Bankacılıkta Varlık Yönetim Şirketi Adaptasyonu", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze, 2012, 4

⁵⁶ Sibel Doğan, "Katılım Bankaları Ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, K. Maraş 2008, 16

⁵⁷ Berooğlu, 19

bankacılık sistemini İslam'ın iktisadi ve kültürel değerleri ile birleştirerek Mısır'da uygulamaya çalışmıştır. Bankanın kuruluş aşamasında Almanya'dan destek alınmıştır. Ancak, En Naccar'ın faizsiz bankacılık düşüncesini hayata geçirme çabasında olduğunu anlayan Almanlar desteği yarıda kesmişlerdir. En- Naccar tarafından kurulan bu ilk faizsiz banka dört yıl faaliyetini sürdürmüş, 1967 yılında kapanmıştır. Ancak bu ilk deneme, diğer faizsiz bankaların kurulmasına öncülük etmiştir.⁵⁸

Modern İslami finans sisteminin kurulmasına yönelik çalışmalar sonucunda, Mısır' da 1971 yılında Nasır Sosyal Bankası'nın kurulmasıyla, İslami finans sistemi teoriden pratiğe dökülmüştür. Faizsiz çalışan ilk İslami banka olan Nasır Sosyal Bankası, bazı uzmanlar tarafından ABD'deki Saving&Loan kuruluşlarına da benzetiliyordu. İslam Konferansı Örgütü'ne üye ülkelerin maliye bakanlarının Aralık 1973'te Cidde'de düzenledikleri toplantıda, üye ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimini desteklemek için İslami kurallara uygun şekilde kredi desteği verecek bir bankanın kurulmasına karar verildi. Bu karar uyarınca 1974 yılında faaliyete geçen İslam Kalkınma Bankası kuruldu.

Ayrıca, 1970'li yılların sonunda bütün dünyayı etkisi altına alan petrol fiyatlarındaki ani yükseliş, petrol üreticisi Körfez ülkelerinde önemli miktarda sermaye birikimi oluşmasını sağladı. Körfez ülkelerinde biriken sermayenin dini ilkelere uygun yatırım alanlarında değerlendirilmesi amaçlandığı için, Dubai Islamic Bank, Sudan Faisal Islamic Bank, Mısır Faisal İslam Bankası ve Bahreyn İslam Bankası gibi İslami kurallara göre hareket edecek finansal kuruluşlar birbiri ardına faaliyete geçti.⁵⁹

Gelişen İslami bankalar diğer finansal faaliyetleri beraberinde getirmiş, İslami sigortacılık da piyasada yerini almıştır. 1979 yılında ilk İslami sigorta şirketi Sudan'da kurulmuştur. Bankacılık ve sigortacılığın gelişmesinin ardından İslami sermaye piyasasının da oluşması gecikmemiş, şer' i kurallar doğrultusunda kısa ve uzun vadeli borçlanma araçları ihraç edilmeye başlanmıştır. 1983 yılında Malezya hükümeti tarafından çıkarılan İslami bonolar, bu nitelikteki ilk sermaye piyasası araçlarıdır.

⁵⁸ Bayındır, 40-41

⁵⁹ *Faizsiz Bankacılığa İlgili Artıyor*, Tkbb Yayınları, 2005, 14-15

İleride de değinileceği üzere İslami hisse senetleri, İslami fonlar ve İslami hisse senetleri endeksi de gelişmeye başlamıştır.⁶⁰

1.3. İSLAMİ FİNANSIN DÜNYA ALGILAMASI

İslami finans sisteminin temellerinin atıldığı ilk dönemlerde, finans çevreleri meseleyi gerçekleşmesi zor bir hayal olarak görüyorlardı. Zamanla insanlar sosyal yapıya zarar verecek, yasalara aykırı olmasa da ahlak dışı uğraş olan firmalara destek veren banka ve finans kuruluşlarına kaynaklarını teslim etmekte tereddüt etmektedirler. Bu durum İslami finans kuruluşlarının gelişmesinde önemli bir faktör olmuştur.⁶¹

İslami finans sistem ilk münferit uygulamalar şeklinde birçok Müslüman ülkeden 20. Yy. başından itibaren oluşmaya başlarken modern, organize metotlarla uygulanması fikri ilk kez Suudi Kralı Faysal döneminde ortaya çıkmıştır.⁶²

1975 yılında Kral Faysal' ın teşebbüs ve desteği ile 43 Müslüman ülkenin katılımı sonucu İslam kalkınma bankası kurulmuştur. İslami kalkınma bankası İslami finans sisteminin gelişimini hızlandırmıştır.

Faizsiz bankalar Cenevre' de bir araya gelerek Uluslararası Bankalar Birliği' ni kurmuşlardır. Bankalar birliği İslami finans sistemini gelişmesine yönelik faaliyette bulunmuş ve sistemdeki bilgi eksikliğini giderecek araştırmalar yapmışlardır.⁶³

Geleneksel bankacılık sistemi ile karşılaştırıldığında, İslami finans sistemi geçmişi çok yeni daha önceki dönemlerde uygulama denemeleri olsa da esas itibariyle 1970' lerde başlayan, 1980' lerde emekleme süreci yaşayan İslami finans sistemi, 1990' larda hızla gelişen üçüncü tarz bankacılık olmuştur. 2000' li yıllarla beraber, İslami finans sistemi dünyanın her yerinde kabul görmeye başlamıştır.⁶⁴

Dünyada son on yılda İslami finans sistemi hızlı bir büyüme kaydetmiştir. Dünya finans sistemi içerisinde İslami finans uygulamaları giderek yaygınlaşmaktadır.

⁶⁰ Tok, 18-19

⁶¹ Doğan, Sibel, 29

⁶² Hamdi Döndüren, *Şamil İslami Ansiklopedisi*, İstanbul 1983, IV, 16

⁶³ Aydın Karapınar *Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulamaları*, Gazi Kitapevi, Ankara 2003, 13-14

⁶⁴ *Global Faizsiz Finans Endüstrisi*, Tkbb Yayınları, 2010, 30

Özellikle bankacılık alanı başta olmak üzere ortaya çıkan bu süreç geleneksel bankacılık uygulamalarını tamamlayıcı nitelik taşımaktadır.⁶⁵

İslami finans sistemi 2012 yılına oranla % 17,6 büyüyerek, 2013 yılında 1,7 trilyon dolar düzeyine ulaşmıştır. Üstelik bu gelişme hızı 2008 yılından itibaren ulaşılan ortalama % 16'lık artışında üzerine çıkmıştır.⁶⁶

2013 yılında toplam İslami finans sistemi aktiflerinin % 81' i faizsiz bankacılıktan, % 14' ü sukuk ihraçlarından, % 3,9' u faizsiz yatırım fonlarından ve kalan % 1,1 ise faizsiz sigortacılıktan oluşmuştur.⁶⁷

İslami finans son yıllarda büyük gelişme göstererek, geleneksel bankacılık sisteminden daha hızlı bir büyüme göstermiştir.⁶⁸

Küresel düzeyde İslam ülkelerinin ekonomik ağırlıklarının öne çıkmaya başladığı bir dönemde İslami finans sisteminin potansiyeline ilişkin araştırmalar artış göstermiştir. Bu araştırmalara göre dünya finans sisteminin aktif büyüklüğü 120 trilyon dolara ulaşmış durumdadır. İslami finans sisteminin potansiyeli ise 4 trilyon civarındadır. İslami finans sisteminin bugünkü aktif büyüklüğü olan 1,7 trilyon doları göz önünde bulundurursak, önümüzdeki yıllarda da İslami finans sisteminin büyük bir gelişme potansiyeli olduğu görülmektedir.⁶⁹

Geleneksel bankacılık ürünleri yanında, ekonomide yaşanan gelişmelere paralel olarak dünyada değişik türde faizsiz yatırım ürünleri ortaya çıkmıştır.⁷⁰

İslami finans sistemi 1970' lerde birkaç ülkede 4, 5 tane ürünle ortaya çıkmışken, günümüzde çok geniş bir coğrafyaya yayılmış 5 kıtada 75' den fazla ülkede 716 kurum ve 20' den fazla ürün ile hizmet vermektedir.⁷¹

İslami finans sistemi dünyada hızlı bir büyüme gösterirken, işin ilginç yönü sadece Müslüman ülkelerde değil gelişmiş ülkeler dahil dünyanın her yerinde büyük ilgi

⁶⁵ *Global Faizsiz Finans Büyümeye Devam Ediyor*, Tkbb Yayınları, 2013, 36

⁶⁶ Ernst&Young World İslamic Banking Competitiveness Report, 2013, 14, Erişim Tarihi: 02.05.2014

⁶⁷ *Global Faizsiz Finans Büyümeye Devam Ediyor*, Tkbb Yayınları, 2013, 36

⁶⁸ Bayram, Özdemir, s.11

⁶⁹ *Global Faizsiz Finans Büyümeye Devam Ediyor*, Tkbb Yayınları, 2013, 37

⁷⁰ Tok, 26

⁷¹ Mikail Altan, "Faizsiz Bankacılığın Temelleri", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Konya, Ekim, 2010, 136-137

görmekte ve uygulama alanı bulmaktadır.⁷²Paralarının, alkol, tütün ürünleri, silah, kumar ve pornografi endüstrisinde kullanılmadığından emin olmak isteyen gayrimüslimler, vicdanlarını rahatlatmak amacıyla, birikimlerini İslami finans kurumlarına yatırmayı tercih etmektedirler. Faizsiz bankaların tercih eden gayrimüslim yatırımcı sayısı gün geçtikçe artmaktadır.⁷³

Bünyelerinde faizsiz esaslara göre çalışan birimler kuran, Citibank, HSBC, Union bank of Switzerland, Goldman Sachs gibi batılı başka kurumlarda vardır. Batılı bankalarca kurulan ilk faizsiz banka, Citibank tarafından 1996 yılında 20 milyon dolar sermaye ile Bahreyn’ de kurulan İslamic Westment Bank’ tır.⁷⁴

İslami finans sistemi gelişmekte olan piyasalarda büyük ilgi görürken, gelişmiş ülkelerde bu sistemi göz ardı etmeden sistemi doğrudan veya ek uygulamalarla hayata geçiriyor. Geleneksel finansal sisteme oranla daha fazla ilgi gören özellikleriyle söz konusu uygulamaların önümüzdeki yıllarda da dünya finans sistemi içerisinde öneminin giderek artacağı tahmin edilmektedir.⁷⁵

1.4. İSLAMİ FİNANS ALANINDA HİZMET VEREN KURULUŞLAR

1.4.1. İslami Finans Kurumlarının Muhasebe ve Denetim Örgütü(AAOIFI)

İslami finans sisteminin 1970’lerden itibaren gösterdiği hızlı gelişme, 1975 yılında 2013 yılı itibariyle 700’ den fazla İslami finans kurumunun olmasını sağladı. Ancak sektörün gelişinin sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için, bu hızlı büyümeye paralel bir şekilde denetim standartlarının geliştirilmesi gerekiyordu.⁷⁶

Çalışmalar sonucunda 26 Şubat 1990 tarihinde Cezayir’ de imzalanan ortaklık anlaşması uyarınca, İslami Finans Kurumlarının Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI) kurulmuş, 27 Mart 1991 tarihinde Bahreyn’ de faaliyetlerine başlamıştır.⁷⁷

⁷² *Global Faizsiz Bankacılık*, Tkbb Yayınları, 2012, 39

⁷³ Doğan, Sibel, 31

⁷⁴ *Katılım Bankacılığı nedir?, Nasıl çalışır?*, Tkbb Yayınları, İstanbul, 2013, 8

⁷⁵ *Global Faizsiz Finans Büyümeye Devam Ediyor*, Tkbb Yayınları, 2013, 43

⁷⁶ Ufuk Uyan, “Global Finans Dünyasının En Hızlı Büyüyen Alanı: Faizsiz Bankacılık”, *Tkbb Dergisi*, İstanbul 2006, 10-11

⁷⁷ <http://www.aaofii.com/en/about-aaofii/our-history.html>, Erişim Tarihi: 07.05.2014

Bağımsız uluslararası bir kuruluş olarak, AAOIFI dünya çapında merkez bankaları, İslami finans kurumları, kurumsal üyeler ve uluslararası İslami bankacılık ve finans sektörünün diğer katılımcılar da dahil olmak üzere 40 ülkeden gelen 200 üye tarafından desteklenmektedir.

AAOIFI günümüzde Bahreyn Krallığı, Dubai Uluslararası Finans Merkezi, Ürdün, Lübnan, Katar, Sudan ve Suriye’de kendi standartlarını benimsetmeyi başarmıştır. Avustralya, Endonezya, Malezya, Pakistan, Suudi Arabistan ve Güney Afrika, ilgili makamlar AAOIFI standartlarına ve kurallarına ilişkin bildirimler yayınladılar.⁷⁸

Örgüt, dünya üzerindeki İslami finansal kurumlar arasında standart sağlamak ve bu finansal kurumların şeriata uygunluklarını denetlemek için, muhasebe, denetim, yönetim, etik ve İslami finans kurumları ve endüstri için Şariat standartları hazırlayan, kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Örgütün amaçları şunlardır;⁷⁹

1. İslami finans kurumları ile ilgili muhasebe ve denetim düşüncelerinizi geliştirmek.
2. İslami finans kurumları ve uygulamaları ile ilgili muhasebe ve denetim düşüncelerini yaymak için, seminerler eğitimleri düzenlemek, periyodik bültenler yayınlamak, araştırmalar yapmak ve diğer araçları kullanmak.
3. İslami finans kuruluşları için muhasebe ve denetim standartları hazırlamak, yayınlamak ve yorumlamak ve var olan standartları güncelleyip değiştirmek.
- 4.İslami finans kurumlarına ait mali tabloların güvenliğini artırmak bu tabloların kullanıcılarını, İslami finans kuruluşların yatırım ve mevduat ilgili finansal araçlara teşvik etmek.

1.4.2. Likidite Yönetim Merkezi(IILM)

İslami finansal işlemler, dünya genelinde yaygınlaştıkça, İslami finansal müesseselerin likidite ihtiyaçlarını karşılayacak finansal araç arzının yetersizliğine ilişkin düşünceler oluşmuştur. Bu tür düşünceler sonucunda, faizsiz finans alanında

⁷⁸ <http://www.aaofii.com/en/about-aaofii/about-aaofii.html>, Erişim Tarihi: 09.05.2014

⁷⁹ <http://www.aaofii.com/en/about-aaofii/about-aaofii.html>, Erişim Tarihi: 09.05.2014

hizmet veren kuruluşlar arasındaki uluslararası likidite yönetimini en az maliyetle ve İslami esaslara uygun şekilde kolaylaştırmak amacıyla, Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Şirketi (International Islamic Liquidity Management Corporation – IILM) 25 Ekim 2010 tarihinde Malezya’ da kurulmuştur. Hissedarları T.C. Merkez Bankasının da bulunduğu 10 merkez bankası, para otoritesi ve uluslararası kuruluşlardır.⁸⁰

Uluslararası İslami Likidite Yönetimi A.Ş. (IILM) etkin bir İslami likidite yönetimi oluşturmak için kısa vadeli Şariat-uyumlu finansal enstrümanlar, finansal pazarlar oluşturmak, yatırım akışını hızlandırmak, finansal istikrarı sağlamak amacıyla merkez bankaları, para otoriteleri ve çok taraflı örgütler tarafından kurulan uluslararası bir kurumdur.⁸¹

Ayrıca, IILM, İslami finansal kurumlara, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde sağlam bir likidite yönetimi altyapısı oluşturmak için bölgesel ve uluslararası işbirliğini teşvik etmektedir.⁸²

IILM sıkışıklık dönemlerinde İslami finansal hizmetler sunan kuruluşların likidite yönetimini kolaylaştırabilecek ve bunların geleneksel bankalar karşısında rekabet güçlerini dengeleyebilecektir. IILM’ in çalışma mekanizması göz önünde bulundurulduğunda dikkat çeken nokta, varlıkların IILM’ e merkez bankaları aracılığıyla transfer edilmesidir. Bunun nedeni ise varlıkların ve kira ödemelerinin (geri kiralama durumunda) kalitesini güvenceye almak olarak açıklanabilir. Bunun dışında başka bir yöntemle varlık havuzundan varlık sağlanması üzerine IILM bir karara varamamıştır. Bahsi geçen varlık havuzuna İslami kurullarla uyumlu her türlü finansal ve finansal olmayan varlıklar kabul edilecek olup, ihraç edilecek enstrümanların AAA notuna sahip olması, herkesin kolayca anlayıp kabul edebileceği şekilde olması, küçük hacimlerde ve düzenli ihraç edilmesi, küresel olarak kabul edilmesi, alınıp satılması ve çeşitli vadelerde olması gerekmektedir.⁸³

⁸⁰ <http://www.faizsizsermaye.com/islami-finans-alaninda-hizmet-veren-kuruluslar/>, Erişim Tarihi: 12.05.2014

⁸¹ <http://www.iilm.com/about-iilm/about-us.html>, Erişim Tarihi: 12.05.2014

⁸² <http://www.iilm.com/about-iilm/our-objectives.html>, Erişim Tarihi: 12.05.2014

⁸³ TCMB, *Finansal İstikrar Raporu*, Sayı:12, Mayıs, Ankara 2011, 66-67

1.4.3. Uluslararası İslami Finans Piyasası(IIFM)

Küresel düzeyde İslami finansal kurumların kullandığı, İslami finansal ürünler arasında standardizasyon sağlamak amacıyla,⁸⁴01.04.2002 tarihinde Bahreyn, Endonezya, Malezya ve Sudan Merkez bankaları, İslami Kalkınma Bankasının girişimi ile kurulmuştur.⁸⁵Kurucu üyeleri yanında Pakistan Devlet Bankası, Dubai Uluslararası Finans Merkezi, Endonezya Finansal Hizmetler Otoritesi, bölgesel ve uluslararası mali kurucular tarafından desteklenmektedir.⁸⁶

IIFM kuruluş amacının yanında, katılımcılara getirilen standartlarla evrensel bir platform oluşturmak. Mevcut ve yeni finansal ürünlerin gelişmiş altyapı yatırımları, bu ürünlerin şeri hükümlere uygunluğunun denetlenmesi ve piyasanın gelişimi için politikalar oluşturmak.⁸⁷Güçlü, şeffaf, iyi düzenlenmiş kurallar dâhilinde bilgi akışı sağlayabilmek, Şeri hükümlere uygun finansal araçların ikinci piyasada işlem görmesini sağlamak,⁸⁸piyasayı tanıtmak, katılımcıları yeni finansal ürün üretimine teşvik etmek ve katılımcılara küresel piyasalar hakkında bilgi vermektir.⁸⁹

1.4.4. İslami Finansal Hizmetler Kurulu(IFSB)

İslami finans sisteminin hızlı gelişimi ile birlikte, küresel düzeyde faaliyette bulunan faizsiz kuruluşlar arasındaki ortaya çıkan yönetim, muhasebe standartları, şeri hüküm standart farklılıklarını ortadan kaldırmak. Risk yönetimi alanındaki gelişmeler ve ürün geliştirmenin belli kurallara bağlanması düşüncesiyle,⁹⁰ İslami Finansal Hizmetler Kurulu (İFSB) Kasım 2002’ de Kuala Lumpur(Malezya) merkezli kurulup, 10 Mart 2003 tarihinde faaliyete başlamıştır.⁹¹

Nisan 2014 itibariyle, IFSB, 59 düzenleyici ve denetleyici kurul, 8 uluslararası hükümetler arası kuruluş, 111 finansal kurumlar, profesyonel firmalar, 45 ülkede

⁸⁴ T. Ahmet Akcan, *Faizsiz Bankacılık Sisteminin Bankacılık Sistemi İçindeki Yeri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak 2012, 45

⁸⁵ Altaş, 28

⁸⁶ http://www.iifm.net/about_iifm/corporate-profile Erişim Tarihi: 17.05.2014

⁸⁷ Altaş, 28

⁸⁸ http://www.iifm.net/about_iifm/vision-mission Erişim Tarihi: 17.05.2014

⁸⁹ http://www.iifm.net/about_iifm/objectives, Erişim Tarihi: 17.05.2014

⁹⁰ Faizsiz Bankacılığın Global Ekonomideki Yeri, “Dünyada ve Türkiye’ de Faizsiz Bankacılık”, *Tkbb Dergisi*, İstanbul, 2005, 17

⁹¹ <http://ifsb.org/background.php>, Erişim Tarihi: 17.05.2014

faaliyet gösteren 6 düzenleyici sanayi kuruluşu olmak üzere toplam 184 üyeden oluşur.⁹²

IFSB' de üç çeşit üyelik vardır; asil, yardımcı ve gözlemci üyeler. Oy hakkı bulunan asil üyeler, İslami bankacılık, sigortacılık ve menkul kıymetler alanında düzenleyici rol alan merkez bankaları ve diğer düzenleyici otoritelerden oluşur. Bir ülkeden en fazla üç asil üye olabilir. Bu grupta uluslararası kurumlarda dahil olduğu 21 üye bulunmaktadır. Yardımcı üyeler, yine düzenleyici otorite ve uluslararası kurumlardan oluşur. Uluslararası Para Fonu, Uluslararası Ödemeler Bankası ve Dünya Bankası bu grupta yer almaktadır. Gözlemci üyeler ise, ulusal veya uluslararası birlikler ile İslami finans kurumlarıdır.⁹³

İslami çerçevede bankacılık, sermaye piyasaları ve sigorta şirketlerinin sağlamlığı, istikrarı, düzenlenmesi ve denetlenmesi gibi geniş bir faaliyet alanı bulunan kurul,⁹⁴ şu amaçlarla hizmet etmektedir.

İslami finansal hizmetler sektöründe sağlamlık ve şeffaflığın sağlanmasına, yeni veya mevcut uluslararası standartların şeriat kurallarına uyumu konusunda kurumlara gerekli desteği sağlamak.⁹⁵

1. İslami finans ürünleri sunan kurumların etkin denetim ve düzenleme konusunda rehberlik sağlamak, İslami finansal hizmetler sektörü için, risklerin belirlenmesi, ölçülmesi ve denetlenmesi.

2. İslami finansal hizmetler sektöründe kurumlar ve üye ülkeler arasında işbirliğini teşvik etmek.

3. İslami finansal hizmetler sektöründe ve ilgili piyasaların etkin düzenleme ile ilgili alanlarında gerekli eğitimleri vermek ve personel gelişimi sağlamak.

4. İslami bankalar, finans kurumları ve endüstri uzmanlarından oluşan bir veri tabanı oluşturmak ve sektörle ilgili araştırmalar yapmak ve belirli dönemlerle yayınlamak.⁹⁶

⁹² <http://ifsb.org/background.php>, Erişim Tarihi:20.05.2014

⁹³ Altaş, 28-29

⁹⁴ Akcan, 45

⁹⁵ <http://www.fazisizsermaye.com/islami-finans-alaninda-hizmet-veren-kuruluslar/>, Erişim Tarihi: 20.05.2014

⁹⁶ <http://ifsb.org/objectif.php>, Erişim Tarihi: 20.05.2014

1.4.5. Uluslararası İslami Derecelendirme Kurumu(IIRA)

Bir yatırımcı, yatırım yaparken, dayanağı oluşturan varlıkların niteliğine, nakit akımlarının uyumuna, kar payı oranına ve likiditesine bakar. Her bir yatırımcının bunları ayrı ayrı değerlendirmesi yerine rating şirketleri devreye girerek bu değerlendirmeleri yapar ve menkul kıymete bir derece verir. Böylece yatırımcı menkul kıymete yatırım yaparken rating firması tarafından verilen derece kendisine yol gösterir.⁹⁷

İslam finans sistemindeki yatırımcılarında bu derecelendirme sisteminden faydalanabilmeleri için Temmuz 2005’ de Bahreyn’ de Uluslararası İslami Derecelendirme kurumu(IIRA) kurulmuştur.⁹⁸ Bu kurum İslami finans sisteminde varlıkları ve varlıkların araçlarının risk durumunu değerlendirerek bölgesel ve uluslararası İslami piyasaların gelişmesine yardımcı olur.⁹⁹

İslami finans ürünlerine derece vermek durumunda olan rating firması, klasik borçlanma menkul kıymetlerinden farklı bir kapsamda inceleme yapmak durumundadır. Klasik borçlanma senetlerinde ihraççının kredibilitesi incelenirken, İslami finans ürünlerinde dayanağı oluşturan varlık havuzu, sağlanan kredi garantileri incelenmektedir.¹⁰⁰

Kurum İslami sermaye piyasalarının büyümesini teşvik etmek için güven, şeffaflık, adalet, kalite ve bağımsız İslami değerleri teşvik eden bir derecelendirme kuruluşudur.¹⁰¹ IIRA, şirketlerin kurumsal yönetimini, sigorta şirketlerinin mali gücünü, ülkeleri ve bankaları derecelendirmektedir. Derecelendirilmiş şirket veya araç kamuoyuna duyurulmaktadır. Derecelendirme yapılırken İslami prensipler de göz önüne alınmaktadır. Bunun için şeriat kurulu oluşturulmuştur. İslami kurum ve araçların derecelendirmesi, IIRA’ nın yanı sıra, Moody’s, S&P ve Fitch gibi uluslararası derecelendirme şirketlerince de yapılabilmektedir. Bu şirketler de şeriat uzmanlarından yardım almaktadır.¹⁰²

⁹⁷ Öçal, Çolak, 67

⁹⁸ <http://www.iirating.com/>, Erişim Tarihi: 23.05.2014

⁹⁹ Akcan, 44

¹⁰⁰ Öçal, Çolak, 67

¹⁰¹ <http://www.iirating.com/AboutUs.aspx>, Erişim Tarihi: 23.05.2014

¹⁰² Altaş, 28

1.4.6. İslami Kalkınma Bankası

1970’li yılların sonunda petrol fiyatlarındaki ani yükselişle birlikte petrol üreticisi Körfez ülkelerinde önemli miktarda sermaye birikimi oluşması, faizsiz bankacılık sistemine önemli bir dinamik sağladı. Bu ülkelerde biriken yüksek miktarlardaki sermayenin dini ilkelere uygun yatırım alanlarında değerlendirilmesi¹⁰³ ve İslam ülkelerinde büyük yatırım projelerinin hayata geçirilebilmesi için bireysel yatırımcılarla proje sahipleri arasında bir köprü vazifesi yapacak aracı kurumlara ihtiyaç duyulmuştur.¹⁰⁴

Cidde’de 15 Aralık 1973’ de düzenlenen 1. İslam Ülkeleri Maliye Bakanları toplantısında alınan kararları takiben, üye ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimini desteklemek için İslami kurallara uygun şekilde kredi desteği verecek bir bankanın kurulmasına karar verildi.¹⁰⁵ Bu karar uyarınca 20 Ekim 1975 tarihinde faaliyete geçen Türkiye’nin de kurucu üye olarak aralarında bulunduğu ülkeler tarafından bir kalkınma bankası niteliğinde kurulmuştur. Merkezi Suudi Arabistan Cidde şehrinde bulunan bankaya halen 56 üye ülke bulunmaktadır. Ayrıca Kazakistan, Fas, Yemen ve Senegal’de bölge temsilciliği ve on iki ülkede de temsilciliği bulunan İslami Kalkınma Bankası 2013 yılında İstanbul’da da bir temsilcilik açmıştır.¹⁰⁶

Bankanın amacı Şeri ilkelere uygun olarak üyesi olan ülkelerin ve Müslüman toplulukların bireysel olarak ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmelerini teşvik etmek,¹⁰⁷ İslam ülkelerinin ellerindeki fonları yönetmek, ticari bankaların kısa vadeli ticari kredileri yerine uzun vadeli kalkınma hedefli finansman sağlama amacı güdülmüştür.¹⁰⁸

Ayrıca İslam ülkelerindeki, iktisadi ve sosyal sahalarda teknik yardım, araştırma ve eğitim yolu ile yardımda bulunmak ve ülkeler arası dış ticareti teşvik etmek,¹⁰⁹ üye

¹⁰³ “Faizsiz Bankacılık Dünyada 35 Yaşına Girdi”, *Tkbb Dergisi*, İstanbul 2006, 12

¹⁰⁴ Bülent Köksal, “*Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı*”, Tkbb Yayınları, İstanbul, 2009, 125

¹⁰⁵ Mustafa Uçar, *Türkiye’de – Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri*, Fey Yayınları, İstanbul 1987, 35-36

¹⁰⁶ <http://www.faisizsermaye.com/islami-finans-alaninda-hizmet-veren-kuruluslar/>, Erişim Tarihi: 27.05.2014

¹⁰⁷ Akcan, 45

¹⁰⁸ İsmail Özsoy, *Özel Finans Kurumları*, 1. Basım. Asya Finans Kültür Yayınları, İstanbul 1997, 99-100

¹⁰⁹ Sabahattin Zaim, *Türkiye’nin Yirminci Yüzyılı Toplum/ İktisat/ Siyaset*, İşaret Yayınları, Haziran, İstanbul 2005, 212

ülkelerdeki kuruluşlara ve verimli projelere sermaye sağlamak, kamu ve özel sektör projelerine kredi temin etmek¹¹⁰ ve üyelerine profesyonel danışmanlık sağlamaktır.¹¹¹

1.5. İSLAMİ FİNANSIN TÜRKİYE ALGILAMASI

Türkiye’ de faizsiz sistemi esas alan kurumların temeli 1970’ li yıllara uzanmaktadır. 11.11.1975 tarihinde kurulmuş olan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası(DESİYAB) bu alandaki ilk kurumdur. Amacı sanayi sektörüne ortaklık şeklinde fon sağlamaktır. Faizli veya faizsiz çalışması yönetim kuruluna bırakılmıştır. 1975-1977 yılları arasında faizsiz çalışmış, fakat 1978 yılından sonra faizli çalışmaya başlamış ve kuruluş felsefesini kaybetmiştir. Böylece Türkiye’ deki ilk faizsiz sistem denemesi başarısız olmuştur.¹¹² Ancak başarısız olmasına rağmen, ülkemize önemli tecrübeler kazandırdığı söylenebilir. Ulusal ve uluslararası düzeydeki iktisadi ve siyasi gelişmelerin yanı sıra ilmi faaliyetlere paralel olarak Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Sistemine yer verecek olan ön adımlar atılmaya başlanmıştır.¹¹³

Türkiye’ nin laik yapısı gerekçe gösterilerek tenkit edilse de dönemin iktisadi özelliği gereği 1980’ li yıllarda dışa kapalı ekonomiden vazgeçilerek ülkeye yeni fon girişlerinin teminine yönelik ekonomik politikalar benimsenmiştir. 1970’ li yıllarda Körfez ülkelerinde petrol fiyatlarının artışıyla beraber oluşan sermaye birikimini ülkeye çekebilme, diğer taraftan ülkemizde olup da faizli sistem nedeniyle sisteme giriş yapmayan sermaye sahiplerinin ellerindeki fonları ekonomiye dahil edebilmek amacıyla Türkiye’ de faizsiz bankacılık sistemi kurulmuştur.¹¹⁴

Faizsiz finansman modelinin ülkemizde uygulamaya konması 1983 yılında olmuştur. 16.12.1983 gün 83/ 7506 sayılı kararname ile özel finans kurumlarının,

¹¹⁰ <http://www.faizsizsermaye.com/islami-finans-alaninda-hizmet-veren-kuruluslar/>, Erişim Tarihi: 30.05.2014

¹¹¹ <http://thatwhy.isdb.org/irj/go/km/docs/documents/IDBDevelopments/Internet/thatwhy/index.html>, Erişim Tarihi: 30.05.2014

¹¹² Karapınar, 14-15

¹¹³ Güray Küçükkoçaoğlu, *İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları Çalışma Notları*, Ankara 2005, 32 <http://www.baskent.edu.tr/gurayk/finpazcuma17.doc>, Erişim Tarihi: 30.05.2014

¹¹⁴ Sabri Orman, *“İktisat, Tarih ve Toplum”*, Küre Yayınları, İstanbul 2000, 26

kuruluşlarını, faaliyetlerini, denetim ve tasfiyelerini düzenleyerek öngörülen hukuki yapı oluşturulmuştur.¹¹⁵

25 Şubat 1984 tarihinde Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın, 21 Mart 1984 tarihinde T.C. Merkez Bankası'nın yayımladığı tebliğlerle de sistemin ayrıntıları düzenlenmiştir. Daha sonra çıkarılan çeşitli tebliğ ve düzenlemeler sonucunda bu sistemin yasalar ve mevzuat bakımından alt yapısı tamamlanmıştır.¹¹⁶1985 yılında yabancı sermayeli Faisal finans ve Albaraka Türk' ün kurulmasıyla ÖFK' lar Türk finans sektörüne katılmışlardır.¹¹⁷

Özel finans kurumlarının isminde geçen özel kelimesi, kurulmuş olan firmalarının kamusal değil özel, finans kelimesi ise, bu kurumların finansal piyasaların bir aracı kurumu olduğunu ifade etmektedir.¹¹⁸

Özel finans kurumlarının kurulmasıyla, Türk bankacılık sistemi, mevduat bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları ve özel finans kurumları ile üçlü saç ayağına oturan bir sistem haline dönüşmüştür. ÖFK' lar mali sektörde bankaların rakibi veya alternatifi değil, onları tamamlayan sektöre derinlik ve çeşitlilik kazandıran kuruluşlar olarak ortaya çıkmışlardır.¹¹⁹

Özel finans kurumları atıl fonları sisteme dâhil etme yanında, ülke ekonomisini spekülasyonlara karşı dirençli bir duruma taşımayı hedeflemiştir.¹²⁰

ÖFK' ların kuruluş yıllarında, mevzuat zayıflığı, yasal kaynaktan yoksunluk, şube sayısındaki azlık, altyapı eksikliği, tanıtım sorunu, personel temininde yaşanan sorunlar, yüksek enflasyon, siyasi istikrarsızlık gibi nedenlerle Özel finans kurumlarının kuruluş yıllarında gelişmeleri ve büyümeleri çok yavaş olmuştur.¹²¹ Bu durum sonucunda

¹¹⁵ Recep Önal, "Öfk' lar Ekonomik Büyümeye Katkı Bulunmaktalar, *Bereket dergisi*, Albaraka Türk Yayınları, Sayı, 10, İstanbul, Haziran 2010, 4-5

¹¹⁶ Küçükkocaoğlu, 33

¹¹⁷ Önal, 5

¹¹⁸ Ahmet Battal, *Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Finans Kurumları*, Banka ve Ticaret Araştırma Enstitüsü, Yayın No:343, Ankara 1999, 4

¹¹⁹ Adnan Büyükdeniz, "Faizsiz Finans Kurumlarının Mali Sistem İçindeki Yeri ve Çalışma Prensipleri", Türkiye'de Özel Finans Kurumları, Teori ve Uygulama, *Albaraka Türk Yayınları:17*, İstanbul, 2000, 24

¹²⁰ Ahmet Ertürk, "Özel Finans Kurumlarının Dünü, Bugünü, Yarını", Türkiye'de Özel Finans Kurumları, *Albaraka Türk Yayınları*, İstanbul 2000, 11

¹²¹ Tunç, 178

Türkiye’de 1985 yılı ile 2005 yılı arası ÖFK’ ların kuruluş dönemi, 2005 sonrası ise yükseliş dönemi olarak kabul edilmektedir.¹²²

ÖFK’ların kanun ile değil de bir kararname ile faaliyetlerini sürdürmeleri her zaman tartışma konusu oldu. Mal piyasalarda faaliyet gösteren bankalar, bankalar kanununa tabi iken, ÖFK’ların bakanlar kurulu kararı ile faaliyetlerini sürdürüyor olması, bu kurum sahiplerini, çalışanlarını ve yatırımcıları tedirgin ediyordu. Bu sorunu ortadan kaldırmak için Türk ekonomisinin geleceğinde önemli bir milat olacak ÖFK’ ların mevcut durumlarını koruyacak şekilde bankalar kanunu kapsamına alınması kararlaştırıldı.¹²³

ÖFK’lar hukuki alt yapılarını güçlendirmek, hak ve yükümlülüklerle eşit ve adil olarak katılmasını sağlamak amacıyla¹²⁴ Bankalar Kanunu kapsamına alan, 17.12.1999 tarih ve 4491 sayılı Bankalar Kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin Kanun, 19.12.1999 tarih ve 23911 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme ile bu kurumların Türk mali sisteminin ayrılmaz ve tamamlayıcı bir parçası olduğu hususu ortaya çıkmıştır.¹²⁵

2001 yılı ise Türkiye’ de yaşanan ekonomik krizle beraber İhlas finans A.Ş. tasfiye edildi. Faizsiz sistemde böyle bir sonuç oluşması, ruhsat verilmemesi gerekenlere ruhsat verilmesi, yetersiz denetim, denetim sonuçlarının siyasi otorite tarafından göz ardı edilmesi ve faaliyetlere zamanında müdahale edilmemesinden kaynaklanmıştır.¹²⁶ Yaşanan 2001 ekonomik-mali krizde tasarruf sahibinin psikolojisi, bankalarda olduğu gibi ÖFK’ larda toplanan fonlar için de bir güvence sistemine ihtiyaç bulunduğunu gösterdi. Bunu sağlamak amacıyla 12.05.2001 tarih, 4672 sayılı Kanun ile 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 20/6. maddesi yeniden değiştirildi ve ÖFK için devrim sayılabilecek değişiklikler söz konusu oldu. 4672 sayılı yasa ile getirilen değişiklikler şunlardır:¹²⁷

¹²² Osman Akyüz, “Katılım Bankacılığı Atılımın Eşiğinde”, *Bereket Dergisi*, Sayı:22, Albaraka Türk, Yayınları, İstanbul, Ocak, 2009, 11-12

¹²³ “Hedef 2007’ de Pastadan % 5 Pay Almak”, *Dünya’ da ve Türkiye’ de Faizsiz Bankacılık, TKKB Dergisi*, İstanbul 2004, 32-33

¹²⁴ Önal, 5

¹²⁵ Doğa Erdoğan, *Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul 2011, 44

¹²⁶ Osman, Akyüz, “Katılım Bankacılığı Atılımın Eşiğinde”, *Bereket Dergisi*, Albaraka Türk Yayınları, Sayı: 22, İstanbul, Ocak, 2009, 11-12

¹²⁷ Küçükkocaoğlu, 34

1. Özel Finans Kurumları Birliği kuruldu.
2. Güvence Fonu oluşturuldu.
3. Faaliyet izni kaldırılan ÖFK' ların tasfiyesine ilişkin özel hükümler getirildi.
4. Şahsi sorumluluk müessesesi getirildi.

2003 yılında Özel Finans Kurumları Birliği'nin ÖFK' lar adına, müşterilere sermaye piyasası enstrümanlarını sunmak üzere Sermaye Piyasası Kurulu'na yaptığı başvurunun sonucunda, sermaye piyasasındaki fonlara aracılık etmek için, aracı kuruluş satın alma veya aracı kurumlarla acentelik yapma hakkı ÖFK' lara verildi. Böylece ÖFK' lar, bir aracı kurum satın alarak veya bir aracı kurumla acentelik sözleşmesi yaparak, şubelerinde menkul kıymet hizmeti sunabilme hakkına sahip oldular. ÖFK' lar ayrıca bir kısım aktiflerin menkul kıymetleştirilmesi yoluyla, uzun vadeli kaynak bulma imkânını da sağladılar.¹²⁸

Özel finans kurumu adıyla faaliyetlerine başlayan bu kurumlar, isimlendirmelerinden kaynaklanan özellikle uluslararası piyasada yaşadıkları sorunları çözmek için¹²⁹ 19.11.2005 tarih, 5411 sayılı Bankacılık kanunu geçici3. Maddesinde yer alan ÖFK' ların bir yıl içerisinde katılım bankacılığı şekline çevrilmesi maddesiyle¹³⁰ ÖFK' lar katılım bankasına dönüştü ve bu sayede isminde banka bulunması nedeniyle bu kurumlar hem Türkiye' de hem de dünyada kabul gördü.¹³¹Bu değişiklik faizsiz bankacılık modelini katılım bankası adı ile ulusal ve uluslararası bankacılık literatürüne dâhil etmiştir.¹³²

2013 yılında BDDK ve TKBB' nin yaptığı ortak çalıştayda İstanbul' un faizsiz finans merkezi olması amacıyla 10. Kalkınma planına dâhil edilmesine karar verilmiştir. Ayrıca Eximbank' la yapılan toplantılar sonucunda kanunun faizsiz bankacılık alanına uygun hale getirilmesi hususunda önemli mesafe kaydedilmiştir. Borsa İstanbul

¹²⁸ Tkbb, 2004, 32-33

¹²⁹ Tunç, 21-22

¹³⁰ Tok, 28

¹³¹ Akyüz, 12

¹³² Tunç, 22

nezdinde 50 hisse senedinde oluşan yeni bir katılım portföyü faaliyete geçirilmek için çalışmalarda yürütülmektedir.¹³³

Bir diğer önemli gelişme ise 2013 yılında Dünya Bankası Küresel İslami Finans Geliştirme Merkezinin Borsa İstanbul kampüsünde faaliyete geçirilmesidir. Bu merkez fonksiyonları bakımından dünyada ilk ve tek temsilcilik özelliği taşıyan, faizsiz finans konusunda dünyadaki gelişmeleri takip edecek, raporlar hazırlayacak, sistemle ilgili her türlü veriyi bir havuzda toplayacak ve ilgili kişilerin hizmetine sunacaktır. Bu merkezin açılması iki açıdan önemli, birincisi Dünya Bankasının Türkiye ve İstanbul' u tercih etmesi, İstanbul' un finans merkezi olduğunun kabul edilmesi, ikinci olarak da faizsiz finans sisteminin, dünya bankası gibi bir üst finans kuruluşu tarafından kabul edilmesidir.¹³⁴

1.5.1. Türkiye'de Faaliyet Gösteren İslami Finans Kuruluşları

Türkiye' de faizsiz bankacılık alanında faaliyet gösteren ilk İslami finansal kuruluş, 1984 yılında kurulup, 21.01.1985 tarihinde çalışmaya başlayan Albaraka Türk A.Ş. ve yine 1985 tarihinde faaliyete başlayan Family finans Kurumudur.¹³⁵ Bu kuruluşları takiben, 1989'da Kuveyt Türk, 1990'da Anadolu Finans kurulmuştur. 1995'te sisteme giren İhlas finans sistemin özüne uygun düşmeyen uygulamalar nedeniyle 2001'de tasfiye edilmiştir. 1996'da Asya Finans kurulmuştur. Faysal Finans'ın el değiştirmesiyle Family Finans adını alan kurum Anadolu Finans ile birleşerek bugünkü Türkiye Finans haline gelmiştir.

2013 yılsonu itibariyle Türkiye'de 4 Katılım Bankası faaliyet göstermektedir. Bunlar: Albaraka Türk Katılım Bankası, Asya Katılım Bankası, Kuveyt Türk Katılım Bankası ve Türkiye Finans Katılım Bankası'dır. 2005 yılı sonuna kadar Özel Finans Kurumları adını taşıyan bu kurumlar 2006 yılından bu yana Katılım Bankası adı altında faaliyetlerini sürdürmektedir.¹³⁶

¹³³ Ufuk, Uyan, "Türkiye Faizsiz Finansın Bölgesel Merkezi Olma Yolunda İlerliyor", *Tkbb Dergisi*, İstanbul, 2013, 4-5

¹³⁴ "Dünya Bankası Küresel İslami Finans Geliştirme Merkezi Açıldı", *Tkbb Dergisi*, İstanbul 2013, s. 49

¹³⁵ Akcan, 48

¹³⁶ Özsoy, 2009, 11

1.5.2. Türkiye’de İslami Finans’ın Mevcut Durumu

Türkiye’ de 1985 yılında ilk katılım bankasının kurulmasından sonra 2000’ li yılların başında bankacılık sektörü aktiflerinin % 2’ sine ancak ulaşırken, 2010 yılında % 4,3 oranına ulaşmış, özellikle son beş yıldaki hızlı büyüme hızı ile 2013 yılı sonu itibariyle yaklaşık 100 milyar aktif büyüklüğe oransal olarak da % 5,5’ e ulaşmıştır. 2013 yılı itibariyle 2012 yılına oranla toplanan fonlar % 27,59 artarak % 6,5’ e 62 milyara, kullanılan fonlar % 35 artarak, % 6,24’ e 67 milyara ulaşmıştır. Ayrıca katılım bankalarının öz kaynakları % 20 artarak sektörün % 4,57’ sine, dönem net karı % 17’ i artarak psikolojik sınır olan 1 milyarı aşmıştır.

Katılım bankalarının şube ve personel durumunu bakıldığında da yine istikrarlı bir büyüme görülüyor. 2013 yılında önceki yıla oranla şube sayısı % 17’ i oranında artarak 828’ den 966’ ya ulaşmıştır. Personel sayısı da % 9 artışla 15.536’ dan 16.673’ e ulaşmıştır.¹³⁷Böylece bütün kalemlerde geçen yıla oranla artış olmuştur.

Bir diğer önemli değerlendirme ise 4 katılım bankasının da katılım bankalarının birbirine çok yakın sermaye yeterlilik oranları göstermesidir.¹³⁸

Ekonominin ihtiyaç duyduğu finansal ürünleri üretebilen, hizmet ağı ile ülkemizin hemen hemen tamamına yayılan katılım bankaları, bir yandan finansal sistemi geliştirirken diğer yandan finansal sistem içerisindeki yerini sağlamlaştırmıştır.¹³⁹2023 yılında dünyanın ilk 10 ekonomisi arasına girmeyi hedefleyen ülkemizde bu hedefe paralel olarak katılım bankaları da 2023 yılında sektörden % 15 pay almayı hedeflemektedir.¹⁴⁰

Ancak bütün bu gelişmelere rağmen İslami finans sistemi, geleneksel bankacılık sisteminin Pazar payı ile karşılaştırıldığında pazar payını düzenli artırsa da sektör içerisinde çok düşük bir paya sahiptir.¹⁴¹

¹³⁷ “Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları”, *Katılım Bankaları Genel Sunum*, Tkbb Yayınları, İstanbul, Şubat, 2014, 3-21

¹³⁸ Deloitte, “Türkiye Katılım Bankacılığı Büyüme Yolundaki Önemli Adımlar”, İstanbul, Ocak, 2014, 12, www.deloitte.com.tr, Erişim Tarihi: 05.06.2014

¹³⁹ “Katılım Bankalarının Payı Artıyor”, Tkbb Yayınları, İstanbul, 2013, 44-45

¹⁴⁰ www.ey.com/TrHome, Ernst&Young, basın bülteni, 20.03.2013

¹⁴¹ Lion, Hardy, “The Evolution of Participation Banking of Turkey”, *Al Nakhlah Online Journal of Southwest Asia and Islamic Civilization*, Tufts University, Boston, USA, Ocak 2012, 5-6

1.6.İSLAMİ FİNANS ARAÇLARI

1.6.1.İslami Bankacılık

İslami bankacılık, İslami finansal araçların öncüsü pazar payı en yüksek ve İslami finansal araçların en gelişmiş unsurudur. İslami bankacılık, geleneksel bankacılıktan farklı olarak çalışmalarında faize yer vermeyen kâr-zarar ortaklığını esas alan, çalışma şekli olarak faizin yanı sıra, daha önce de değinilen kumar, belirsizlik ve haramdan kaçınmaya çalışan kurumlar olarak ortaya çıkmışlardır.¹⁴² İslami bankacılığın başlıca özellikleri şunlardır.¹⁴³

1. Faaliyetlerinde faize yer vermemeleri,
2. Ticareti esas almaları,
3. Riski ve ortaklık paylaşımını benimsemeleri,
4. Aşırı belirsizliği yasaklamaları,
5. Spekülatif ortamlara izin vermemeleri,
6. Alkollü içecek, şans oyunu, kumar vb. maddelerle ilgili kazançlara ortak olmamaları,
7. Faaliyetlerinde şeffaflığı esas almalarıdır.

İslami bankacılık, sadece nüfusunun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ülkelerde değil, nüfusunun çoğunluğunu Müslümanların oluşturmadığı ülkelerde de büyük ilgi görmektedir. İslami bankacılık, farklı ülkelerde farklı mevzuat ve farklı modellerle hatta aynı ülke içinde bile farklı şekillerde uygulanmaktadır. Dünya’ da İslami bankacılık iki grupta ele alınmaktadır.¹⁴⁴

a) İslami Finansal Sistemde Bankacılık: Bu gruptaki ülkelerde faiz tamamen yasaklanmış ve finansal sistem faizsiz bankacılık üzerinden devam ettirilmektedir. Bu gruba giren ülkeler; İran, Suudi Arabistan, Pakistan ve Sudan’ dır.¹⁴⁵Bu ülkelerden İran, Pakistan ve Sudan finansal sistemi yasalarla tamamen faizden arındırırken, Suudi Arabistan diğer ülkelerinden farklı olarak ulemanın faiz konusundaki tavrı son derece katı olduğundan, bankalar, yaptıkları işlemlerden komisyon alabilmektedirler. Suudi

¹⁴² Altaş, 23

¹⁴³ “Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları”, Tkbb Yayınları, Nisan 2014, 5

¹⁴⁴ Karaman, 30

¹⁴⁵ Erdoğan, 31-33

Arabistan’da faiz içeren meseleler, idari mahkemelerce yargılanmakta, bu mahkemeler finansal ve ticari meselelerde faize izin veren hüküm vermemektedir.¹⁴⁶

b) Karma Finansal Sistemde Bankacılık: Bu gruptaki ülkelerde ki finansal sistemde faizsiz bankalarla beraber geleneksel bankalarda mevcuttur. Finansal sistemde yalnızca İslami bankacılık yapan kuruluşlar olduğu gibi geleneksel bankacılık yanında İslami bankacılık hizmeti veren kuruluşlarda bulunmaktadır.¹⁴⁷

Bu grupta yer alan en önemli ülkeler; Malezya, Körfez ülkeleri, Mısır, Bangladeş gibi nüfusunun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ülkeler ile İngiltere, Almanya, Hollanda, Rusya, Hong Kong gibi ülkelere oluşmaktadır.¹⁴⁸

Bu grupta yer alan ülkeler diğer grupta yer alan İran, Pakistan, S. Arabistan gibi ülkelere daha modern daha yenilikçi ve daha fazla çeşit ürün ortaya çıkarmışlardır. Özellikle Malezya, diğer ülkelere model olacak biçimde faizsiz bankacılığın ve finansal sisteminin altyapısını geliştirerek, İran ve Pakistan’da kurulan basit faizsiz bankacılık sisteminden daha etkili olmayı başarmıştır. Ülkede faizsiz sistemle çalışan bankalar ayrı bir kanuna ve düzenlemelere tabi tutulmaktadır. Denetsel düzenlemeler; likidite, rezerv oranı, ticari ödeme sistemleri, banka kabulleri ikincil pazarlar dikkate alınarak geliştirilmiştir.¹⁴⁹ Malezya’ da ve karma sistemin diğer ülkelerinde çalışan İslami bankalar faizsiz sistemin gelişmesine çok katkı sağlamışlardır.

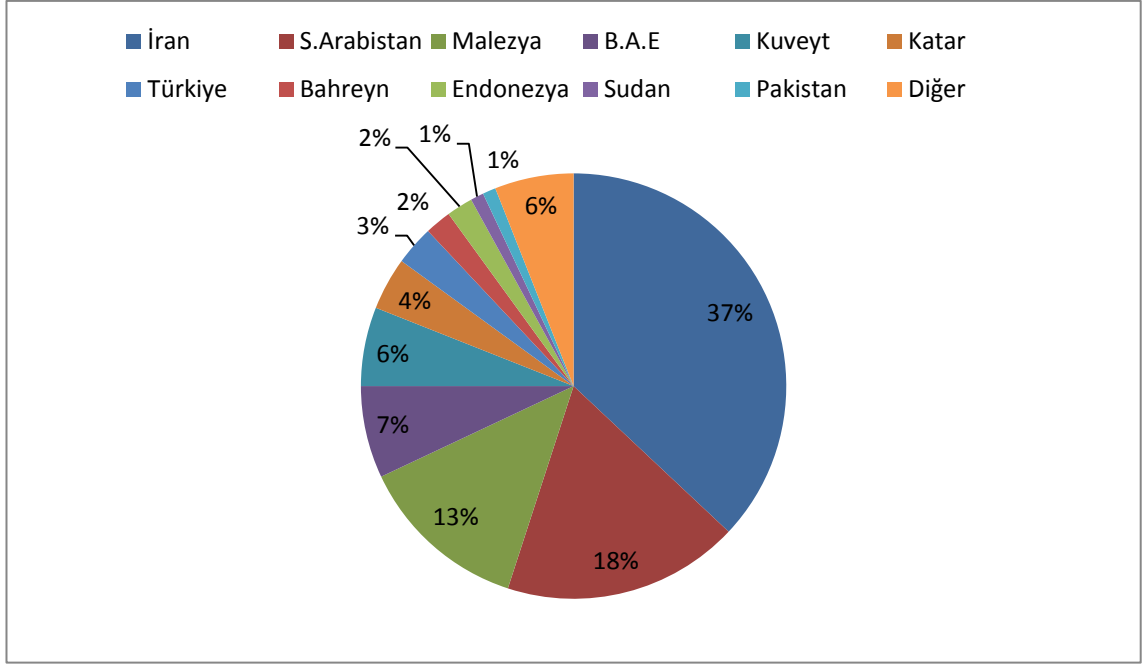
Dünya’ da ki İslami bankacılık sisteminin 2013 yılı aktif dağılımı şöyledir.

¹⁴⁶ Özgür, 47

¹⁴⁷ Altaş, 23

¹⁴⁸ Serpam, 9-10

¹⁴⁹ Özgür, 70

Şekil 1.1. Global Faizsiz Bankacılık Aktiflerinin Ükelere Göre Dağılımı (2013)

Kaynak: Thomson Reuters Zawya, Kuwait Finance House Research (Kuveyt Finans Araştırma), The Banker, TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği)

Global düzeyde faizsiz bankacılık aktiflerinin ülkelere göre dağılımı incelendiğinde % 37 ile İran birinci sırayı almakta, onu % 18 ile S. Arabistan ve % 13 ile Malezya izlemektedir. Körfez ülkelerinden Kuveyt'in % 6, Katar'ın % 4 ve Bahreyn'in de % 2 paya sahip olduğu görülmektedir. Türkiye'nin payı ise % 3 düzeyindedir.¹⁵⁰

Günümüzde, 1,3 trilyon dolarlık bir finansal büyüklük ile 300 kadar İslami banka mevcuttur. İslami banka endüstrisinin yıllık büyüme hızı, son 10 yılda, % 10-20 arasında gerçekleşmiştir.¹⁵¹

1.6.2. Tekafül

Tekafül kelime itibariyle, Al-Kafala Arapça kelime kökünden gelmekte ve ortaklaşa fayda, müşterek garanti ve ortak sorumluluk anlamlarına gelmektedir. Tekafül Sisteminin amacı belirli bir risk gurubundaki bireyleri bir araya getirerek karşılaşılan

¹⁵⁰ *Global Faizsiz Finans Büyümeye Devam Ediyor*, Tkbb Yayınları, İstanbul 2013, 37-38

¹⁵¹ *Global Faizsiz Bankacılık*, Tkbb Yayınları, İstanbul 2012, 34-35

tehlikelerde zararı en aza indirmek veya bireylerin toplumsal yaşantılarının sıkıntıya düşürmeden hasarlarının telafisini sağlamaktır. Bu sistemde, aynı zamanda, amaç kâr elde etmek değil, bir riskin bir diğeri hesabına üstlenilmesi prensibi ile müşterek garantinin sağlanmasıdır.¹⁵²

Tekafül temelde şu şekilde işler; malını sigorta ettirmenler sigorta kurumuna gelip üye olurlar ve belli bir süre (yıllık, aylık) bedel öderler. Bu para onların namına kaydedilir, toplanan paraların belli bir miktarı hasarları ödemek için ayrılır, geri kalanı ile de yatırım ve ticaret yapılır. Yapılan yatırım ve ticarete de bütün üyeler ortaktır, bazen yapılan ticaretin geliri sigortalıların hasarlarını karşılamakta, üstü de fona gelir kaydedilmektedir. Gelir fazla olmaz ise hasarlar fondan (toplanan paradan) ödenir. Kurumun giderleri de yine fondan ve ticari, gelirden karşılanır.¹⁵³

Tekafül, tanımlanmış (belirlilik kazandırılmış) koşulları olan saydam ve açık bir kontratı içermekte olup, kontratlarda Mudarebe (kâr paylaşım anlaşması) ve vakalah (ücret bazlı anlaşma) ilkeleri uygulanmaktadır. Mudarebe ilkesinde, tekafül işletmecisi, bir girişimci gibi hareket edip, yatırımcılardan periyodik olarak katkı payları kabul etmekte, tekafül işletmesince yönetilen faaliyetlerden sağlanan kârın nasıl paylaşılacağını, sermayeyi karşılayan katılımcılar ve girişimci konumundaki tekafül işletmecisi arasında belirli orana bağlı olarak belirlenmektedir.

Vakalah ilkesinde ise, tekafül işletmecisi yaptığı iş için kontratın imzalandığı anda ücret alabilmekte, bunun yanında, işletmeci, fonun bir kısmını işletme giderlerini karşılamak üzere kullanabilmektedir. Yine geleneksel sigortacılıktan farklı olarak, işletmeci, tekafül fonlarının Şer'i hükümlere uygun olarak değerlendirileceğini garanti etmekte, Şer'i denetim kurulları, her gün, tekafül şirketlerinin Şer'i ilkelere uygun faaliyette bulunup bulunmadığını gözetlemektedir.¹⁵⁴

Tekafül uygulaması, İslami düşünürlerin kâr paylaşımına dayalı mudarebe kontratlarıyla birlikte yürütülmesi şartı ile tekafüle onay vermesiyle, 1970'li yıllarda ortaya çıkmıştır. İlk Tekafül Sigorta şirketi 1979' da Sudan' da İslami Sigorta Şirketi

¹⁵² Abdurrahman Çalık, *Tekâfül Sigorta Sistemi ve Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2011, 31

¹⁵³ Mehmet F. Eken, *Bankalarda Risk Yönetimi Ve Türkiye Uygulaması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, Haziran, 2005, 9

¹⁵⁴ M. Mustafa Eskici, *Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankaları'nın Müşteri Özellikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran, 2007, 74

adıyla kurulmuştur daha sonra Birleşik Arap Emirlikleri' nde İslami Arap Sigortası Şirketi adı ile kurulmuştur. Bu iki şirketten sonra başta Malezya ve Suudi Arabistan olmak üzere günümüzde Müslüman olan ve Müslüman olmayan pek çok ülkede çeşitli sigorta şirketleri kurulmuş durumdadır.¹⁵⁵

Tekâfül Sigorta Sistemi, İslami bankacılık ve diğer finansal sistemlerin gelişmesine paralel bir gelişim göstermiştir. 2013 yılı tarihi itibariyle global tekafül miktarı 13 milyar dolara ulaşmıştır. Dünya tekafül piyasası her yıl yaklaşık % 15-20 arası büyümektedir. 2015 yılı itibariyle küresel tekafül piyasasının 17 milyar dolar seviyesine ulaşılacağı tahmin edilmektedir. 2013 yılında faizsiz sigortacılık alanında en yüksek pay % 50 ile S. Arabistan aittir. ASEAN (Association of Southeast Asian Nations – Güneydoğu Asya Uluslar Birliği) ülkelerinin payı % 26 ve Körfez ülkelerinin payı da % 16 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dağılım incelendiğinde ulaşılan en çarpıcı bilgi tekafül uygulamalarının küresel düzeyde yaygınlığının çok düşük olduğu gerçeğidir. Hatta bu araç faizsiz bankacılık ve sukuk araçlarının büyük bir ilgi gördüğü birçok ülkede neredeyse yok denecek kadar az tanınmaktadır. Hâlihazırdaki durum olumsuz görülebilmekle beraber, esasen bu durumun bir fırsat olarak tanımlanması da mümkün olabilecektir.¹⁵⁶

1.6.3. İslami Sermaye Piyasaları

İslam'ın yasakladığı iş sahalarında faaliyet göstermeyen şirketlerin hisse senetlerini alıp satmak, satmadan muhafaza edip kâr ve zararına ortak olmak, kâr ettikleri takdirde temettülerinden pay almak İslami esaslar bakımından sakıncalı bir durum değildir. İslam'ın yasakladığı iş sahalarında faaliyet göstermeyen şirketlerin hisse senetlerinin işlem gördüğü bir borsa genel kabul görmüştür.

Faizsiz ekonomik sistemde sağlam bir sermaye piyasasının kurulması ve buna uygun aletlerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Sermaye piyasası faizsiz ekonomik

¹⁵⁵ Çalık, 32

¹⁵⁶ *Global Faizsiz Finans Büyümeye Devam Ediyor*, Tkbb Yayınları, İstanbul, 2013, 41-42

sistemde uzun vadeli fonların temininde yegâne alternatif olmamakla birlikte, ihmal edilmemesi de büyük önem taşır.¹⁵⁷

İslami bankacılık ve sigortacılıktaki ve diğer ürünlerde ki gelişmelerle beraber, sermaye piyasası da oluşmuştur. İlk İslami bono, Malezya hükümeti tarafından 1983 yılında ihraç edilmiştir. Bu ihracın temel amacı, İslami bankacılık sisteminde varlık yönetimini kolaylaştırmaktır. Bu borçlanma aracının ihracı "Quard Hasan" olarak ifade edilen, yardıma muhtaçlara faizsiz borç sağlanması kapsamında gerçekleştirilmiştir. Şer'i hükümlere uygun hisse senetleri tanımlanınca da İslami endeksler kurulmuştur. İlk İslami endeks 1996 yılında Malezya'da kurulmuş, bu gelişmeler ise İslami hisse senedi fonlarının, yatırım fonlarının kurulmasını kolaylaştırmıştır.¹⁵⁸

Türkiye' de İslami esaslara uygun ilk katılım endeksi 2011 yılında 4 katılım bankasının destekleriyle oluşturulmuş ve İMKB' de işlem görmeye başlamıştır.¹⁵⁹

1.6.3.1. İslami Hisse Senedi Alım-Satımına Aracılık Hizmetleri

İslami hisse senedi alım-satımına aracılık hizmetleri, alım-satıma konu olan hisse senetlerinin Şer'i hükümlere uygun hisse senetleri olması gerekliliği dışında, geleneksel anlamdaki hisse senedi alım-satım aracılığıyla aynı kurumsal ve düzenleyici yapı içinde gerçekleştirilir.

1.6.3.2. Şer'i Hükümlere Uygun Hisse Senetleri

Hisse senetleri ait oldukları şirkete ortaklık sonucu verdiklerinden alım satımında İslam dini açısından bir engel teşkil etmemektedir. Ancak ortak olunacak şirketlerin faaliyet ve gelirlerine göre hüküm değişmektedir. Faaliyetlerinde dinen uygun bulunmayan işlemler bulunan şirketlerin hisse senedini almak sakıncalıdır. Faaliyet alanı dinen meşru olan ve dinin onaylamayacağı hiçbir geliri bulunmayan şirketlerin hisse senedi alınabilir.¹⁶⁰

¹⁵⁷ İbrahim bulut ve Bünyamin er, *Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı*, Tkbb Yayınları, Erkam Matbaası, İstanbul 2009, 67-68

¹⁵⁸ Altaş, 24

¹⁵⁹ "Krizin Çaresi Faizsiz Bankacılık", Tkbb Yayınları, İstanbul 2011, 46

¹⁶⁰ Aktepe, 2013, 143

İslami perspektiften bakıldığında, Şer'i hükümlere uygun hisse senedi, aşağıda sayılı faaliyetleri gerçekleştirilmeyen ortaklıkların hisse senetlerini kapsamaktadır. Şer'i düşünürlerce şu unsurları içeren faaliyetler yasaklanmıştır: Alkol, kumar, domuz eti ürünleri, geleneksel anlamdaki finansal hizmetler ve geleneksel sigortacılıktır.¹⁶¹

Şer'i hükümlere uygun hisse senetlerinin listesi, özel sektörce ya da merkezi bir kamu kurumunca ilan edilmektedir. Örneğin Malezya'da, Şer'i hükümlere uygun hisse senetlerinin tanımlanması ve gözden geçirilmesi Malezya Sermaye Piyasası Kurulu bünyesinde bulunan bir danışma kurulunca belirlenmekte ve yılda iki defa ilan edilmektedir. Hindistan'da ise söz konusu görev, özel sektörce yerine getirilmektedir.¹⁶²

1.6.3.3. İslami Fonlar

İslami yatırım fonları, Şer'i prensiplere uygun olarak yönetilmektedir. Çok çeşitli İslami fonlar bulunmakla birlikte, fonların çoğu Şer'i hükümlere uygun hisse senetlerine yatırım yapan fonlardır. İslami fonlar 1990'ların başlarında ortaya çıkmıştır. İlk İslami hisse senedi yatırım fonu 1993 yılında Malezya'da oluşturulmuştur. İslami hisse senetlerine dayalı fonlar dışında, gayrimenkul fonları, yatırım ve murabaha fonları, ticari mallara dayalı fonlar ve kiralamaya dayalı fonlar da mevcuttur.¹⁶³

Bu fonların % 60'ı uluslararası hisse senetlerine yatırım yapmak amacıyla kurulmuştur. 2013 itibariyle, İslami yatırım fonları, yaklaşık 67 milyar dolara ulaşarak, İslami finans sisteminin % 3,9' unu oluşturmaktadır. İslami fonlar son on yılda %25'in üzerinde bir artış göstermiştir. İslami hisse senedi fonlarındaki hızlı büyümenin, yeni yatırımcıların piyasaya girmesi ve ürünler hakkındaki bilincin artmasıyla birlikte, devam etmesi beklenmektedir.¹⁶⁴

1.6.3.4. İslami Tahviller

Geleneksel tahvillerin aksine, İslami tahvillerin ihracı, Şer'i hükümlere uygun bir varlığın değiş-tokuşunu da gerektirmektedir. Söz konusu işlem, icare, mudarebe,

¹⁶¹ Altaş, 24

¹⁶² Tok, 4

¹⁶³ Altaş, 26-27

¹⁶⁴ *Global Faizsiz Finans Büyümeye Devam Ediyor*, Tkbb Yayınları, İstanbul 2013, 36-37

müşareke v.b. Şer'i ilkelerin uygulanmasıyla gerçekleştirilir. Ticari finansmanda, İslami kurumlar mudarebe kontratını kullanırlar. Bu kontratla, İslami kurumlar belli malları satın alır ve aynı malları müşteriye satarlar. Proje finansmanında, araç-gereç satın alıp kiralamak için, İslami kurumlar icare (kira) kontratını kullanırlar.¹⁶⁵

1.7. KATILIM BANKACILIĞI

1.7.1. Katılım Bankacılığı Kavramı

Faizsiz bankacılık sistemi, ülkemizde faaliyete geçtiği 1985 yılından 2005 yılına kadar özel finans kurumu adıyla çalışmakta ve Bakanlar Kurulu Kararına dayalı olarak faaliyet göstermekteydi.¹⁶⁶

Özel finans kurumları isimlerinde yer alan “Özel” kelimesi yanlış çağrışımlar yaparak bu kurumları banka dışı bir finansal kurum gibi göstermekteydi. Ayrıca uluslararası literatürde tek olan bu kavram (ÖFK) bu müesseselerin dünyada kendilerini ifade etmede sıkıntı yaşamalarına yol açmaktaydı. İşte bu noktada, modelin işleyişine uygun, sistemin doğru anlaşılabilmesine yardımcı olacak bir kavrama ihtiyaç duyulmakta idi.¹⁶⁷

Dünyada bu şekilde çalışan kuruluşlara faizsiz banka veya İslami banka adı verilmekteydi. Bu tanımlamalarında bazı eksik yönleri vardı. Faizsiz bankacılık kavramı, incelenen kurumların sadece bir yönünü, faizli muamelelere yer vermeme yönünü öne alarak, sistemde neyin olması gerektiğine değil de neyin olmaması gerektiğine yer veren olumsuz bir ifadedir. Hâlbuki sistemin faize karşılık öne sürdüğü kavram kâr ve zarar ortaklığıdır ve faizli bankacılığa alternatif olmak üzere faizsiz çalışma değil kâr ve zarar kavramlarının öne alınması daha doğru bir yaklaşım olacaktır. İslami bankacılık kavramı ise Müslüman iktisatçılarca ortaya konması ve İslâm ülkelerinden dünyaya yayılması sebebiyle tercih edilen bir kavram olmuştur.

¹⁶⁵ Altaş, 25

¹⁶⁶ C. Ahmet Darçın, “*Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankasına Dönüşmesinin Sebepleri ve Sonuçları*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, 55

¹⁶⁷ Temel Hazıroğlu, “Katılım Bankacılığı Tarihçesi” *Bereket Dergisi*, Albaraka Türk Yay. İstanbul, 20, Yaz 2006, 6)

Ancak İslam dininin temel kaynaklarında bir bankacılık modelinin bulunmayışı gibi sebeplerle bu isim de eleştirilmektedir.¹⁶⁸

Bu eleştirel görüşlerden sonra yeni bir kavram olan “Katılım Bankacılığı” fikrinde mutabık kalınmıştır. Bu kavram İsmindeki “katılım” sözcüğü yapılan bankacılık türünün kar ve zarara katılma prensibine dayalı bir bankacılık olduğunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, faizsiz finansman prensipleri çerçevesinde ticaret ve sanayide değerlendirerek, oluşan kâr veya zararı tasarruf sahipleriyle paylaşmakta olan bu kurumların kâr ve zarara katılma prensibine dayalı bir bankacılık faaliyeti yapmakta olduklarını göstermektedir.¹⁶⁹

Özel Finans Kurumları 2005 yılında 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’ndaki değişiklik ile isimlerini Katılım Bankası olarak değiştirmiş, böylece dünyaca bilinen, kolay tanımlanabilir bir statüye kavuşmuşlardır.¹⁷⁰

Bu değişiklikle bu kuruluşların sadece ismi değişmiş buna karşılık yaptıkları iş, çalışma prensipleri ve yöntemlerinde herhangi bir değişiklik olmamıştır.¹⁷¹

2005 yılında bankacılık kanunu kapsamına alınan katılım bankaları bu kanunla bazı yeni değişikliklere de tabi olmuşlardır. Bunlar;¹⁷²

1. Katılım Bankalarındaki tasarrufların 50 bin TL' ye kadar olan bölümünü güvence altına alan ve Katılım Bankaları Birliği bünyesinde bulunan "Güvence Fonu", Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmiştir.
2. Katılım Bankaları da diğer bankalar gibi faaliyet izni kaldırılmadan önce, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu' na devredilebilecektir.
3. Faaliyet izni kaldırılacak katılım Bankalarının tasfiye görevi, önceden ÖFK Birliği tarafından görevlendirilen "Tasfiye Kurulu" kanalıyla yürütülecekken, bundan böyle TMSF tarafından yürütülecektir.

¹⁶⁸ Hazıroğlu, 4-5

¹⁶⁹ Tunç, 184-185

¹⁷⁰ Çalık, 66

¹⁷¹ Eskici, 5

¹⁷² Ufuk Uyan, “Tkbb faizsiz bankacılığa ilgi artıyor”, Dünyada ve Türkiye’ de faizsiz bankacılık, İstanbul, *Tkbb yayınları*, İstanbul, 2005, 1-2

4. ÖFK' ların isimlerinin Katılım Bankası olarak değişmesine paralel olarak, "Özel Finans Kurumları Birliği" olan Birliğin adı da "Türkiye Katılım Bankaları Birliği" olarak değiştirilmiştir.

1.7.2. Katılım Bankalarının Kuruluş Nedenleri

Katılım bankalarının kuruluş nedenleri; Dini, Ekonomik ve Sosyal olmak üzere üç temel nedene dayanmaktadır.

1.7.2.1. Dini Nedenler

Katılım bankalarının kuruluşunun en önemli nedeni tüm dinlerde yasaklanan faizdir. Faiz toplumda haksız kazançlara, ahlaki düzende bozukluğa ve birçok başka soruna sebep olmaktadır.¹⁷³ İslam dininde faiz ve diğer İslam'a uygun olmayan ürünler kesin bir dille yasaklanmıştır.¹⁷⁴

Örneğin İslam'ın yasakladığı içki, kumar ve ahlaki olmayan faaliyetlerde bulunan şirketlerle ortaklık kurulması yahut bu şirketlerle işbirliğine gidilmesi de yine faiz yasağı gibi Müslümanlar için dinen bağlayıcı bir yasaktır. Geleneksel bankaların faiz yasağında olduğu gibi bu alandaki dini yasaklara da uymayışları, İslami kurallara bağlı finansal kurumların doğuşunda etkili olmuştur.¹⁷⁵

İslam ülkelerinde yaşayanların bir kısmı, tasarruflarını faizle çalışan günümüzdeki bankalar da değerlendirmemişlerdir. Faizle çalışan bankalara ilgi İslam ülkelerinde az olmuştur. Batı Avrupa ülkelerinde bankalar ile ilişki içinde olanların oranı %80 -%100 arasında değişirken bu oran İslam ülkelerinin de dâhil olduğu kalkınmamış ülkelerde Birleşmiş Milletler istatistiklerine göre, % 2 -% 6 arasında kalmıştır. Sermaye birikiminin bir ülkenin kalkınmasındaki oynadığı rolü düşünürsek, geri kalmış İslam ülkelerinin kalkınamamalarının bir nedeninin de bu olduğu düşünülebilir.¹⁷⁶

¹⁷³ Özsoy, 1997, 54

¹⁷⁴ Uçar, 1993, 23

¹⁷⁵ Darçın, 24

¹⁷⁶ Özsoy, 1997, 97

Bu düşüncelerle beraber, Müslümanlar ortaya çıkan atıl fonları değerlendirmek için alternatif sistemlere yönelmişlerdir. Bu arayışların sonunda katılım bankacılığı sistemi ortaya çıkmıştır.¹⁷⁷

1.7.2.2. Ekonomik Nedenler

Günümüz ekonomilerinde, İslam ülkelerinin gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeler olduğu bir gerçektir. Kimi İslam ülkelerinde istihdam edilemeyen emeğin yoğun bir şekilde mevcudiyeti varken, diğer İslam ülkelerinde ise özellikle 1970'li yıllarda petrol fiyatlarının artmasıyla petrol ihraç eden ülkelerde büyük birikimler oluşmuş, tasarruflar artmıştır. Sonrasında bu paraların (petro-dolarların) batı ülkelerine aktığı ve İslam ekonomilerine katkılarının olmadığı görülmüştür.¹⁷⁸

Hatta bu ülkelerde gelir dağılımı bozulmuş, ikili ekonomik yapıyı güçlendirmek gibi olumsuz etkiler de meydana getirmiştir. İslam ülkelerinde bu sakıncalar ve eksiklikler zamanla duyulmuş ve bu ülkeleri ekonomik çözüm aramaya itmiştir. Ayrıca, diğer tarafta petrol zengini olmakla beraber, doğal kaynakları ve insan gücü olan; fakat yeterli sermayeyi bulamadıkları için bu kaynakları değerlendirmeyen geri kalmış ve gelişmekte olan İslam ülkeleri de bulunmaktaydı.¹⁷⁹ Bu durum, sermaye fazlası olan ülkelerle sermaye açığı olan İslam ülkeleri arasında olabilecek işbirliğinin taraflar için olumlu sonuçlar verebileceği görüşüne ağırlık kazandırmıştır.¹⁸⁰

Faizsiz bankacılığın, doğusunu hazırlayan ekonomik etkenlere, petrol gelirleri dışında su iki sebep de eklenebilir:¹⁸¹

1. Geleneksel bankalar, kalkınma hedefine yönelik uzun vadeli yatırım kredileri vermek yerine ticari amaçlı kısa vadeli krediler vermekte, bu durum gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına engel olmaktadır. Katılım bankaları, kalkınma amacına yönelik yatırım projelerini finanse ederek, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasına yönelik bir eksikliği giderebilecektir.

¹⁷⁷ Tunç, 172

¹⁷⁸ Uçar, 1993, 26

¹⁷⁹ R. Ebru Türkmenoğlu, *Katılım Bankacılığı ve Türkiye' deki Finansal Yapı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2007, 16

¹⁸⁰ Uçar, 26

¹⁸¹ Akgüç, 162

2. Geleneksel bankalar, sanayi ve ticaretin ortakları olmadıklarından, öncelikle kendi çıkarlarını düşünmekte ve kredi verdikleri firmaların verimli çalışıp çalışmadığını gereği gibi denetleyememekte ve izleyememektedir. Bu durum, ülke ekonomisine zarar vermektedir. Buna karşın, katılım bankaları, ellerindeki fonları daha çok ortaklık esasına göre kullanacaklarından, ülke ekonomisinin çıkarlarını göz önüne almak ve fon kullanımını denetlemek mecburiyetindedirler.

1.7.2.3. Sosyal Nedenler

Toplum bireylerden oluşmaktadır. Bireyler ise; eşit olmayıp farklı sınıflara mensupturlar. Bir toplumda sosyal barışı sağlayabilmek için; bu gruplar arasında iyi ilişkilerin kurulması gerekmektedir.¹⁸²Toplumdaki bireyler arasında iyi bir ilişki kurulabilmesinin şartlarından biri şüphesiz, zengin ile fakirin arasındaki eşitsizliğin kapatılmasıdır. Özellikle azgelişmiş ülkelerde bir türlü kapanamayan gelir dağılımı adaletsizliğinin ortadan kaldırılması gerekir.¹⁸³

İslami finans sisteminin esasında servet sahiplerinin zenginliklerini artırmasının önüne geçerek gelir dağılımının dengelenmesi vardır. Çünkü serveti giderek artan grupların toplum içerisinde alt gelir seviyesinde ki insanlara karşı yaptırım kuvvetleri de artmaktadır. Ve bu güç genellikle insan nefsinin de baskısıyla kötüye kullanılmaktadır. Zor durumdaki insanlar, daha düşük ücretlere çalışmayı kabul etmek zorunda kalmaktadırlar. Böylece var olan uçurum giderek derinleşmektedir. İnsanlar ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla aldıkları borç karşısında daha fazla geri ödeme yapmak zorunda kaldıklarından, var olan güç durumlarından daha fakir hale düşmektedirler. Bu da zenginleri daha da zenginleştiren ve fakirleri daha fakirleştiren bu kısır döngüyü oluşturmaktadır.¹⁸⁴

Katılım bankaları toplumun farklı gelir grupları arasındaki gelir dengesizliklerini azaltarak ortaya çıkan diğer sosyal problemleri ortadan kaldırmayı amaçlamıştır.¹⁸⁵

¹⁸² Doğan, Sibel, 20

¹⁸³ Türkmenoğlu, 26

¹⁸⁴ Demir, 5

¹⁸⁵ Eskici, 13

1.7.3. Katılım Bankalarında Fon Toplama Yöntemleri

Bankacılık Kanunu ve katılım bankalarına ilişkin diğer mevzuat hükümleri çerçevesinde katılım bankaları, özel cari hesaplar, katılma hesapları ve özel fon havuzları yoluyla fon toplamaktadırlar.

1.7.3.1. Özel Cari Hesap

Özel Cari Hesap, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 3. maddesinde; "Katılım Bankaları'nda açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesapları ifade eder." şeklinde tanımlanmıştır.

Genellikle kısa vadeli ödeme ve transfer kolaylıkları için yatırılan bir fondur. Yatırım amacı ön planda değildir.¹⁸⁶ Kâr ve zarara iştirak etmemektedir. Cari hesaba yatırılan fon karşılığında cari hesap sahibine bir bedel ödenmez. Cari hesaplar, Türk Lirası ve Yabancı Para cinsinden açılabilir. Hesap sahibine fon karşılığında bir bedel ödenmemekle birlikte özel cari hesaplara sağlanan hizmetler için hizmet bedeli tahsil edilebilmektedir.¹⁸⁷ Bu tip mevduatlarda amaç paranın güvenliğidir.¹⁸⁸ Doğabilecek herhangi bir olumsuzluktan tamamen katılım bankasının kendisi sorumludur. Bu sorumluluğun yanında katılım bankaları fon sahibi bu fonu geri alana kadar fonu kendisi adına işletebilme olanağına sahip olur. Bu hesaplar katılım bankalarına maliyetsiz fon sağladığı için katılım bankalarının büyümesinde olumlu etki yaparlar. Fon sahipleri bu fonlarını istedikleri zaman istedikleri miktarda çekebilme hürriyetine sahiptir.¹⁸⁹

Ayrıca, Katılım Bankasında açılan özel cari hesaplardan para yatırma/çekme işlemleri, otomatik ödeme talimatı ile fatura ödemeleri, para transferleri, çek-senet tahsil işlemleri, kredi kartı ve bireysel kredi ödemeleri, vergi ödemeleri, düzenli ödeme talimatı, döviz alış satışı işlemleri gibi bankacılık hizmetleri gerçekleştirebilir.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Akın, 146

¹⁸⁷ Eskici, 57

¹⁸⁸ Özgür, 57

¹⁸⁹ Akcan, 35

¹⁹⁰ Erdoğan, 57

1.7.3.2. Katılma Hesapları

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun Tanımlar ve Kısaltmaların yer aldığı 3. maddesinde Katılma Hesabı; “Katılım Bankaları’na yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesapları ifade eder.” Şeklinde tanımlanmıştır.

Kuruma, ‘kâr ve zarara katılma hesabı akdi’ karşılığında Türk Lirası veya döviz cinsinden yatırılan fonların kullanılmasından doğacak kâr ve zarara katılma sonucunu doğuran, gerçek ve tüzel kişilerce yatırılan fonlardır.

Katılma hesabının sahibine faiz veya sabit bir gelir ödenmediği gibi, anaparanın aynen geri ödeneceği garantisi de verilmez. Hesap sahibinin talep hakkı ve kurumun hesap sahibine karşı mükellefiyeti, daha sonra açıklanacağı üzere, Birim-hesap Değerine tekabül eden miktardan ibarettir. Katılım bankalarında katılma hesabı sahipleri lehine tahakkuk ettirilecek gelirler vergi mevzuatı açısından mevduat geliri sayılmaktadır.¹⁹¹

Katılma hesapları en az bir aylık olmak üzere 3 aylık, 6 aylık, 1 yıllık ve 1 yıldan daha uzun 5 yıla kadar vadede açılabilir. Katılma hesapları Türk lirası ve döviz cinsinden açılabilir. Hesap sahibine vadesinden önce hesaptan para çekmesi durumunda, elde edilecek kardan pay verilmez. Ancak hesabındaki paranın bir kısmını vadesinden önce çekecek olursa çektiği kısmın kâr ödenmeyip, hesapta kalan tutar yatırılan vadenin sonunca elde edilecek kâr-zarara iştirak eder.¹⁹²

Katılma hesaplarına yatırılan paralar bir havuza alınır, bu havuzdaki paraların işletilmesi sonucunda elde edilen kâr müşteri ve banka arasında, önceden belirlenen oranda paylaşılır. Paylaşım oranı genelde % 20 banka, % 80 müşteri şeklindedir. Bu uygulama bazı durumlarda %95’i hesap sahibi, %5’i Katılım Bankası limitine kadar değiştirilmek kaydıyla da hayata geçirilebilmektedir.¹⁹³

¹⁹¹ Özsoy, 2009, 62

¹⁹² Eskici, 58

¹⁹³ Muaz Güngören, *Katılım Bankalarında Menkul Kıymet İhracının (Seküritizasyon) Yapısal Farklılık Gösteren Finansal Piyasalarda Uyum Modellemesi: Sukuk Örneği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011, 20

Kurumdan alacaklı olan üçüncü şahısların; sadece Kuruma ait sermaye, ihtiyat ve dağıtılmamış kârlar üzerine talep hakkı vardır. Katılma hesaplarında biriken fonlar üzerinde alacaklıların herhangi bir talep hakkı yoktur. Katılma hesaplarının işletilmesinden doğacak tüm masraflar kurumca karşılanır.¹⁹⁴

1.7.3.3. Özel Fon Havuzları

Katılım Bankaları, Bankacılık Kanununun 60 ıncı maddesi yedinci fıkrası uyarınca Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nca tespit edilen vade ve türlerine bağlı kalmaksızın önceden belirlenmiş projelerin veya diğer yatırımların finansmanında kullanılmak üzere müstakil hesaplarda fon toplamak suretiyle vadesi üç aydan daha az olmayan özel fon havuzları oluşturabilir. Özel fon havuzlarında biriken fonlar, vadeleri itibariyle ve diğer hesaplardan bağımsız olarak ayrı hesaplarda işletilir ve toplanan fonlardan diğer vade gruplarına aktarma yapılamaz. Özel fon havuzları ile ilgili olarak, oluşturulmasını ve tasfiyesini izleyen on beş gün içinde Kuruma bilgi verilir. Finansman süresinin sonunda özel fon havuzları tasfiye edilir.¹⁹⁵

1.7.4. Katılım Bankalarında Fon Kullandırma Faaliyetleri

Katılım bankaları, topladıkları fonları fonun kaynağına göre, kendi niteliğine uygun olan ve yönetmelikte öngörülen finansman yöntemleriyle, finansman ihtiyacı olan kişi ya da firmalara kullandırmaktadırlar. Ancak Bankacılık Kanunu anlamında kredi tanımında yer alan faiz karşılığı nakdi kredi verme uygulaması, katılım bankaları için söz konusu değildir.

Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri nakdi krediler ve gayri nakdi krediler olarak ikiye ayrılır.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Özsoy, 2009, 62

¹⁹⁵ Ferhat Sayım, Özlem, Özmen, "Türkiye'de Finans Piyasasının Gelişim Seyrinde Katılım Bankacılığının Yeri", (Ed. M. Öztel, H. Burgazoğlu), Erkam Matbaası, *Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma - Girişimcilik Sempozyumu, Bildiriler Kitabı II*, Kırklareli, 2011, 617

¹⁹⁶ Nihat Arabacı "Katılım Bankalarının Türkiye'de Bankacılık Sektöründeki, Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2007, 46.

1.7.4.1. Nakdi Krediler

Bu tür fon kullandırma yöntemlerinde, katılım bankası bir malın alımına, satımına veya üretimine destek olmaktadır ve burada katılım bankası ödemeyi kredi talebinde bulunan kişiye değil, malın alındığı satıcıya yapmaktadır. Mevduat bankalarındaki gibi kredi talebinde bulunan kişiye nakit para verilmemektedir.¹⁹⁷

Katılım bankalarının nakdi fon kullandırma yöntemleri; Kurumsal Finansman Desteği (Üretim Desteği), Bireysel Finansman Desteği, Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırımı, Finansal Kiralama ve Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı olarak beş gruba ayrılır.¹⁹⁸

1.7.4.1.1. Kurumsal Finansman Desteği(Üretim Desteği)

Kurumsal finansman desteği katılım Bankaları ile fonu kullanacak işletme arasında akdedilecek sözleşme dahilinde, işletmenin ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, gayrimenkul ve hizmet bedelinin Katılım bankasınca işletme adına satıcıya ödenmesi ve bunun karşılığında işletmenin borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullanılacak fonlar karşılığında teminat alınması ve alım-satım ilişkisi belgenin bir suretinin katılım bankasınca muhafazası zorunludur.¹⁹⁹

İşletme ihtiyaç duyduğu malı kendi belirler, malın satıcısı ile fiyatta anlaşır ve katılım bankasına başvurur. Katılım bankası söz konusu malın vadeli satış fiyatı ve vadeler üzerine işletmeyle anlaşır ve malın bedelini satıcıya ödeyerek malı satın alır. Katılım bankası malın niteliği ile ilgilenmez. Katılım bankası tarafından satın alınan mal anlaşılan fiyat ve vade üzerinden alıcıya devredilmektedir. Katılım bankasının fiilen malı teslim alması gibi bir olay söz konusu olmamaktadır.²⁰⁰

1.7.4.1.2. Bireysel Finansman Desteği

Ticari işlemlerin finansmanında kullanılmamak kaydıyla bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcıdan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, katılım

¹⁹⁷ Tok, 32

¹⁹⁸ Darçın, 62-63

¹⁹⁹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik”, 24529 Sayılı Resmi Gazete, 2001, 19

²⁰⁰ Karapınar, 39

bankası tarafından alıcı adına satıcıya ödenmesi karşılığında, alıcının borçlandırılması işlemi, "bireysel finansman desteği" olarak adlandırılıyor. Bu, gerçek kişilerin konut, araba gibi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik bir finansman türüdür.²⁰¹

Bireysel finansman desteği geleneksel bankalardaki tüketici kredileri benzemektedir. Ancak buradaki temel nokta, finansmanı gerçekleştirilen işlemin gerçek olmasını sağlamak açısından, finansman bedelinin finanse edilen malın satıcısına ödenmesidir. Ticari işlerin finansman metodu olan üretim desteği sisteminde olduğu gibi, bireysel finansmanda da kredi bedeli krediyi kullanana nakit olarak verilmez, alıcı yani krediyi kullanan tüketici adına satıcıya ödenir.²⁰²

1.7.4.1.3. Kâr–Zarar Ortaklığı Yatırımı

Fon kullanacak olan gerçek ve tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden veya belirli bir faaliyetinden veya belirli bir malın alım satımından doğacak kâr ve zarara katılmak üzere bu kişilere fon kullandırılması işlemidir. Kar zarar ortaklığı yatırım yöntemi ile fon kullandırılmak için katılım bankasının fon kullandırılacak gerçek ve tüzel kişilerle “Kar-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi” imzalaması gerekmektedir.²⁰³

Katılım bankası ile kar ve zarara katılmak amacıyla sözleşmede belirlenen sürelerle sınırlı olarak fon tahsis ettiği gerçek ve tüzel kişiler arasındaki hukuki ve mali ilişkileri düzenleyen yönetmelikte de yer alan sözleşmeye uygun olarak düzenlenmektedir. Katılım bankası, fon kullandığı gerçek ve tüzel kişilerin kar ve zararına, sözleşmede belirlenen oranlarda katılmaktadır. Kar-zarar ortaklığı yatırım sözleşmesinde, katılım bankasının kar ve zarardan alacağı pay ve alacağı teminatlar açıkça gösterilmektedir. Bu sözleşmede, projenin karlılığından bağımsız olarak katılım bankasına önceden belirlenmiş bir tutarda kar garanti edilmesine dair hükümler yer alamaz.²⁰⁴

Bu yöntem ile fon kullandırmada işi yüklenen kişi veya firma yatırımın konusunu belirlemede tamamen serbesttir. Bu durum fonu kullanan tarafın gerekli tecrübeye sahip

²⁰¹ “Hedef, 2007’de pastadan yüzde 5 pay alabilmek”, Dünya’ da ve Türkiye’ de Faizsiz Bankacılık, *Tkbb Dergisi*, 2004, 35

²⁰² Küçükkocaoğlu, 19

²⁰³ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik”, 24529 Sayılı Resmi Gazete, 2001, 20

²⁰⁴ Özgür, 79

olmasını gerektirmektedir. Eğer işi yapacak taraf yeterli tecrübeye sahipse fonun kullanımını olumsuzlukla sonuçlanabilir. Bu nedenle bu fon kullandırma yöntemi katılım bankaları tarafından nadiren tercih edilir. Bu yöntem genellikle küçük ölçekli belirli uzmanlık isteyen alanlarda yaygınlaştırılabilir. Ortaklık sözleşmesinde sabit bir kar elde edilmesi ileri sürülememektedir. Kar paylaşım oranları önceden belirlenmektedir. Sermaye nakit olarak verilmektedir. Katılım bankası işin gidişiyile ilgili raporlar isteyebilir. Aksamalar söz konusu olduğunda yönetimi üstlenebilir.²⁰⁵

1.7.4.1.4. Finansal Kiralama

Mal ve hizmet üretiminde kullanılacak teçhizatın, mülkiyet bankada kalmak koşulu ile sözleşme serbestisi dahilinde işletmelere kiraya verilmesidir. BDDK, katılım bankalarının yapacağı leasing işlemlerini “taşınır ve taşınmaz malların 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu hükümleri çerçevesinde, katılım bankası tarafından temin edilerek kiraya verilmesi” olarak tanımlamakta ve bu işlemin çerçevesini çizmektedir. Finansal kiralama, kiraya verenin kiralanan mala ait bütün risk ve menfaatlerini aynen malikmişçesine kiralayana devrettiği bir finansman seklidir.²⁰⁶

Bu yöntemde, bir işletmenin yahut şahsın ihtiyaç duyduğu bir makine veya bir üretim ünitesi katılım bankasınca satın alınarak, söz konusu işletmeye yahut şahsa kiraya verilmesidir. İşletme kiralama süresinin bitiminde, makinelerin mülkiyetini sembolik bir fiyatla satın alabilir. Dünyada yaygın olarak kullanılan bir finansman biçimidir.²⁰⁷

Bir yatırımın değerinin ona sahip olmaktan değil de, kullanım hakkını elde etmekten geldiği fikrinin yaygınlaşması ile birlikte varlıkların kullanım haklarının devri anlamına gelen kiralama, işletmeler tarafından faaliyetlerinde kullanılacak varlıkların elde edilmesinde giderek daha sık kullanılan bir yöntem olmuştur. Kiralama ile kiralamaya konu olan varlığın hukuki sahibi ve ekonomik sahibi birbirinden ayrılmış olmaktadır.²⁰⁸

²⁰⁵ Bulut, Er, 2012, 32

²⁰⁶ Arabacı, 50

²⁰⁷ Özgür, 77

²⁰⁸ Türkmenoğlu, 55

Finansal kiralama yönteminin diğer yöntemlere göre tercih edilmesini nedenleri şöyle sıralanabilir; mevcut piyasa alternatiflerine göre daha uzun vadeli bir finansman imkanı vardır. Diğer finansman alternatiflerine göre daha düşük maliyetlidir. Özvarlıkları ve borçlanma imkanı sınırlı şirketlerde büyüme imkanı sağlar. Kira ödeme planı ve kira miktarları, kiralayan ve kiracının karşılıklı mutabakatı ile kiracının ödeme gücü ve nakit akışı göz önüne alınarak tespit edilir. Kira ödemelerinin tamamı kar-zarar hesaplarında kiralama gideri olarak gösterilebilir.²⁰⁹

1.7.4.1.5. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı

Dış ticaret ve kambiyo mevzuatı çerçevesinde, katılım bankası ile fon kullanan gerçek ve tüzel kişi arasında düzenlenen bir sözleşmeye istinaden, mal karşılığı vesaikin, katılım bankası tarafından peşin satın alınması ve vadeli olarak fon kullanana daha yüksek bir fiyattan satılmasıdır. Bu uygulamada da gerçek bir malın ticaretinin yapılmış olması gerekmektedir. Aslında bir anlamda yurtdışı kurumsal finansman desteği olarak nitelendirilebilir. En önemli farkı ise dış ticaret ve kambiyo mevzuatına tabi olmasıdır.²¹⁰

Ülkemizde Katılım Bankaları bu enstrümanı gerektiği şekilde kullanamamaktadır. Su an sadece yapılan, dış ticaret işlemlerinden doğan vesaiklerine teminata alınması ve buna göre işletmenin/müşterinin ihtiyaçlarının prensipler çerçevesinde karşılanması şeklindedir.²¹¹

1.7.4.2. Gayri Nakdi Krediler

Fon kullandırma anında katılım bankasından herhangi bir nakit çıkış olmayan, ancak katılım bankasının müşterisi lehine belli şartların tahakkuku halinde ödeme taahhüdünde bulunması sonucunu doğuran krediler gayri nakdi krediler olarak

²⁰⁹ Erdoğan, 60

²¹⁰ Eken, 6

²¹¹ Eskici, 65

adlandırılır.²¹² Gayri nakdi krediler; Teminat mektupları, Referans mektupları, Akreditifler, Aval kabul kredileri, Harici Garantiler gibi gruplara ayrılabilir.²¹³

1.7.4.2.1. Teminat mektupları

Bankaların yurt içinde ve yurt dışında bulunan gerçek ve tüzel kişiler lehine, bir malın teslimi, bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi ve benzer konularda muhatap kuruluşa hitaben verdikleri ve söz konusu yüklenimin lehtar tarafından yerine getirilmemesi durumunda mektup tutarının kayıtsız şartsız ödenmesi taahhüdünü içeren garanti belgeleridir. Teminat mektubu verilmesi durumunda bankalardan bir nakit çıkışı olmamakta, ancak riskin dogması halinde muhataba mektup tutarının ödenmesi söz konusu olmaktadır.²¹⁴

1.7.4.2.2. Referans Mektupları

Genelde inşaat ve taahhüt işleri ile uğrasan kredili müşterilere yönelik düzenlenen bir üründür. Referans Mektupları Bankaca düzenlenerek firma talebi üzerine ilgili kişilere teslim edilmektedir. Referans mektupları Türk lirası ve yabancı para olarak düzenlenebilmektedir.²¹⁵

1.7.4.2.3. Akreditif

Bir bankanın müşterisi ile ön anlaşma yaparak müşterinin talimatı üzerine kendi kefaletiyle üçüncü bir kişi lehine, muhabir banka nezdinde açtığı krediye denir. İthalat ve ihracat ödemelerinde en fazla başvurulan ödeme şekillerinden biridir.²¹⁶

²¹² Tok, 33

²¹³ Küçükkocaoğlu, 20

²¹⁴ Arabacı, 52

²¹⁵ Eskici, 78

²¹⁶ Akın, 174

1.7.4.2.4. Aval Kabul Kredileri

Borçlunun borcunu alacaklıya karşı taahhüt etmeye yönelik olarak bir bankanın bir kambiyo senedini borçlunun kefilisi olarak imzalamasına aval verme işlemi denilir.

Aval işlemleri, bilhassa borç-alacak ilişkisinin bir poliçe veya bonoya bağlandığı vadeli dış ticaret faaliyetlerinde önem kazanır. Muteber bir bankanın ödeme garantisini taşıyan kambiyo senetleri, alacaklısına tahsilat güvencesi verdiği gibi kolaylıkla iskonto edilebilir bir enstrüman olması itibariyle de erken finansman imkanı sağlayabilmektedir.²¹⁷

1.7.4.2.5. Harici Garantiler

Yurtdışı ticari işlemlerde, yurtdışındaki muhataba olan taahhütlerin yerine getirileceği hususunda düzenlenen teminat mektubudur. Taahhüdün, süresi içinde ve iki taraf arasındaki sözleşmeye uygun olarak yerine getirilmemesi durumunda talep edilen bedel muhataba ödenmektedir.²¹⁸

1.7.5. Katılım Bankalarının Sermaye Piyasası Faaliyetleri

Uzun vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasaya sermaye piyasası adı verilir. Araçlarını hisse senedi, tahvil gibi menkul değerlerin; kaynaklarını ise para piyasasında olduğu gibi tasarruf sahiplerinin birikimlerinin oluşturduğu bu piyasada vade uzundur. Sermaye piyasasına uzun vadeli yatırım projelerini finans etmek ve sermaye artırmak amacıyla başvurur.²¹⁹

15.08.1996 tarihinde SPK tarafından alınan ve 02.01.1997 tarihinde yürürlüğe giren kararlar, bankalar borsa üyesi kalmakla beraber, daha önce ihraç edilmiş sermaye piyasası araçlarının borsa dışında alım satımına aracılık yapma hakkı elde ettiler. Borsa'da hisse senedi alım satım işlemlerini ise kurdukları borsa aracı kurumları vasıtasıyla gerçekleştirebilmektedirler.²²⁰

²¹⁷ Erdoğan, 64

²¹⁸ Eskici, 78

²¹⁹ Türkmenoğlu, 74

²²⁰ Tok, 34

Katılım bankaları ise 2003 yılında, müşterilere sermaye piyasası araçlarını sunmak üzere Sermaye Piyasası Kurulu'na yaptığı başvurunun sonucunda, sermaye piyasasındaki fonlara aracılık etmek üzere, aracı kuruluş satın alma veya aracı kurumlarla acentelik yapma hakkı katılım bankaları(2003 yılındaki adı ile özel finans kurumu)'na verildi. Böylece katılım bankaları, bir aracı kurum satın alarak veya bir aracı kurumla acentelik sözleşmesi yaparak, şubelerinde menkul kıymet hizmeti sunabilme hakkına sahip oldular. Ayrıca bir kısım aktiflerin menkul kıymetleştirilmesi yoluyla, katılım bankaları uzun vadeli kaynak bulma imkanını da sağladılar. Bu kurumların faaliyetlerine özgü sermaye piyasası araçlarının son döneme kadar fazla olmaması nedeniyle bu kurumların genelde bir aracı kurum vasıtasıyla belli sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunmaları şeklinde gerçekleşmiştir.²²¹

Katılım bankalarına verilen sermaye piyasası işlemlerinde aracılık ve yatırım fonu kurma hakkı, katılım bankaları ve yatırımcılar tarafından piyasada yeterli sayıda faizsiz sermaye piyasası aracı olmaması, borsanın İslam dinine uygunluğunun tartışılması nedeniyle yeterli ilgiyi görmedi. Hâlbuki İslam'ın yasakladığı iş sahalarında faaliyet göstermeyen şirketlerin hisse senetlerini alıp satmak, satmadan muhafaza edip kâr ve zararına ortak olmak, kâr ettikleri takdirde temettülerinden pay almak İslami esaslar bakımından sakıncalı bir durum değildir.²²²

Katılım bankaları faizsiz İslam dinine uygun yeni sermaye piyasası araçları çıkardılar. 2011 yılında sermaye piyasası alanında bir adım daha ilerleyerek katılım endeksini çıkardılar. Katılım bankaları bu endeks vasıtasıyla katılım bankalarının müşterilerini sermaye piyasasına entegre etmek, onların sermaye piyasasından hisse senedi bazında hizmet almalarını sağlamak. Müşterilere hisse senedi alımında yardımcı olmak ayrıca İMKB'de yatırım yapmak isteyen, fakat faiz saiki sebebiyle bu piyasaya girmeyen, tasarruf sahiplerini borsaya çekerek ekonomiye kazandırmayı hedeflediler.²²³

Katılım bankalarının etkin bir sermaye piyasası çalışması yürütmesi; mülkiyetin tabana yayılması, sermaye yeterliliği, uzun vadeli yatırım, komisyon geliri elde etmek,

²²¹ "Hedef 2007' de Pastadan % 5 Pay Almak", Dünya' da ve Türkiye' de Faizsiz Bankacılık, *TKKB Dergisi*, İstanbul 2004, 33

²²² Bulut, Er, 2009, 68

²²³ Osman Akyüz, "Yeni hedefimiz yatırım fonu kurmak", Katılım Bankacılığı, *TKKB Dergisi*, İstanbul 2010, 47

geniş bir ürün yelpazesi, katılım bankalarına geleneksel bankalarla rekabet imkanı sunacaktır.²²⁴

1.7.6. Diğer Katılım Bankacılığı Hizmetleri

Katılım Bankaları faizli işlemlere girmemek kaydıyla, bankaların yürüttükleri tüm faaliyetleri ve hizmetleri yapabilirler. Buradaki temel ölçüt, işlemin faizle ilişkisinin olup olmadığıdır.²²⁵ Genel olarak katılım bankalarının yapabilecekleri diğer hizmetler şöyledir;²²⁶

- İthalat, ihracat ve her türlü kambiyo işlemleri yapmak,
- Poliçe, emre muharrer senet, temettü belgesi, çek, konşimento ve diğer
- vesikaları keşide etmek, tanzim etmek ve üzerine aval vermek,
- Havale ve transfer işlemleri yapmak,
- Seyahat çeki çıkarmak,
- Spot döviz alım satımı yapmak,
- Kiralık kasa hizmeti vermek,
- Hisse senedi, kar ortaklığı belgesi ve bunlarla ilgili portföylerin idaresini yürütmek, yedd-i emin ve vekil olarak hareket etmek,
- Fizibilite etütleri hazırlamak,
- Katılma hesaplarında biriken fonlarla tarımsal endüstri alanında işletmeler kurmak ve çalıştırmak,
- Ticari amaçlarla mülk satın almak,
- Özel projelerin finansmanı için ve münhasıran o ise tahsis edilmek üzere müstakil hesaplarda fon toplamak,

²²⁴ Bulut, Er, 2009, 67-68

²²⁵ Türkmenoğlu, 57

²²⁶ Özgür, 83-84

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ TAHVİL (SUKUK)

2.1. SUKUK NEDİR?

Devletlerin ve anonim şirketlerin faiz karşılığı borçlanacakları tahvil ve bono benzeri birçok menkul kıymet vardır. Böylece faiz geliri elde etmek isteyenler için bir yatırım aracı sunulmuş olmaktadır. İslami finasta ise faizle borçlanmak meşru değildir. Bu sebeple devletlerin ve İslami hassasiyet taşıyan büyük kuruluşların ticari işlemler yoluyla nakit temin etmeleri ve faizsiz gelir elde etmek isteyenlere de bir yatırım aracı sunmak amacıyla sukuk ihracı gündeme gelmiştir.²²⁷

Sukuk, esas olarak faizli sistemdeki menkul kıymetleştirme işlemlerine alternatif olarak getirilmiştir. Menkul kıymetleştirme ise gelecekte nakit girişi oluşturacak alacakların veya bireysel kredi vs. borçlanma araçlarının bir araya getirilerek havuz haline getirilmesi ve bu havuza dayanılarak menkul kıymet üretilmesi işlemi olarak tanımlanmıştır.²²⁸

Sukuk kelime olarak Arapça’ da Sak kökünden gelmekte olup; Sak Arapça’ da sertifika veya vesika anlamına gelir. Arapça’ da bono ve tahvil için senet kelimesi kullanılırken, İslami tahvil olan saklar için sak kelimesinin çoğulu olan sukuk kelimesi kullanılmaktadır.²²⁹ Bir varlığa, bir menfaate veya hizmete dayanan ve o varlık üzerinde hak sahibi olmayı sağlayan yatırım ve finansman aracıdır.²³⁰

Bu kapsamda varlık senedi veya menkul kıymetlendirilmiş varlık anlamlarına da gelen ve diğer senetlerden farklı olarak belirli bir varlığa sahip olma şartı olan sukuk,²³¹ İslami hukuk prensiplerine uyan faiz ödemeyi ve faiz masrafı yüklemeyi yasaklayan bir menkul kıymet olarak kabul edilmektedir.²³²

²²⁷ <http://www.tkbb.org.tr/arastirma-ve-yayinlar-finans-sozlugu#1206>, Erişim Tarihi:07.10.2014

²²⁸ Abdullah Durmuş, “Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukuk ve Fikhi Açından Tahlili”, (Ed. Saffet Köse), *İslam Hukuku Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 16, Konya, Ekim 2010, 141-142

²²⁹ Khan, 129

²³⁰ Hakan Aslan, “*Alternatif Bir Yatırım Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler*”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012, 56

²³¹ Tunç, 152

²³² Güngören, 95

Sukuk literatür incelemelerinde dar anlamda ve geniş anlamda olmak üzere iki farklı biçimde tanımlanmaktadır. Dar anlamda yapılan tanıma göre sukuk, varlığa dayalı, istikrarlı gelir sağlayan, ikincil piyasada işlem gören ve İslami prensiplere uygun orta vadeli sertifikalar olarak tanımlanmaktadır.²³³ Geniş tanıma göre sukuk, ihraç edildikten sonra eşit değerleri temsil eden; ihraçtan elde edilen tutarların önceden planlanan şekilde yatırım yapıldığı; yapılan yatırım türüne göre duran varlıklar ve benzerleri üzerindeki haklar ve payların temsil edildiği ya da bir projede ya da özel bir yatırım faaliyetinde ortaklık hakkı veren sertifikalar olarak tanımlanmaktadır.²³⁴

Sukuk sertifikalarını ellerinde bulunduranlar söz konusu varlığa ortak olurlar. Dolayısıyla söz konusu varlığın geliri de onlara ait olur.²³⁵ Sukukta yer alan sadece nakit akış hakkı değil aynı zamanda mülkiyet hakkıdır.²³⁶ Geleneksel borçlanma aracı olan tahvillerin İslami prensiplere uyacak biçimde yeniden yapılandırılması sonucu ortaya çıkan sukuk yatırımcısına helal kazanç sunan bir menkul kıymettir.²³⁷

2.2. SUKUK İLE DİĞER MENKUL KIYMETLER ARASINDAKİ FARKLAR

Sukuk ile tahvil ve hisse senedi arasında benzerlikler ve farklılıklar vardır. Aşağıdaki Şekil 2.1’de bu durum özetlenmiştir.²³⁸

²³³ Soner Yakar, Serkan Y. Kandır, Yıldırım B. Önal, ”Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Sukuk-Kira Sertifikası ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi”, *Bankacılar Dergisi*, Tbb Yayınları, Sayı: 84, 2013, 74

²³⁴ Erdal Yılmaz, “Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk; Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ocak 2014, 83

²³⁵ Aktepe, 2013, 147

²³⁶ Tok, 13

²³⁷ Yılmaz, 83

²³⁸ Aslan, 58

Tablo 2.1. Sukuk, Tahvil ve Hisse Senedinin Karşılaştırılması

	Sukuk	Bono (Tahvil)	Hisse Senedi
İhracın Konusu	Borç senedi değildir. Belirlenmiş varlık ya da proje üzerinde bölünmemiş sahiplik hakkı söz konusudur.	İhraç edenin borcu söz konusudur.	Şirketin hissesinden sahiplik hakkı söz konusudur
Varlığa Dayalı Olma Durumu	En az belirlenen oran nispetinde maddi varlık olmalıdır.(%51-sukuku icara için)	Genellikle gerekli değildir.	Gerekli değildir.
Elde Edilen Haklar	Belirlenmiş varlık ya da proje üzerinde sahiplik hakkı vardır.	Borçlanılan varlık ve bazı durumlarda rehinler üzerinde alacak hakkı vardır.	Şirket üzerinde sahiplik hakkı vardır
Teminat	Dayandığı varlıklar ya da proje üzerindeki sahiplik hakkı ile teminat sağlamaya ek olarak teminat artırımı ile de teminat sağlar.	İpotekli tahviller, teminatlı borç senetleri vb. dışında genellikle teminat içermezler.	Teminat içermezler
Anapara ve Gelir	İhraççı tarafından garanti edilmemiştir.	İhraççı tarafından garanti edilmiştir.	Şirket tarafından garanti edilmemiştir.
Amaç	Sadece İslam hukukuna uygun amaçlar için ihraç edilebilir.	Her türlü amaç için ihraç edilebilir.	Her türlü amaca uygundur.
Senetlerin satılması	Belirlenmiş varlık ya da proje üzerindeki sermaye payının satışı söz konusudur	Bir borç senedinin satışı söz konusudur.	Şirketin hisselerinin satışı söz konusudur.
Senet hamillerinin sorumlulukları	İhraç edilen senetlere katılım oranında dayalı olduğu varlık/ teşebbüse bağlı olarak tanımlanmış bir sorumluluk söz konusudur.	Bono sahiplerinin ihraççının mali durumunu için herhangi bir sorumluluğu yoktur.	Sahip olunan şirket hisseleri oranında şirketin işlerinden sorumluluk söz konusudur.

Kaynak: Nathif J. Adam and Abdulkader Thomas, Islamic Bonds, 1st Edition, London: Euromoney Books, 2004, 54

Sukuk ve tahvil arasındaki en belirleyici fark olarak; Tahvil, ödünç para bulmak için çıkarılan borç senetleridir. Buna karşılık sukukta, sukuk alıcısı ilgili varlıkta tam

tasarruf hakkı kazanmaktadır. Ayrıca tahvil de belli bir oranda gelir garantisi söz konusuysen sukukta böyle bir garanti yoktur.²³⁹

Sukuk ile hisse senedi arasındaki en belirgin fark ise; hisse senedi şirket üzerinde ortaklık sağlarken, sukuk varlık üzerinde mülkiyet hakkı vermektedir. Ayrıca Eğer gelire, tabii aynı zamanda zarara ortaklık söz konusu ise hisse senedi, bir malı satın alıp kiraya verme mahiyetinde bir yatırım ise sukuk terimleri uygundur.²⁴⁰

2.3. SUKUKUN FAYDALARI VE ÖZELLİKLERİ

1. Faiz, prensip gereği yasak olduğundan sukuk getirileri faizli olmak yerine, kira geliri veya kar payı şeklindedir.

2. Sukuk likit bir finansal araçtır. Çeşidine göre ikincil piyasalarda da işlem görebilmektedir.

3. Sukuk işlemlerinde, İslami finansman prensipleri gereği yüksek belirsizlik içeren işlemlerden uzak durulmaktadır.

4. Sukuk, sahibinin hak ve yükümlülüklerini belirten senetler olup nama veya hamiline düzenlenerek ihraç edilebilmektedir.²⁴¹

5. Organize piyasalarda kote edilme özelliğine sahip oldukları gibi derecelendirme kuruluşları tarafından değerlendirilirler.

6. Sabit veya değişken getirili olabilirler.²⁴²

7. Sukukun İslami prensiplere uygunluğu, bir İslami danışma kurulu tarafından onaylanmak zorundadır.²⁴³

8. Sukuk, İslami finans sisteminin derinleşmesine imkan sağlar.

²³⁹ Yılmaz, 83

²⁴⁰ <http://www.hayrettinkaraman.net/makale/1113.htm> Erişim Tarihi: 08.10.2014

²⁴¹ Durmuş, 144

²⁴² Kenan Dede, “Sukuk (Kira Sertifikaları)”, Tkbb Yayınları, İstanbul 2013, 15, <http://www.tkbb.org.tr/haber-detay/sukuk-kenan-dede-2013>, Erişim Tarihi: 09.10.2014

²⁴³ Yakar, Kandır, Önal, 74

9. Sukuk ihracının Merkez Bankası eli ile gerçekleştirilmesi bankalar üzerindeki baskıyı azaltır.

10. Sukuk para politikası araçlarının etkin bir şekilde kullanılmasına imkan sağlamaktadır.

11. Sukuk ihracının ekonomideki dalgalanmaların(enflasyon, deflasyon), şiddetinin azaltılmasını mümkün kılar.²⁴⁴

12. Kolay ve etkin ödemesinin yapılmasıyla yatırım süresince düzenli gelir akışı sağlamaktadır.²⁴⁵

2.4. SUKUKUN TARİHSEL GELİŞİMİ

Sukuk, ilk kez 7. yy'da Müslüman askerlere bazı malları temsilen sertifikalarla ödeme yapılabilmesi amacıyla kullanılmıştır.²⁴⁶ Daha sonra ortaçağda alış-veriş ve diğer ticari faaliyetlerden kaynaklanan finansal yükümlülükleri gösteren bir kâğıt olarak ortaya çıkmıştır. Benzer uygulamaları Osmanlı Devleti zamanında Süveyş Kanalı'nın finansmanı için kullanılmıştır.

Günümüzde, geçmişteki kullanımı yapısal olarak farklılaşarak, ilgili varlığın değeri ile orantılı olarak oluşturulan sertifikalar aracılığıyla varlığın mülkiyetinin geniş yatırımcı kitlesine transferini sağlayan bir menkul kıymetleştirme mekanizması haline gelmiştir.²⁴⁷

İlk sukuk ihracı 1983 yılında Malezya hükümeti tarafından gerçekleştirilmiştir. Söz konusu ihraç karz-ı hasen (faizsiz borç) yöntemine göre gerçekleştirilmiş fakat ikincil piyasada işlem görmesi uygun görülmemiştir.²⁴⁸

Bugünkü halinde sukuk uygulamaları da, ilk kez Malezya Hükümeti tarafından 2002 yılında gerçekleştirilmiştir. Başlangıçta 500 milyon USD olarak ihraç edilen

²⁴⁴ Nurdan, Kuşat, "Modern İslami Finans Sektörünün İnovatif Gücü: Sukuk", *Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:41, Mart-Nisan 2014, Kırgızistan, 17

²⁴⁵ Güngören, 100

²⁴⁶ Kuşat, 11

²⁴⁷ Güngören, 7-8

²⁴⁸ Aslan, 59

Malezya sukuklarının %51 'i Körfez Ülkelerinde, %30'u Asya' da, %15'i Avrupa'da ve %4'ü de ABD'de satılmıştır.²⁴⁹

İkincil piyasada işlem gören ilk sukuk ihracı Bahreyn'de yapılmıştır. Daha sonra Malezya ve diğer İslam ülkelerinde de ihraç edilmeye başlamıştır.²⁵⁰

Ayrıca, 2003 yılında Bahreyn ve Katar hükümetlerinin;2005 yılında Pakistan hükümetinin sukuk ihraçları gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra, başta Bahreyn, Malezya, Suudi Arabistan, Katar, BAE, İngiltere, Almanya, Pakistan, Endonezya ve Filipinler olmak üzere pek çok ülkede sukuk ihraçları yapılmıştır.²⁵¹

Sadece İslam dünyasında değil, uluslararası piyasalarda da küresel bir yatırım ve finansman aracı olarak kullanılmaya başlanan sukuk ihraçları, Lüksemburg Borsası'ndan sonra 20.07.2006 tarihinde ilk defa Londra Borsası'na da kote edilerek işlem görmeye başlamıştır. Dow Jones Endeksi ve CitiGroup Mart 2006'da Dow Jones Citigroup Sukuk İndeks'ini hesaplamaya başlamış olup, İslam düzenlemeleri çerçevesinde ihraç edilen finansman sertifikası sukukların performansını ölçmek amacıyla kullanılmaktadır²⁵²

İlk olarak piyasaya murabaha sukuk ihraç edilirken, sukuk piyasası geliştikçe müşareke, mudaraba, hibrid, istisna vs. birçok yeni sukuk çeşidiyle de sukuk ihraçları gerçekleşmiştir.²⁵³

Sukuk ilk ihraç edildiği günden günümüze kadar İslami finansal araçlar arasındaki yeri sürekli artarak gelişmiştir. Aşağıdaki tabloda sukuk ihraçlarının 2013 yılı toplam İslami varlıklar arasındaki payını göstermektedir. Tabloda sukuk ihraçlarının toplam İslami finansal aktifler arasında % 14' lük bir orana ulaştığı ve faizsiz bankacılıktan sonra İslami finansal araçlar arasında ikinci sırada olduğu görülmektedir.

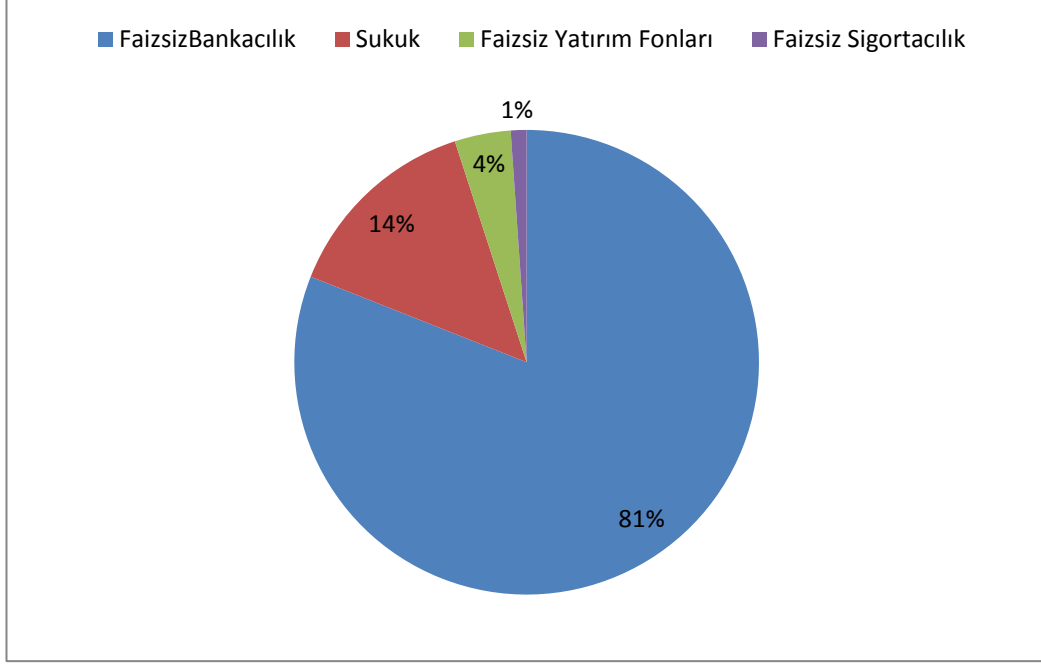
²⁴⁹ Robert Gray, İsmail Arshad, "Regulating Islamic Capital Markets", Islamic Finance The Regulatory Challenge, Simon ARCHER ve Rifaat Ahmed Abdel Karim (Ed.), John Wiley&Sons (Singapore) 2007, 283

²⁵⁰ Altaş, 25-26

²⁵¹ Mehmet Çanakçı, "Çok Kutuplu Dünyada İslami Finans Piyasalarının Gelişimi ve Sukuk İhraçları" *Türkiye İslam İktisadi Dergisi*, 1, 2, Ağustos 2014, 44

²⁵² Necla Küçükçolak, "Faizsiz Finansman Sertifikası Sukuk'un Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi", *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 45, 520, Haziran 2008, 27

²⁵³ Aslan, 61

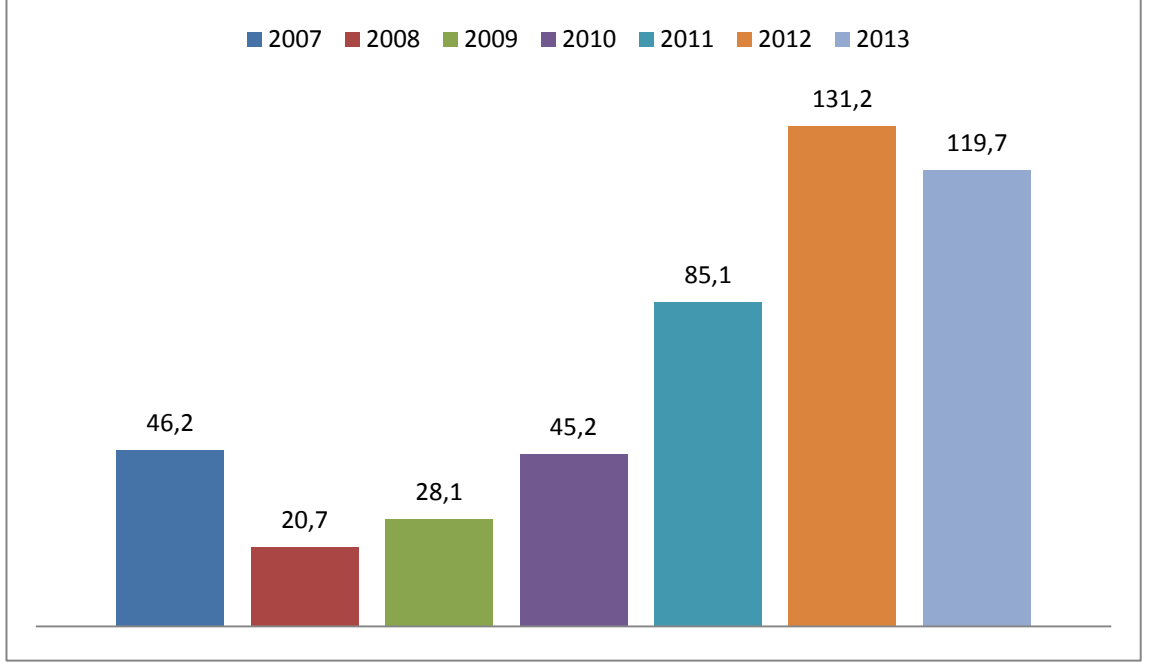

Şekil 2.1. Dünyada İslami Finansal Aktiflerin Dağılımı (2013)

Kaynak: Thomson Reuters Zawya, Kuwait Finance House Research (Kuveyt Finans Araştırma)

Aşağıdaki grafikte ise 2007 yılından 2013 yılına kadar küresel olarak yıllık sukuk ihraçları gösterilmektedir. İslami finans endüstrisi ve bu endüstri içerisinde sukuk hızlı bir büyüme içerisinde. Sukuk, son 10 yılda katlanarak büyümüştür. 2007 yılında 46,2 milyar dolar olan sukuk ihraçları 2013 yılında 120 milyar dolara ulaşmıştır. Ancak sukuk ihraçları 2013 yılında 2012 yılına nazaran bir miktar gerilemiştir. 2013 yılı itibariyle sukuk ihraçları 2012 yılına göre % 8,8 azalmıştır. İlk bakışta söz konusu gelişme olumsuz olarak değerlendirilebilse de 2012 yılında sukuk ihraçlarında ulaşılan 131,2 milyar doların 2011 yılına göre % 54,2 düzeyinde bir artışla gerçekleştirildiğini hatırd tutmak gerekmektedir. Dolayısıyla 2013 yılı gerilemesinin ulaşılan düzeyin bir miktar hazmedilmesi olarak yorumlanması da mümkündür. Benzer bir gerilemeye, tabii ki daha dramatik bir oranla (% 55,2), 2008 yılında da tanık olunmuştu. Ancak sonraki yıllarda global sukuk ihraçları iyi bir gelişme göstermişti.²⁵⁴

²⁵⁴ *Global Faizsiz Finans Büyümeye Devam Ediyor*, Tkbb Yayınları, İstanbul 2013, 40

Şekil 2.2. Global Sukuk İhraçları (2007-2013, milyar USD)

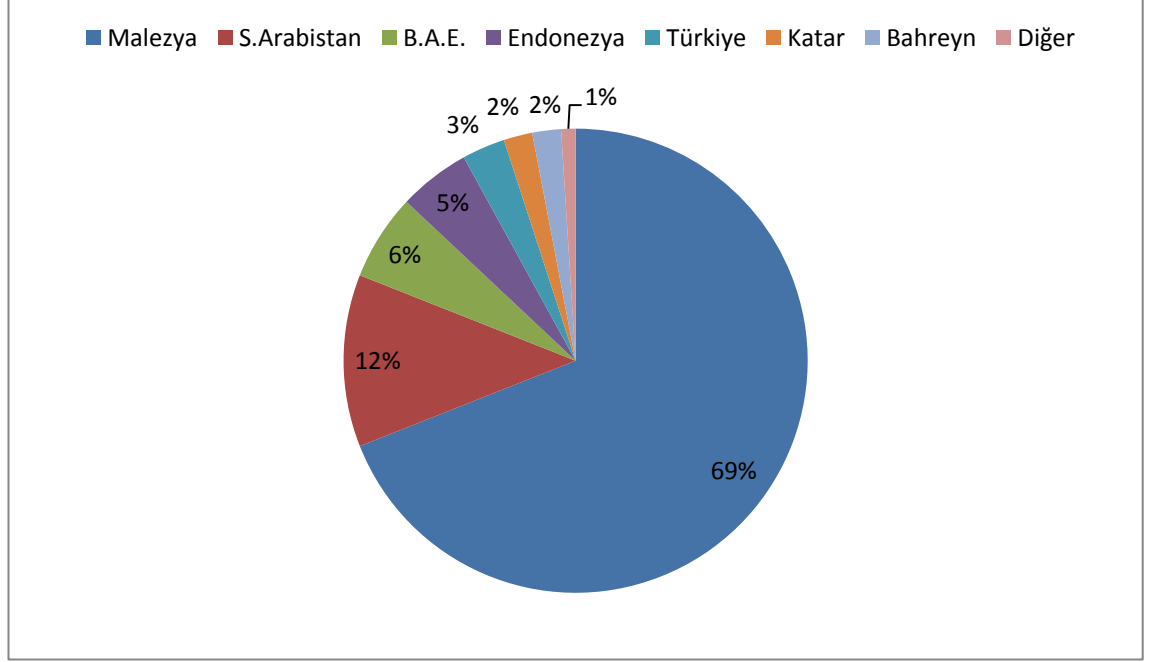
Kaynak: Kuwait Finance House Research Islamic Finance 2014 Outlook (Kuveyt Finans Araştırma İslami Finans 2014 Görünümü)

Sukuk ile ilgili son grafikte ise 2013 yılı sukuk ihraçlarının ülkelere oranı gösterilmektedir. 2013 yılında Malezya % 69 'lük sukuk ihracı payı ile birincil piyasalarda en büyük paya sahip olmuştur. Malezya'yı sırasıyla Suudi Arabistan % 12, Birleşik Arap Emirlikleri % 6, Endonezya % 5 ve Türkiye % 3'lük payı ile takip etmektedir. Sukuk piyasasındaki gelişmeye 2012 yılı içinde bakıldığında; Malezya % 74, Suudi Arabistan % 8, BAE % 4,7, Endonezya % 4,6, Katar % 4,2 ve Türkiye ise % 1,8 gibi bir büyüme oranı yakalamıştır. 2013 yılı içerisinde Küresel ölçekte sorunların devam etmesi ve para politikalarındaki değişikliklere rağmen Malezya dışındaki diğer ülkelerde Sukuk ihracı için gerekli olan alt yapı ve hukuki yeterliliklerini sağlayan ve genişleten kurum ve kuruluşların artmaya başlamışlardır.²⁵⁵

2013 yılında ihraç edilen sukuk türlerine bakıldığında en fazla ihraç şekli % 57,7 ile Murabaha sukuk olurken % 15,06 ile İcara sukuk ikinci sırada gelmiştir.

²⁵⁵ Çanakcı, 47

Ayrıca 2007 yılına kadar özel sektör sukuk ihraçları toplam sukuk ihracında önemli bir pay alırken 2007-2013 döneminde toplam sukuk ihracında kamunun payı % 60' lara çıkmıştır.²⁵⁶

Şekil 2.3. Global Sukuk İhraçları (% , 2013)

Kaynak: Kuwait Finance House Research Islamic Finance 2014 Outlook (Kuveyt Finans Araştırma İslami Finans 2014 Görünümü)

Sukuk çeşitleri birinci bölümde İslami yatırım araçları başlığında açıklanmış olup bu aşamada sukukun işlem görme şekilleri bakımından değerlendirilecektir.

2.5. SUKUK TÜRLERİ

2.5.1. Kullanım Alanlarına Göre Sukuk Türleri

Sukuk, çeşitli yapılarda oluşturulabilen ve bu farklı yapılar sayesinde de farklı alanlarda kullanılabilen bir finansal araçtır. Sukuk; proje, varlık ve bilanço endeksli olmak üzere üç genel kullanım alanına sahiptir.²⁵⁷

²⁵⁶ “Quarterly Global Sukuk Report”, Global Sukuk Market, Rasameel Structured Finance, Kuwait, April, 2014, 8-9

²⁵⁷ Aslan, 63

2.5.1.1. Projeye Endeksli Sukuk

Belirli bir projenin finansmanı sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir sukuk örneğidir.²⁵⁸ Bu sukuk türüne örnek olarak Endonezya Hükümeti tarafından 2014 yılında Çift hat demiryolları geliştirme ve Hac organizasyonu dinlenme tesisleri projelerini finanse etmek ve kaynak sağlanması amacıyla çıkartılması planlanan sukuk gösterilebilir. Bu amaçla 2014 yılının ikinci yarısında 130 milyon dolarlık, 10 yıl vadeli, % 10 kupon oranı olan sukuk ihraç edilmesi planlanmaktadır.²⁵⁹

2.5.1.2. Varlığa Endeksli Sukuk

Bu sukuk örneğinde, kurumun mevcut bilançosunun varlıklarında yer alan kredi modelinin kazanç hakkı yatırımcıya satılır. Sukuk ihracında bulunan kurum bu yol ile ikinci bir fon imkânı sağlamış olur. Özel Amaçlı Şirket(Special Purpose Vehicle, SPV) bu modelde de aracılık işlemlerini yerine getirmektedir. Bu model eksik projelerin tamamlanması için de kullanılabilir.²⁶⁰

Malezya Hükümeti icara (kiralama) sukuku sertifikasıyla 2002 yılında 600 milyon ABD \$'lık ihraç gerçekleştirmiştir. Bu düzenlemeye göre, Malezya Hükümeti tarafından SPV' ye satılan arazinin kazanç hakkı yatırımcılara beş yıl için yeniden satılmıştır. SPV, mülkiyet haklarını güvence altında tutarak yatırımcılara değişken oranlı sukuk ihraç etmiştir. Varlık Endeksli diğer bir sukuk örneği de Bahreyn havalimanının genişletilmesini fonlamak için ihraç edilen 250 milyon ABD \$ değerindeki beş yıllık icara (kiralama) sukukudur.²⁶¹

²⁵⁸ Yılmaz, 88

²⁵⁹ <http://www.thejakartapost.com/news/2014/02/06/govt-issues-rp-157t-project-based-sukuk.html>, Erişim Tarihi: 20.10.2014

²⁶⁰ Mehmet F. Eken, Yusuf Köroğlu, *Sukuk(Kira Sertifikaları)*, Tkbb Yayınları, 2008, 25

²⁶¹ Yakar, Kandır, Önal, 77

2.5.1.3. Bilanço Endeksli Sukuk

Bu tür sukukta örneğin bir banka, müşterilerinin çeşitli projelerini finanse etmek için sukuk ihraç etmekte ve böylece projelerin kaynağını uluslararası sermaye piyasalarından temin etmektedir.²⁶²

Bu tür sukuka İslam Kalkınma Bankası tarafından Ağustos 2003'te ihraç edilen sukuk örnek gösterilmektedir. İslam Kalkınma Bankası Bilançosundaki varlıklara dayalı olarak, üye ülkelerin çeşitli projelerini finanse etmek için sukuk ihraç etmiştir. Projelerin finansman kaynağı uluslararası sermaye piyasasına 400 milyon ABD \$ değerinde 2008 vadeli beş yıllık sukuk ihraç edilerek sağlanmıştır.²⁶³

Sukuk yönteminde, belirli bir havuzda toplanan finansal araçlar/varlıklar menkul kıymetleştirilerek ikincil piyasada işlem görürler. İslami bankalar, menkul kıymetleştirmeyi gerçekleştiren SPV borçlanma araçları olabilir. Varlıkların veya intifa hakkının paraya çevrilebilir nitelikte olması gerekir.

İslami finans mühendisleri, son yıllarda mudaraba, icara, murabaha, salam gibi yöntemler kullanarak çeşitli İslami bonolar türetmişlerdir. Murabaha veya muşaraka yöntemiyle menkul kıymetleştirilen sukuk çeşitlerinde anapara ile getiri yatırımcılara garanti edilmez ve kâr payı önceden belirlenen oranlarda paylaşılır.

Yatırımcılar bu araçlar üzerinde bütün haklara sahip olurken, bütün sorumlulukları da taşımaktadırlar. Bu sistem içinde borçlanma araçlarını temel alan sukuklardaki dayanak varlık yine İslami prensiplere uygun olmak zorundadır.²⁶⁴

Sukuk çeşitleri, sukuka esas teşkil eden varlığın türüne göre, Ortaklık esasına dayalı sukuk; Mudaraba, Müşareke, Mal satımına dayalı sukuk; Murabaha, Selem ve İstisna, Menfaat satımına dayalı sukuk; İcare sukuk olarak başlıca türlere ayrılabilir.²⁶⁵

²⁶² Tok, 18

²⁶³ <http://borjournals.com/a/index.php/jbmssr/article/viewFile/1682/1057>, Erişim Tarihi: 20.10.2014, "Islamic Financial Instruments an Opportunity for Financing Infrastructure in India", Journal of Business Management & Social Sciences Research, Volume 3, No.5, May 2014, 21

²⁶⁴ Altaş, 22

²⁶⁵ Durmuş, 145

2.5.2. Ortaklık Esasına Dayalı Sukuk Türleri

2.5.2.1. Mudaraba(Kar Paylaşım) Sukuk

Yatırım amaçlı ve risk sermayesi yöntemi ile yapılan büyük projelerde yatırıma katılım sağlanması amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Bu usulde sertifikaları ihraç eden kurum, sertifikaların alıcısına söz konusu girişimin sermayesinden hisse vermiş olur. Risk sermayesi endeksli sukuk olarak da anılmaktadır.²⁶⁶

Mudaraba hissesinde eşit değerde paylara sahipliği temsil eden, mülkiyetin tam olduğu, mudaraba alıcılarının isminin kaydedildiği ve getirinin sahip olunan hisseye göre dağıtıldığı yatırım sukuklarıdır. Bu tür sukuk alıcıları mal sahibidirler.²⁶⁷ Mudaraba sukukun ikincil piyasalarda alınıp satılabilmesi mümkündür. Mudaraba sukukunda gelir garantisi verilmesi söz konusu olmamaktadır. Projenin başarısız olması gibi durumlarda, yatırımcıların vazgeçme hakkı bulunmamaktadır.²⁶⁸

Mudaraba banka ile girişimci arasında yapılan bir kar ortaklığı anlaşmasıdır. Sertifikaların satışı sonunda sağlanan fonun girişimciye aktarılması karşılığında da banka girişimcinin yürüttüğü profesyonel faaliyetten kaynaklanan kara önceden anlaşılmış oranlarda ortaklık hakkı elde etmektedir. Öte yandan, zaman içinde sukuka konu olan varlığın piyasa değerinde bir artış olması halinde sukuk sahibinin herhangi bir hakkı bulunmamaktadır.²⁶⁹ Mudaraba sukukun genel özellikleri şunlardır;²⁷⁰

1. Kar paylaşım sukuku, ortak mülkiyeti ifade etmektedir. Mudaraba sukuku sahibi yatırımcılar, mudaraba konusu projede paya sahip olurlar.
2. Mudaraba sukuku sözleşmesi, sağlanan sermayenin özellikleri, karın dağıtım oranı ve diğer şartların İslami prensiplere uygunluğunu gösteren tüm bilgilerin yer aldığı resmi bildirimle dayanmaktadır.

²⁶⁶ “Türkiye Ekonomisi İçin Yeni Bir Kaynak: Sukuk”, *Bereket Dergisi*, Sayı: 31, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul 2012, 10

²⁶⁷ Demir, 31

²⁶⁸ Yavuz Akbulak, Erkan Özgüç, “Alternatif Finansman Yöntemi Olarak İslami Finansal Araçlar ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler”, *Active Dergisi*. Sayı.39, Kasım-Aralık 2004. 8

²⁶⁹ Wilson, Rodney, “Overview of the Sukuk Market”, *Islamic bonds: Your Guide to issuing, Structuring and Investing in Sukuk*, Euromoney Books, University of Durham Londra 2004, 9-10

²⁷⁰ Margaret Cole, Mohammed Al-Sheikh, “The Growth of Sukuk in the Global Capital Markets”, *AsiaLaw*, Singapore, February 2004, 144. <http://www.asialaw.com/Article/1972309/Sukuk>, Erişim Tarihi: 24.10.2014

3. Sukuk katılımcılarından fon toplayan SPV (idareci) kendi fonlarını da yatırabilmektedir. Bu durumda SPV, mudaraba katılımcısı olarak elde edeceği kâr payına ilave olarak katkıda bulunduğu sermayesi oranında kazanç elde edebilmektedir.

4. Mudaraba sukuk açıklamasında, fon yöneticisi veya sukuk ihraççısı tarafından sabit tutar veya sermayenin belirli bir yüzdesi olarak kazanç garantisi verilmesi mümkün değildir.

5. Mudaraba sukuku alıcısına, sözleşmeyi (kontrat) kendi takdiriyle menkul kıymet piyasasında satarak mülkiyeti başkasına devretme hakkı verilmiştir.

6. Gelirden kesinti yapılarak sermaye kaybı gibi beklenmedik durumlar için rezerv oluşturulabilir.

Mudaraba sukukunun satışı aşağıda listelenen kurallara göre yapılmalıdır;²⁷¹

- Projenin operasyonundan önce Murabaha sermayesi, para şeklinde ise Mudaraba sukukunun alım-satımı işlemi para ile para değişimi gibidir. Bu durumda kıymetli maden alım/satım (bay al sarf) kuralları uygulanmaktadır.

- Murabaha sermayesi borç şeklinde ise İslamiyet'in borç hukuku kurallarına uyması gerekir.

- Murabaha sermayesi nakit, mal, emlak, alacak ve kârdan oluşan sepet şeklinde ise işlem karşılıklı anlaşmaya dayalı piyasa fiyatına göre yapılmalıdır.

İşlem Adımları;²⁷²

1. SPV (Özel Amaçlı Şirket), dayandığı varlıklar üzerinde bölünmemiş sahiplik hakkı taşıyan sukuk ihracını gerçekleştirir. Bu sukuklar aynı zamanda mudaraba karlarından periyodik gelir elde etme hakkı sağlar.

2. Sukuk Yatırımcıları sukukların bedelinin ödemesini, belirlenen miktar (anapara) üzerinden nakit olarak gerçekleştirir.

3. Kaynak Firma ve SPV aralarında, SPV'nin rabbül mal(mal sahibi) ve Kaynak firmanın da mudarib olduğu bir mudaraba anlaşması imzalarlar. SPV elde etmiş olduğu

²⁷¹ Güngören, 103

²⁷² DIFC (Dubai International Financial Centre). Sukuk Guide Book. 2009. 29-30

<http://www.difc.ae/sites/default/files/attached/5712/6707/6429/islamic.pdf> Erişim Tarihi: 24.10.2014

anaparayı faizsizlik ilkesine uygun olarak oluşturulan mudaraba girişimine sağlamayı kabul eder.

4. Kaynak Firma (Mudarib olarak), mudaraba anlaşmasına göre, faizsiz bankacılık ilkelerine göre oluşturulmuş olan mudaraba girişimine (emek-sermaye ortaklığı) kendi uzmanlık ve yöneticilik yeteneğini kullanarak, rabbül malın (Mal sahibi) sağlamış olduğu sermayeyi, belirli yatırım parametrelerine göre yönetir.

5. SPV ve Kaynak Firma ellerindeki anaparadan kar elde etme amacıyla mudaraba girişimini (emek-sermaye ortaklığı) oluştururlar.

6. Emek-sermaye ortaklığından elde edilen karlar, başta yapılan sözleşmede belirlenen oran nispetinde, ortaklık süresince SPV ve Kaynak Firma arasında paylaşılır.

7. Kaynak Firma (Mudarib-Müşteşebbis) göstermiş olduğu yönetim becerilerinden ötürü, eğer belirlenen kar miktarından daha fazla kar elde edilirse, kardan alınan paya ek olarak bir performans ücreti alabilmektedir. Bu ücret emek-sermaye ortaklığı döneminin sonunda hesaplanır.

8. SPV mudarabadan elde edilen, payına düşen karları alır ve yatırımcılara vermek üzere elinde bulundurur.

9. SPV dönemsel olarak mudarabadan elde edilen karları dağıtır.

Mudaraba Sukuk Uygulaması: 2008 yılında, RHB Islamic Bank Berhad ve RHB Investment Bank Berhad, Malezya Hükümetinin Yüksek hızlı demiryolu inşaatı projesini kazanan PLSA firmasına projeyi gerçekleştirmek üzere 700 milyon dolarlık yatırım sermayesi temin etmişlerdir. Proje yatırımcılarının % 7 yıllık kazanç elde etmeleri hesaplanmıştır. Projenin finansmanı mudaraba sukuk ihraç edilerek sağlanmıştır.²⁷³

2.5.2.2. Müşareke(Kar-Zarar Paylaşımı) Sukuk

Muşaraka, özellikle büyük projelerin finansmanında ihtiyaç duyulan büyük tutarlardaki fonların sağlanmasını kolaylaştıran bir yöntemdir. Muşaraka sukuku ise,

²⁷³ http://www.difc.ae/sites/default/files/DIFC_Islamic_Infrastructure2010_0.pdf, Erişim Tarihi: 24.10.2014

sukuk sahiplerinin projede kullanılan varlıklara oransal sahipliğini gösteren sertifikalar olarak tanımlanmaktadır.

Fon hareketini kolaylaştırmak için söz konusu sertifikalar eşit değerli olarak çıkarılır ve böylece sertifika sahipleri projenin veya varlıkların sahipleri haline gelirler. Muşaraka sukuk yoluyla elde edilen fonlar belirli ekipmanların satın alınması veya kiralanması, fabrikaların inşası, mevcut projelerin genişletilmesi ve çalışma sermayesi ihtiyacının finansmanı gibi farklı alanlarda kullanılabilir. ²⁷⁴

Muşaraka sukukunda ihraççı taraf başkalarından, belirli bir proje veya işte kendisine ortak olmasını talep eden, yatırımcılar ise bu talebe olumlu cevap veren ortak konumundadır. Yatırımcılar bu sayede söz konusu varlığa borç ve alacaklarıyla birlikte ortak olmakta ve eğer gerçekleşirse kâra iştirak etmektedir. ²⁷⁵

Yapı olarak mudaraba benzemekte olup, ihraççının da sermaye katkısı sağladığı bir ortaklıktır. Yatırımdan elde edilen kâr önceden belirlenmiş oranlar dâhilinde dağıtılır, zarar ise yatırılan sermayeyle orantılı olarak paylaşılır. ²⁷⁶

Kar-zarar ortaklığı yatırımına endeksli sukuk olarak da anılan bu sistemde sertifika sahipleri, mevcut yatırım projesine hisseleri oranında katılmış olurlar. ²⁷⁷

İşlem Adımları;²⁷⁸

1. Sabit bir dönem ve anlaşılan kâr paylaşımı için SPV ve şirket muşaraka anlaşması yaparlar. Şirket periyodik olarak SPV' nin muşaraka hisselerini satın almayı garanti eder.

2. Şirket (Muşaraka katılımcısı olarak) kar-zarar paylaşımına konu olan toprağa veya diğer fiziksel aktiflere katkıda bulunur.

3. SPV (Muşaraka katılımcısı olarak) nakit katkıda bulunur.

²⁷⁴ Ayub, Muhammad, “ Understanding Islamic Finance”, John Wiley & Sons, Ltd Publishers, Great Britain 2007, 399-400

²⁷⁵ Durmuş, 146

²⁷⁶ Dede, 31

²⁷⁷ “Türkiye Ekonomisi İçin Yeni Bir Kaynak: Sukuk”, *Bereket Dergisi*, Sayı: 31, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul 2012, 10

²⁷⁸ Güngören, 105

4. Kar-zarar paylaşımı, eklenen ilave nakitlerle toprağı veya fiziksel değerleri geliştirmesi için ve geliştirilen değerleri kar-zarar paylaşımı adına satıp/kiralaması için bir şirketi yetkili acente atar.

5. Yetkili acente (şirket) sabit acente ücretine ilave olarak teşvik edici değişken ücret elde edecektir.

6. Faaliyet sonucu elde edilen kârlar sukuk hissedarlarına dağıtılır.

7. şirket, yarıyıl esasına göre SPV' nin kar-zarar paylaşım hisselerini önceden anlaşılan fiyat üzerinden satın almayı cayılamaz şekilde garanti eder ve sabitlenmiş dönem sonunda SPV' nin kar-zarar paylaşımında hiçbir hissesi kalmaz.

Muşaraka Sukuk Uygulaması: Kuveyt Finans Kurumu (KFH) Likidite Yönetim Merkezi (LMC) ve Al Muthanna Yatırım şirketi (MIC), yetkilendirilmiş ana düzenleyiciler olarak Kheiran Pearl City projesinin parçası olan Lagon City rezidans ve ticari emlak projesini desteklemek için 125 milyon \$ Lagoon City Muşaraka sukuku ihraç etmiştir.²⁷⁹

2.5.3. Mal Satımı Esasına Dayalı Sukuk Türleri

2.5.3.1. Murabaha (Maliyet ve Kar Paylı Satış) Sukuk

Murabaha sukuku, murabaha ile satılması düşünölen bir malın bedelini finanse etmek üzere çıkartılan eşit değerdeki senetler olup bu sayede malın mülkiyeti sukuk yatırımcılarına geçmektedir. Sukuk ihracında yatırımcıların ödediği tutar sonuç itibariyle mal bedeli olmaktadır. Bu tür sukukta, sukuku ihraç edenler malı satan, yatırımcılar ise satın alan konumundadır.²⁸⁰

Murabaha sukukta sertifika ihraç eden taraf emtia murabahası satıcısı, murabaha alan emtianın alıcısı ve fon da emtianın satın alma maliyetidir. Sertifika sahipleri murabaha emtiasına sahip olurlar ve emtianın tekrar satışında nihai satış fiyatı hakkına

²⁷⁹ İlhami Söyler, "Kira Sertifikalarına Yönelik Vergisel Teşvikler", Temmuz, 2012, <http://www.maliyeokulu.org.tr/index.php/ouractivities/articles/tax/466-kira-sertifikalarna-yoenelik-vergisel-tevikler.html> , Erişim Tarihi: 31.10.2014

²⁸⁰ Durmuş, 145

sahiptirler. Sukuk sertifikaları, emtia alıcısının sertifika sahiplerine borcunu temsil etmektedir.²⁸¹

Kar marjlı bir satış sukuku olan murabaha sukukunda; satın alma fiyatı, maliyet ve önceden belirlenmiş kar üzerinden belirlenerek bir satış sözleşmesinin hazırlanması söz konusudur.²⁸² Bu sukuk alım satım işlemlerinde yatırımcısına sabit bir getiri sağlar ve banka sözleşmesinin sona ermesinden sonra sukuk sahibine geri ödemedede bulunmak için ticari istemcisinin geri ödemesini kullanır.²⁸³

Murabaha temelli sukukun hukuki olarak geçerli olması için sadece birincil piyasada işlem görmesi gerekir. Sukukun ciro edilmesi veya ikincil piyasada işlem görmesine İslam hukuku tarafından izin verilmemiştir. Çünkü sertifikalar, emtia alıcısının sertifika sahiplerine borcunu temsil etmektedir ve borcun vadeli olarak alınıp satılması faizle sonuçlanacağından izin verilmemiştir.²⁸⁴

Murabaha İşlem Adımları;²⁸⁵

1. SPV ve borçlu arasında ana sözleşme imzalanır.
2. SPV yatırımcılara sukuk ihraç eder ve sukuk getirisi alır.
3. SPV emtia satıcısından cari piyasadandan (spotta) emtia satın alır.
4. SPV emtiayı kâr marjını ekleyerek cari piyasa fiyatından anlaşılan zaman diliminde taksitli ödenmek üzere borçluya satar.
5. Borçlu emtiayı cari piyasada emtia alıcısına satar.
6. Yatırımcılar nihai satış bedeli ve getiri elde ederler.

Murabaha Sukuk Örneği: X şirketi 1.000.000 TL değerindeki bir makineyi almak için özel amaçlı şirket (SPV) ile bir sözleşme yapar. SPV, söz konusu makinenin alımı için her biri 100 TL değerinde 10.000 adet sukuk ihraç eder ve ihraçtan elde edilen fonlarla makineyi satın alır. Aldığı makinenin bedeline 250.000 TL kâr payı ilave ederek X şirketine 20 ay vade ile satar. X Şirketi 20 ay boyunca her ay (1.250.000/20) 62.500 TL taksiti SPV' ye öder. SPV de taksitlerle sukuk yatırımcılarına anapara ve kâr

²⁸¹ Demir, 32

²⁸² Küçükçolak, 33

²⁸³ Kuşat, 14

²⁸⁴ Tok, 21

²⁸⁵ Yakar, Kandır, Önal, 82

paylarını geri öder. Böylece X Şirketi makinenin finansmanını sağlarken, sukuk yatırımcıları da bu süre içerisinde 250.000 liralık gelir elde etmiş olurlar.²⁸⁶

2.5.3.2. Selem (İleri Vadede Teslim Sözleşmesi) Sukuk

Selem sukuk, selem sermayesi toplamak için eş değerli olarak ihraç edilen belgelerdir. Toplanan bu sermaye ile ihraç olan belgeleri alanlar selem bazlı satılan malların mülkiyetini almış olur.²⁸⁷

Selem sukuk sözleşmesine göre, bir satıcı belirli bir malı ileride belirlenen bir tarihte teslim edeceğini taahhüt etmekte ve bedelini peşin olarak almaktadır.²⁸⁸ Selem sukuk, türev ürünlerinden forward uygulamasına benzemektedir. Ancak forward, gerçekte bir belirsizlik içerdiği ve belirsizlikte faiz doğurduğu için İslam dininde yasaklanmıştır.²⁸⁹ Bu nedenle sukuka konu olan malın bedelinin tamamının önceden ödenmesi, malın teslim tarihinin sabit olması ve malın vadesi gelmeden ikinci bir satışının yapılamaması gibi koşullar getirilerek belirsizliğin ortadan kaldırılması yoluna gidilmiştir.²⁹⁰

Selem sukuk, ölçü ve tartı gibi bütün nitelikleri hiçbir meçhul yön kalmayacak şekilde belirlenmiş, teslim edileceği vade de bilinen bir malın peşin parayla satış manasına gelen selem işleminin sukuka uyarlanmış halidir. İleri vadede teslim sözleşmesine dayalı sukuk olarak da tanımlanmaktadır.²⁹¹ Selem sukukunda yatırımcılar alıcı, sukuku ihraç eden ise satıcı durumundadır.²⁹²

Selem sözleşmesi, genellikle tahıl, petrol, demir ve benzeri ölçülebilir ve standartlaştırılabilir emtia üzerine yapılmaktadırlar. Bu sözleşmelerin finansmanı için çıkarılan sukuklar ikinci el piyasada nominal değer üzerinden işlem görebilmekte olup,

²⁸⁶ Yılmaz, 91

²⁸⁷ Murat Haholu, "Sukuk İhraçları ve Ülkemizdeki Sukuk Düzenlemeleri", *Verimli Kalkınma İçin Finansal Perspektif, Çerçeve Dergisi*, Sayı: 58, Nisan 2012, 134

²⁸⁸ Yılmaz, 91

²⁸⁹ Hülya Türker, *İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık: Dünyadaki Gelişmeler ve Sermaye Piyasasının Geliştirilmesi Açısından Türkiye İçin Öneriler*, (Yeterlilik Etüdü), Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi, Ankara, Şubat 2010, 9

²⁹⁰ Figen Büyükakın, Onur Önyılmaz, "Faizsiz Finansman Bonusu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları", *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, 3, 7, 2012, 3

²⁹¹ "Türkiye Ekonomisi İçin Yeni Bir Kaynak: Sukuk", *Bereket Dergisi*, Sayı: 31, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul 2012, 10

²⁹² Durmuş, 145

emtiyanın teslim tarihindeki fiyatına yönelik beklentiler doğrultusunda alınıp satılabilmektedir.²⁹³

Selem sözleşmede belirtilen miktardaki emtiayı SPV, teslim etme zamanında daha yüksek bir fiyattan satabilir. Alış ile satış fiyatı arasındaki tutar farkı kârdır ve geri ödeme safhasında sukuk yatırımcılarına dağıtılır.²⁹⁴

Selem sukuklarda mülkiyet hakkı gerçekleşmeden ikinci bir satış yapılamamaktadır. Bu nedenle selem sukukların likiditesi azdır. Selem sukukların alışverişi, sadece vade tarihine kadar selem varlıklarının fiyatlarının yükseleceği beklentisi üzerine yapılmaktadır.²⁹⁵

Selem Sukuk İşlem Adımları;²⁹⁶

1. SPV bir yükümlü ile hem malları hem de alıcıları bulmak için anlaşma imzalar. Yükümlü, sukuk-alıcıları adına malları almayı ve sonrasında yine sukuk sahipleri adına kâr etmek için malları satmayı taahhüt etmektedir.

2. Ön ödemeli satış belgeleri yatırımcılara verilir ve SPV Sukuk getirilerini alır.

3. Ön ödemeli satış getirileri ileriki bir tarihte malları satacak olan yükümlüye verir.

4. SPV yükümlüden malları alır.

5. Yükümlü sukuk sahipleri adına malları kâr amacıyla satar.

6. Sukuk sahipleri malların satış getirilerini alırlar.

Selem Sukuk Uygulaması: 2001'de Bahreyn Merkez Bankası (Bahrain Monetary Agency) 3 ay vadeli ve 25 milyon dolar tutarında İslami kurallara uygun Körfez Devlet Bonosu (sukuk salam securities) çıkarmıştır.²⁹⁷

²⁹³ Küçükçolak, 34

²⁹⁴ Dede, 21

²⁹⁵ Aslan, 78

²⁹⁶ Dede, 22

²⁹⁷ Türker, H., 14

2.5.3.3. İstisna (Alış Emri) Sukuk

İstisna sukuk, belirli bir ürünü üretmek için gerekli olan fonlara hareketlilik kazandırmak amacıyla çıkarılan eşit değerdeki borçluluğu temsil eden sertifikalarıdır. İstisna sukuku çıkaran taraf üretici veya satıcıdır. Katılımcılar ise üretilecek veya satılacak malların alıcısıdır.²⁹⁸

İstisna sukuk, büyük tutarlarda finansman ihtiyacı duyulan projelere(köprü, baraj, enerji santralleri gibi) kaynak temini için,²⁹⁹ gayri menkul geliştirme işlerinde, büyük ekipman ve teçhizat yapımında, büyük endüstriyel projelerin finansmanında üretici veya yüklenici firmaları fonlamak amacıyla geliştirilmiş bir sukuk çeşididir. Projenin yapımı aşamasında önce projeye konu varlığın mülkiyet hakkı İslami finansal kuruluşa geçmektedir. Projenin tamamlanması halinde ise İslami finansal kuruluş, mülkiyeti kendisine ait olan varlığı üretici firmaya önceden anlaşılmış vadeli ödeme koşullarına göre satmaktadır.³⁰⁰

Şeri hükümlerin faizi yasaklamış olması nedeniyle, istisna tipi borçlanma senetleri, üçüncü kişilere nominal değerinin dışında bir fiyatla satılamaz.³⁰¹ Bu nedenle İstisna sukuklar ikincil piyasalarda işlem görememektedir.³⁰² İstisna sukuktaki bu likidite eksikliğinden kaynaklanan dezavantaj, proje fiyatının belirlenmesinde dikkate alınır ve fiyat, sözleşmenin imzalandığı an daki piyasa fiyatından daha yüksek olarak belirlenebilir. İslam hukuku bu borç senetlerinin ilk değerinden farklı herhangi bir fiyattan üçüncü bir kişiye satılmasını yasaklamıştır. Bu nedenle bu tür sertifikalar ikincil piyasada işlem görememektedir.³⁰³

İstisna Sukuk İşlem Adımları;³⁰⁴

1. SPV, projeye fon temin etmek amacıyla sukuk ihraç eder.
2. Sukuk ihraç getirisi yüklenici/inşacı tarafından inşa ve projeyi gelecekte teslim etmek için kullanılır.

²⁹⁸ Yakar, Kandır, Önal, 83

²⁹⁹ Yaman Toruner, <http://www.milliyet.com.tr/faizsiz-finansman-yontemleri/ekonomi/ekonomiyazardetay/26.03.2013/1685098/default.htm>, Erişim Tarihi: 06.11.2014

³⁰⁰ Büyükkakın, Önyılmaz, 4

³⁰¹ Haholu, 134

³⁰² Aslan, 81

³⁰³ Haholu, 134- 135

³⁰⁴ Dede, 24

3. Malın mülkiyeti SPV' ye devredilir.

4. Mülkiyet/proje nihai alıcıya kiralanır veya satılır. Son alıcı SPV' ye aylık taksitlerle ödeme yapar.

5. Getiri sukuk alıcıları arasında dağıtılır.

İstisna Sukuk Uygulaması: 1996 yılının sonunda Bahreyn bazlı Körfez İslami Yatırım Şirketi, 1 milyar dolarlık İslam Konferansı Örgütü Altyapı Fonu'nu (OIC Infrastructure Fund) kurmuştur. Bu fonla altyapı projeleri, istisna ve murabaha teknikleri kullanılarak kısmen finanse edilmiştir.³⁰⁵

2.5.4. Menfaat Satımına Dayalı Sukuk

2.5.4.1. İcara (Kira Sertifikası) Sukuk

İcara sukukta, taraflardan biri, müşterinin kira ücreti ödeyerek kullanmak istediği teçhizatı satın alarak, müşteriye kira ücreti mukabilinde kiralamakta, kira süresi ve ücreti önceden belirlenmekte ve sözleşmenin konusu olan varlığın mülkiyeti kiralayan kişi veya kuruluşta kalmaktadır.³⁰⁶

İcara sukuk bir ölçüde sahibine varlığın hissedarı olma hakkı vermektedir. Ancak bu hak, geleneksel anonim şirket hissedarlığından farklı olarak icara sukuk sahibine anlaşmada önceden belirlenmiş olan tarihe kadar geçerli olacak bir hak niteliği taşımaktadır.³⁰⁷ İcara sukukun ihracına konu olan varlığın reel ve tanımlanmış olması gerekmektedir. Sertifikanın özelliğine göre kurumun aktifinde yer alan varlığın kira geliri veya intifa hakkı sukuk sahibine geçer.³⁰⁸

Bu sukuk türü sahibine kiradaki bir gayrimenkuldeki eşit ortaklığın sahipliğini veya gayrimenkulün intifa hakkını sunar. İcara sukuk, sahiplerine gayrimenkulün mülkiyet hakkını, kirasını almayı ve sukuku kiracının haklarını etkilemeyecek şekilde elden çıkarma mesela alım satımını yapma hakkını tanır. İcara sukuk sahipleri söz konusu gayrimenkulün bakım maliyetlerini üstlenmektedirler.³⁰⁹

³⁰⁵ Türker, H., 14

³⁰⁶ Haholu, 132

³⁰⁷ Türker, H., 8-9

³⁰⁸ Eken, Köroğlu, 29

³⁰⁹ Haholu, 132-133

İcara sukukların yapısı gereği sukuk yatırımcılarının kazançları dayanak varlıklarının getiri performansına bağlıdır. İcara sukuk bu yönüyle diğer sukuklara göre daha avantajlı olup düzenli kira geliri getirmeleri bakımından öne çıkmaktadır.

İcara sukuku yatırımcılarına varlıkların (genellikle gayrimenkul) mülkiyet hakkını, kirasını almayı ve sukuku kiracının haklarını etkilemeyecek şekilde ikinci el piyasada alım satımına konu yapma hakkı verir. Sukuk sahipleri söz konusu gayrimenkulün bakım masraflarına da sahiplilikleri oranında üstlenirler.³¹⁰Küresel anlamda İcara sukuk olarak bilinen menkul kıymet Türkiye’ de kira sertifikası olarak tanımlanmaktadır.³¹¹

Kira sertifikaları, Hazine Müsteşarlığı Varlık Kiralama Anonim Şirketince, kendi nam ve sertifika sahiplerinin hesabına ve yararına, satın almak veya kiralamak suretiyle devralınan varlıkların finansmanını sağlamak amacıyla düzenlenen ve sahiplerinin bu varlıklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymetlerdir.³¹²

İcara sukukun temel özellikleri şu şekilde açıklanmaktadır;³¹³

1. Bir icara kontratı yapılırken söz konusu varlığın kiralanabilir olduğu ve kira miktarının ne kadar olduğunu tarafların açıkça biliyor olması gerekmektedir. Eğer her ikisi de biliniyorsa henüz inşa edilmekte olan varlık veya gayrimenkuller de kontratta açıkça tanımlanmak kaydıyla kiraya verenin normal şekilde elde edeceği, inşa edeceği veya alacağı varlığın kiraya verilmesini sağlayarak sukuka konu olabilir. Kiraya veren, kiracının varlıktan yararlanma hakkını engellemeyecek şekilde varlığı satabilir. Varlığın yeni sahibi kirayı alma hakkını da elde edecektir.

2. Kira tutarı kiralamanın ilk döneminde açıkça ve sonraki dönemler için yenilerek belirlenebilir. Kira sabit bir oranda artabilirken, bilinen bir değişkene bağlı olarak artabilir veya azalabilir.

³¹⁰ Önder Doğan, “İslami Sermaye Piyasası Araçları - Dünyadaki Büyüklüğü - Türkiye’de Uygulanabilirliği Ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler”, *Spk Yayınları*, Ankara 2011, 38

³¹¹ “Türkiye Ekonomisi İçin Yeni Bir Kaynak: Sukuk”, *Bereket Dergisi*, Sayı: 31, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul 2012, 10

³¹² <http://www.kuveytturk.com.tr/kira-sertifikasi.aspx>, Erişim Tarihi: 12.11.2014

³¹³ Syed Ali Salman, Introduction to Ijara Sukuk: Current Structures and Future Prospects, Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank, Jeddah 2005, s. 21, Doğan, Önder, 38-39

3. İslami prensiplere göre, varlığın temel yapısıyla ilgili ödemeler ve maliyetler varlığın sahibinin sorumluluğundadır. Kullanımı ile ilgili oluşan bakım giderleri ise kiracının yükümlülüğündedir.

4. İcara sukukunun ihraç sürecinde varlığı satın alan ve yatırımcılara sukuku dağıtan bir SPV vardır. SPV varlığı ödemeyi yaparak satın alır ve daha sonra varlık üçüncü tarafa kullanım için kiraya verilebilir. Kiracı SPV' ye periyodik olarak kirayı öder ve SPV sukuk sahiplerine kira bedelini dağıtır.

5. İcara sukuk ciro edilebilir ve ikincil piyasada alım satımı yapılabilir.

6. İcara sukuk ihraç edenlere yönetim ve pazarlama açısından yüksek derecede esneklik sağlar. Merkezi hükümetler, belediyeler özel ve kamu sektöründe faaliyet gösteren varlık sahipleri bu sukuk türünü ihraç edebilmektedirler. Buna ek olarak finansal aracı kuruluşlar veya doğrudan varlık sahipleri de ihracı gerçekleştirebilirler.

İcara Sukuk İşlem Adımları;³¹⁴

1. Kaynak kuruluş (yükümlü), menkul kıymetleştirmeye konu olan varlıklarını sukuk ihracı amacıyla kurulan SPV' ye (özel amaçlı şirkete) devreder.

2. Ardından bu varlıklara dayalı olarak ihraç edilen sukuk karşılığında yatırımcılardan elde edilen,

3. Fon,

4. İhraca konu olan varlıkların bedeli olarak kaynak kuruluşu (yükümlüye) ödenir. Kaynak kuruluş varlıklarını önce özel amaçlı şirkete devrederken, ardından bunları kiralamaktadır.

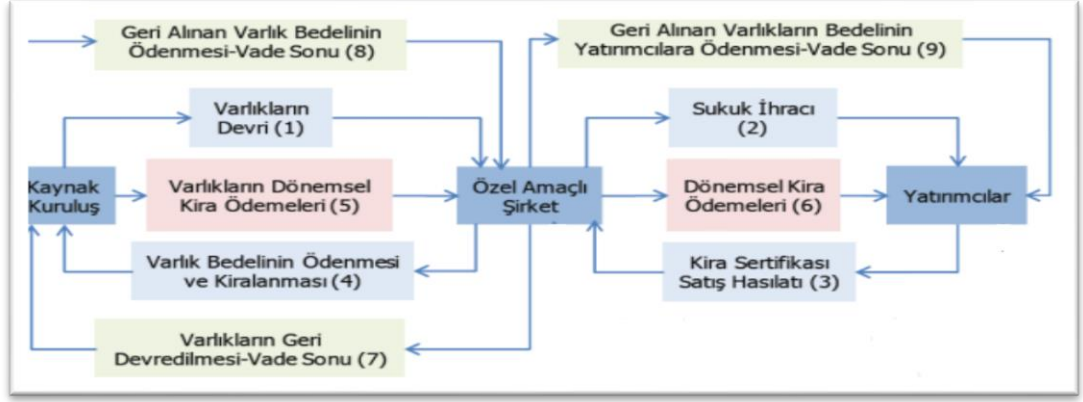
5-6. Belirlenen dönemlerde kira ödemeleri özel amaçlı şirket üzerinden yatırımcılara aktarılır.

7. Vade sonunda ise kaynak kuruluş özel amaçlı şirketten varlıklarını geri devralırken,

8. Bu devrin karşılığını özel amaçlı kuruluşu devreder.

³¹⁴ Çikot, Ö. (2012). Borçlanma Araçları. http://www.tspakb.org.tr/tr/Portals/0/AIM_Gundem/gundem_201203.pdf. Erişim Tarihi: 12.11.2014.

9. Ardından bu bedel yatırımcılara aktarılırken, sukukun da pasifleştirilmesi yapılmaktadır.

Şekil 2.4. İcara Sukuk-Kira Sertifikası İhraç Süreci³¹⁵

İcara Sukuk Uygulaması: Türkiye Cumhuriyeti Hazinesinin 3 Ekim 2013 tarihinde beş yıl vadeli 1.250 milyon dolar ve kira getiri oranı % 4,557 olarak belirlenerek, kira sertifikası ihracı gerçekleştirilmiştir.³¹⁶

Bu sukuk türlerinden farklı olarak, birden fazla sukuk modelinin bir araya getirilerek oluşturulan hibrid sukuk türü vardır.

2.5.5. Hibrid (Karma) Sukuk

Sukuk ihracı ve sukuk alım satımının önemli bir yatırım aracı oluşu ve yatırımcıların farklı taleplerinin göz önünde bulundurulması nedeniyle; daha kapsamlı bir sukuk olan hibrid (karma sukuk) piyasada işlem görmeye başlamıştır.³¹⁷

Hibrid sukuk bütün sukuk usullerinin bir araya toplanmış hali olarak tanımlanabilir.³¹⁸ Birden fazla varlık havuzuna (murabaha, mudaraba, icara) dayandırılarak oluşturulan sukuk türüdür. İkincil piyasasının olması için portföyün %51'i maddi varlıklardan oluşmak zorundadır.³¹⁹ Çünkü havuzun diğer parçalarını

³¹⁵Çikot, Ö. (2012). Borçlanma Araçları. http://www.tspakb.org.tr/tr/Portals/0/AIM_Gundem/gundem_201203.pdf. Erişim Tarihi: 12.11.2014.

³¹⁶ <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1453093-sukuk-piyasasına-bakis> Erişim Tarihi: 12.11.2014

³¹⁷ Güngören, 112

³¹⁸ “Türkiye Ekonomisi İçin Yeni Bir Kaynak: Sukuk”, *Bereket Dergisi*, Sayı: 31, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul 2012, 10

³¹⁹ Doğan, Önder, 47

oluşturan murabaha ve istisna alacaklarının getirileri önceden belirlenen sabit bir oran şeklindedir.³²⁰ Farklı niteliklerdeki enstrümanlardan oluşan bir varlık havuzuna sahip olmak, fonların daha yüksek hareket kabiliyetine imkan sağlamaktadır.³²¹

Hibrid sukukların getirisi önceden belirlenmiş sabit getirili olabilmektedir. Bu sukuk ile faizsizlik prensiplerine dayalı yapısı gereği ikincil piyasaları oluşturulamayan araçların ikincil piyasaları oluşturularak piyasalardaki likiditenin artması da sağlanabilmektedir.³²²

Hibrid Sukuk İşlem Adımları;³²³

1. İslami finans koordinatörü maddi varlıkları ve murabaha işlerini SPV' ye transfer eder.
2. SPV, sukuk sahiplerine katılım sertifikası yayımlar ve fonları toplar. Bu fonlar İslami finans koordinatörü tarafından kullanılır.
3. İslami finans koordinatörü SPV' den bu varlıkları anlaşılmış bir zaman periyodu üzerinden satın alır.
4. Yatırımcılar bu varlıklar üzerinden sabit bir getiri elde ederler.

Hibrid Sukuk Uygulaması: Suudi Arabistan elektrik dağıtım firması abonelerinden olan gelecek 10 yıllık alacaklarının belirli bir yüzdesine karşılık yaklaşık 2 milyar dolar tutarında hibrid sukuk ihracı gerçekleştirmiştir.³²⁴

2.6. SUKUK' UN TÜRKİYE' DEKİ DURUMU

Türkiye' de faiz içermeyen sermaye piyasası araçları ihracı ile ilgili yasal düzenlemeler uzun süredir yürürlükte olmasına rağmen uygulamada söz konusu araçlarla ilgili kısa denebilecek bir dönem dışında faaliyet gerçekleşmemiştir.³²⁵ 1984 yılında Hazine Müsteşarlığı tarafından otoyol, köprü, baraj inşaatları gibi altyapı

³²⁰ Yakar, Kandır, Önal, 83

³²¹ Demir, 33

³²² Aslan, 83

³²³ Güngören, 112

³²⁴ Doğan, Önder, 47

³²⁵ Türker, 40

yatırımlarının gelirlerinin satılması için Gelir Ortaklığı Senetleri (GOS) adı altında gerçekleştirilmiştir.³²⁶ Türkiye’de ilk GOS ihracı 1984 yılı sonunda Boğaziçi köprüsü için ve 1985’te Keban Barajı için gerçekleştirilmiştir.³²⁷

1990’ lı yılların başında faizsiz sermaye piyasası araçlarına Katılma İntifa Senedi(KİS) ve 2003 yılında Kar-Zarar Ortaklığı Belgesi (KZOB) katılmıştır.³²⁸ Bu faizsiz sermaye piyasası ürünleri ilk ihraç edildikleri dönemde talep görmüşlerdir. Fakat sonraki yıllarda bu enstrümanlar, ikincil piyasanın gelişmemesi, finansal krizler, yüksek enflasyon, kamu borçlanma gereksinimi gibi nedenlerden yeterli talebi görememiş, 2009 yılı başına kadar yatırımcılara gelire endeksli herhangi bir yeni enstrümanın arzı gerçekleşmemiştir.³²⁹

Türkiye sermaye piyasasındaki faizsiz menkul kıymetlerdeki ilk başarısız denemelerle birlikte, Türkiye sermaye piyasalarının son yıllarda hızla gelişmesi, sermaye piyasası ürünlerinin çeşitlendirilmesi, aktifliğini yitirmiş finansal ürünlerin aktif hale getirilebilmesi için çalışmalar yapılmış ve bu yönde olumlu gelişmeler kaydedilmiştir.³³⁰

Bu gelişmelerle beraber sermaye piyasası araçlarının ülkemiz finansal piyasalarına kazandırılması ve faizsiz finansman yöntemlerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar kapsamında Sermaye Piyasası Kurulu tarafından hazırlanan Seri: III, No: 43 sayılı “Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ” 01 Nisan 2010 tarih ve 27539 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Tebliğ, özel sektör şirketlerinin Kira Sertifikası ihracı yoluyla sermaye piyasalarından fon temin etmelerine imkân vermektedir.³³¹

2010 yılında düzenlenen ilk tebliğde sukuk sadece kira sertifikası olarak düzenlenmiştir. İlgili Tebliğde sadece kira sertifikası yani kira sukuku düzenlenmiştir. Kullanılan finansman şekillerine göre bakıldığında kira sertifikası uygulaması icara sukukuna yakındır. Dolayısıyla Tebliğ ile yapılan düzenleme sadece icara sukuka yakın

³²⁶ Küçükçolak, 44

³²⁷ Türker, 42

³²⁸ Doğan, Önder, 61

³²⁹ Mustafa K. Yılmaz, “Türk Sermaye Piyasasında Faizsiz Yatırım Araçlarının Gelişiminin Değerlendirilmesi ve Geleceğe Dönük Bir Bakış”, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 49, 563, 2012, 30

³³⁰ Aslan, 92

³³¹ Haholu, 135

bir sukuk şekline imkan tanımakta diğer sukuk şekillerine ilişkin bir düzenlemeyi kapsamamaktadır.³³² Tebliğ sayesinde Türkiye’deki finansal kurumların ve firmaların yurtiçinde ve yurtdışında Sukuk ihraç etmesi mümkün hale gelmiştir.³³³

Tebliğde yer alan bazı kavramların tanımı tebliğin 3.maddesinde aşağıdaki gibi yapılmıştır.³³⁴

Kaynak kuruluş: Sahip olduğu veya kiraladığı varlıkları, kiralamak üzere varlık kiralama şirketine devreden anonim şirkettir.

Kira sertifikası: Varlık kiralama şirketinin satın almak veya kiralamak suretiyle devraldığı varlıkların finansmanını sağlamak amacıyla düzenlediği ve sahiplerinin bu varlıklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymet, kira sukukudur.

Kurucu: Aracı kurumlar, bankalar ve kaynak kuruluşlarıdır.

Varlık: Varlık kiralama şirketinin satın alacağı veya kiralayacağı her türlü menkul veya gayrimenkul malları ve maddi olmayan varlıklardır.

Varlık kiralama şirketi (VKŞ): Aracı kurumlar, bankalar ve kaynak kuruluşlar tarafından münhasıran kira sertifikası ihraç etmek üzere kurulmuş olan anonim şirkettir.

Kira sertifikasının işleyişi şu şekildedir:³³⁵

Öncelikle kaynak kuruluş ile VKŞ arasında, kaynak kuruluşun sahip olduğu veya kiralamak suretiyle devralacağı varlıkların VKŞ’ ye devri, bu varlıkların VKŞ tarafından kaynağa kiralanması ve vade sonunda geri devredilmesi hususlarına ilişkin şartları belirleyen bir sözleşme imzalanır.

VKŞ, sözleşme kapsamında devralacağı varlıklar için gereken finansmanı, Kurul’ca kayda alınan kira sertifikalarını ihraç etmek suretiyle yatırımcılardan temin eder. Böylece varlıkların mülkiyeti VKŞ’ ye geçerken kaynak kuruluş ihtiyacı olan finansmanı elde etmiş olur. Yatırımcılar ise sahip oldukları kira sertifikaları ile payları oranında dönemsel kira geliri elde etmeye hak kazanırlar.

³³² Yakar, Kandır, Önal, 84

³³³ Ufuk Uyan, “Katılım Bankacılığında Yeni Ürünler ve Uygulama Alanları”, Faizsiz Bankacılık ve Günümüz Uygulamaları Tebliğler Kitabı, *Sabahattin Zaim İslam Ve Ekonomi Sempozyumu* – 4, İkder, Kültür Sanat Basımevi, Aralık, İstanbul 2011, 82

³³⁴ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100401-15.htm>. Erişim: 19.11.2014

³³⁵ Türker, 45

Kaynak kuruluş tarafından vade boyunca yapılan kira ödemeleri, VKŞ aracılığı ile yatırımcılara aktarılır. Vade sonunda ise VKŞ' nin mülkiyetine geçmiş olan varlıklar sözleşme şartı gereği kaynak kuruluşu geri devri suretiyle elde edilen nakit, yatırımcılara payları oranında dağıtılarak kira sertifikaları itfa edilir.

Tebliğ'de kira sertifikasını ihraç edebilmek için mutlaka anonim şirket statüsündeki bir Varlık Kiralama Şirketinin kurulması gerektiği belirtilmektedir. Tebliğ'e göre Varlık Kiralama Şirketi (VKŞ), anonim şirket şeklinde aracı kurumlar, bankalar ve kaynak kuruluşlar tarafından münhasıran kira sertifikası ihraç etmek üzere kurulmaktadır.³³⁶

Tebliğ'in 5. maddesinde VKŞ' nin faaliyet konusu esas sözleşmesinde yer alacak faaliyetler şu şekilde belirlenmiştir;³³⁷

1. Kira sertifikası ihraç etmek,
2. Kendi nam ve kira sertifikası sahipleri hesabına her türlü varlığı devralmak, kiralamak, varlıklardan elde edilen gelirleri payları oranında kira sertifikası sahiplerine ödemek,
3. Kira sözleşmesinin sonunda, başlangıçta anlaşılan koşullarda kiraya konu varlığı kaynak kuruluşu devretmektir.
4. VKŞ, Tebliğ'in 5. Maddesinde yukarıda sayılan faaliyetler herhangi bir ticari faaliyetle uğraşamayacağı gibi aşağıdaki faaliyetlerde de bulunamayacağı belirtilmiştir:
 - a) Her ne ad altında olursa olsun kredi kullanamaz, borçlanamaz, sahip olduğu varlıkları yukarıda ifade edilen faaliyetlerin olağan ifası dışında kullanamamaktadır.
 - b) Sahip olduğu varlıklar üzerinde üçüncü kişiler lehine hiç bir ayni hak tesis edememektedir,
 - c) Varlığı, kira sözleşmesinden kaynaklanan tüm yükümlülüklerini yerine getiren kaynak kuruluş dışında başka bir kişiye devredemezler.

Tebliğ'in 6. Maddesinde kira sertifikası sahiplerine verilen taahhütlerin yerine getirilmemesi durumunda, VKŞ yönetim kurulu tarafından, kira sertifikasına konu

³³⁶ <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster>. Erişim: 16.6.2013

³³⁷ Kira Sertifikaları Bilgilendirme Dokümanı, Türkiye Finans Katılım Bankası, Ocak 2014, 5-6

varlık devredilerek elde edilen gelir kira sertifikası sahiplerine payları oranında dağıtılacağı bildirilerek yatırımcıların mağdur olmaması sağlanmıştır.³³⁸

Tebliğin 17. Maddesi kira sertifikalarının, VKŞ' nin talebi ve ilgili borsanın uygun görmesi üzerine menkul kıymet borsalarında ikinci el işlem görebilmesine imkan tanımıştır.³³⁹

2010 yılında yayınlanan tebliğ, kısa süre içinde etkisini göstermiş, bankacılık sektörüne ve sermaye piyasasına derinlik ve çeşit kazandırmıştır.³⁴⁰ Bu ilk tebliğin katkılarına rağmen sukuk piyasası açısından, ikinci piyasa düzenlemelerindeki eksiklik, hukuki düzenlemelerdeki yetersizlik, sukuk kapsamının dar bir şekilde sadece icara sukuku içermesi, vergi oranlarındaki yükseklik, bir VKŞ' nin sadece bir kira sertifikası ihraç edebilmesi, VKŞ maliyetlerindeki yükseklik gibi birçok eksiklik vardı.³⁴¹

Birinci tebliğdeki eksiklikler dikkate alınarak ikinci tebliğ, 06.12.2012 tarih ve 6362 sayılı "Kira Sertifikaları ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Tebliği Taslağı" Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.³⁴²

Bu ikinci tebliğde birinci tebliğdeki bazı eksiklikler giderilmiştir. 2010 yılındaki tebliğde sadece icara sukuk yer alırken ikinci tebliğin 4. maddesinde;³⁴³

- a) Sahipliğe(İcara),
- b) Yönetim sözleşmesine,
- c) Alım-satım(Murabaha),
- d) Ortaklığa(Mudaraba, Muşaraka),
- e) Eser sözleşmesine(İstisna), dayalı olarak veya bu sayılanların birlikte kullanılması suretiyle VKŞ' ler tarafından ihraç edilebilir.

Bu maddede sayılmamakla birlikte Kurulun diğer düzenlemelerinin kapsamı içerisinde yer almayan ve niteliği itibarı ile kira sertifikası olduğu Kurulca kabul edilecek sermaye piyasası araçlarına ait izahname veya ihraç belgesinin onaylanmasına

³³⁸ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100401-15.htm> Erişim Tarihi: 20.11.2014

³³⁹ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100401-15.htm> Erişim Tarihi: 20.11.2014

³⁴⁰ TCMB, Finansal İstikrar Raporu, Sayı:12, Mayıs, Ankara, 2011, 67-68

³⁴¹ Yakar, Kandır, Önal, 86-87

³⁴² <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130607-70.htm> Erişim Tarihi: 20.11.2014

³⁴³ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130607-70.htm> Erişim Tarihi: 20.11.2014

ilişkin başvurular bu Tebliğ hükümlerinin kıyaslanarak uygulanması suretiyle sonuçlandırılır.

İkinci tebliğde, VKŞ' nin ve fon kullanıcılarının tüm faaliyet ve işlemleri bankacılık mevzuatı hükümleri saklı olmak kaydıyla Kurul denetimine tabidir. Kurul, bu kişi ve kuruluşlardan her türlü bilgi ve belgeyi isteyebilir. Kira sertifikaları, VKŞ' nin talebi ve ilgili borsanın uygun görmesi üzerine menkul kıymet borsalarında işlem görebilir.³⁴⁴ Kira sertifikası ihraç tutarı, değerlendirme raporunda tespit edilen gerçeğe uygun değer % 90'ını aşamaz.³⁴⁵

İkinci tebliğ hukuki düzenlemeler, vergi oranları, ikincil piyasa işlemleri, VKŞ maliyetleri, bir varlık kiralama şirketinin aynı anda birden fazla sukuk ihracı yapabilmesine imkân tanınarak ihraçlar kolaylaştırılmış, bürokratik süreçler basitleştirilmiş, ihraç maliyetleri düşürülmüş ve kira sertifikası çeşitlendirmesi ile tamamen olmasa da birçok eksikliği gidermiştir.³⁴⁶

Kira sertifikaları ülkemizde büyük yatırım projelerinin(altyapı, baraj, köprü, toki vb.) finansmanı, hazinenin borçlanması, GYO(gayrimenkul yatırım ortaklıkları), kurumsal şirketler projelerini gerçekleştirmek için ihraç edilmektedir.³⁴⁷

2.7. TÜRKİYE' DE SUKUKUN HUKUKİ YAPISI VE VERGİLENDİRME SÜRECİ

6327 sayılı Kanun ile 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetimi Hakkındaki Kanunun³⁴⁸ dördüncü bölümün başlığı olan İç ve Dış Borçlanma ya Kira Sertifikası İhracı eklenmiş böylece kira sertifikası veya kira sukukuda hazine için borçlanma yöntemi haline gelmiştir. Aynı kanun ile 4749 sayılı Kanunu'na kira sertifikası başlıklı 7/A maddesi eklenerek, kira sertifikası (kira sukuku) ihracı için gerekli hukuksal altyapı hazırlanmıştır.

³⁴⁴<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130607-70.htm>, Madde: 16, 18Erişim Tarihi: 20.11.2014

³⁴⁵ Dede, 55

³⁴⁶ Ufuk Uyan, "Türkiye Faizsiz Finansın Bölgesel Merkezi Olma Yolunda İlerliyor", *Tkbb Dergisi*, İstanbul 2013, 5

³⁴⁷ Ufuk Uyan, "Katılım Bankacılığında Yeni Ürünler ve Uygulama Alanları", Faizsiz Bankacılık ve Günümüz Uygulamaları Tebliğler Kitabı, *Sabahattin Zaim İslam Ve Ekonomi Sempozyumu – 4*, İkder, Kültür Sanat Basımevi, Aralık, İstanbul 2011, 82

³⁴⁸ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120629.htm> Erişim Tarihi: 23.11.2014

2011 yılına kadar ülkemizde sukuk işlemlerine yönelik herhangi bir vergi düzenlemesi bulunmamaktaydı. Kira sertifikalarının vergilendirilmesi ile ilgili yasal düzenleme 13.02.2011 tarihli Resmi Gazete de yayımlanan 6111 sayılı kanun ile düzenlenmiştir. Söz konusu kanun ile Bankacılık Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu, Harçlar Kanunu ve Damga Vergisi Kanununda değişiklikler yapılarak kira sertifikalarının vergilendirilmesinde bazı kolaylıklar sağlanmıştır.³⁴⁹

1. Gelir Vergisi Kanununun 75 maddesi 5. Fırkası varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen kira sertifikalarından sağlanan gelirleri de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen kira sertifikalarından elde edilen gelirlerin menkul sermaye iradı olduğu hüküm altına alınmıştır. Kira sertifikası gelirleri menkul sermaye iradı olarak kabul edilmiştir.³⁵⁰

2. 488 sayılı Damga Vergisi Kanununa eklenen bir fırka ile kira sertifikası damga vergisinden istisna tutulmuştur.³⁵¹

3. 492 sayılı Harçlar Kanununa ilave bir madde ile kira sertifikası harçlar ve Katma değer Vergisi Kanununun 85'inci maddesi kapsamında Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17 nci maddesine eklenen hüküm ile varlıkların VKŞ' ye devri, VKŞ tarafından kiralanması ve kaynak kuruluşu geri devri aşamalarında oluşan KDV kira sertifikası işlemlerinden istisna tutulmuştur.

4. İhraca konu varlıkların kaynak kuruluş tarafından VKŞ' ye devredilmesi ve sonradan geri devralınması aşamalarında ortaya çıkan kazançlar, 6111 sayılı Kanun'un 90'inci maddesi ile kurumlar vergisinden istisna tutulmuştur. Söz konusu satışı yapan şirketin banka olması durumunda ödenmesi gereken BSMV ise % 5'ten % 1'e düşürülmüştür.³⁵²

5. 6111 sayılı kanunla birlikte, taşınmazların kaynak kuruluşlarca varlık kiralama şirketlerine satışı ile geri devir alınması durumunda doğan kazançlar tamamen istisna kapsamına alınmıştır.³⁵³

³⁴⁹ Yılmaz, 95

³⁵⁰ Yakar, Kandır, Önal, 88

³⁵¹ Büyükakın, Önyılmaz, 12

³⁵² Haholu, 136

³⁵³ Burak Adıgüzel, "Sermaye Piyasasında Yeni Bir Menkul Kıymet: Kira Sertifikası (Sukuk)", Erciyes Üniversitesi, *Hukuk Fakültesi Dergisi*, V, 1-2, 2010, 52

Bu maddelere ilaveten, 29 Haziran 2011 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanan 2011/1854 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen kira sertifikalarından elde edilen gelirler ve varantlardan sağlanan bazı kazançlara uygulanacak stopaj oranları belirlenmiştir. Bakanlar Kurulu Kararına göre daha önce tahviller için uygulanan stopaj oranları kira sertifikaları için de benimsenmiştir. Buna göre;³⁵⁴

Varlık kiralama şirketleri tarafından Türkiye'de ihraç edilen kira sertifikalarından sağlanan gelirler üzerinden % 10 oranında stopaj yapılacaktır.

- Tam mükellef varlık kiralama şirketleri tarafından yurt dışında ihraç edilen kira sertifikalarının;

Vadesi 1 yıla kadar olanlara sağlanan gelirlerden %10,

Vadesi 1 yıl ile 3 yıl arası olanlara sağlanan gelirlerden %7,

Vadesi 3 yıl ile 5 yıl arası olanlara sağlanan gelirlerden %3,

Vadesi 5 yıl ve daha uzun olanlara sağlanan gelirlerden %0, oranlarda stopaj yapılacaktır.

2010 yılı ve sonrası yayınlanan tebliğler, hukuki ve vergisel adımlarla kira sertifikasının olumlu etkilendiği ihraç miktarlarındaki artışla görülmektedir.

2.8. TÜRKİYE' DE SUKUK İHRACI

Türkiye'de sukuk ihracı 2010 yılında yayınlanan kira sertifikası tebliği ile mümkün hale gelmiştir.³⁵⁵ Türkiye'de sukuk uygulamalarına ilişkin ilk çalışma 17 Ağustos 2010'da Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş tarafından gerçekleştirilen 100 milyon dolar değerinde olan %5.25 sabit getiri oranlı olarak Ağustos 2013 tarihine kadar vadeli olacak şekilde işleme tabi tutulan çalışmadır.³⁵⁶

Bu konuda önemli bir gelişme de Hazine tarafından ihraç edilen kira sertifikalarında olmuştur. Hazine Müsteşarlığı tarafından 18 Eylül 2012 tarihinde

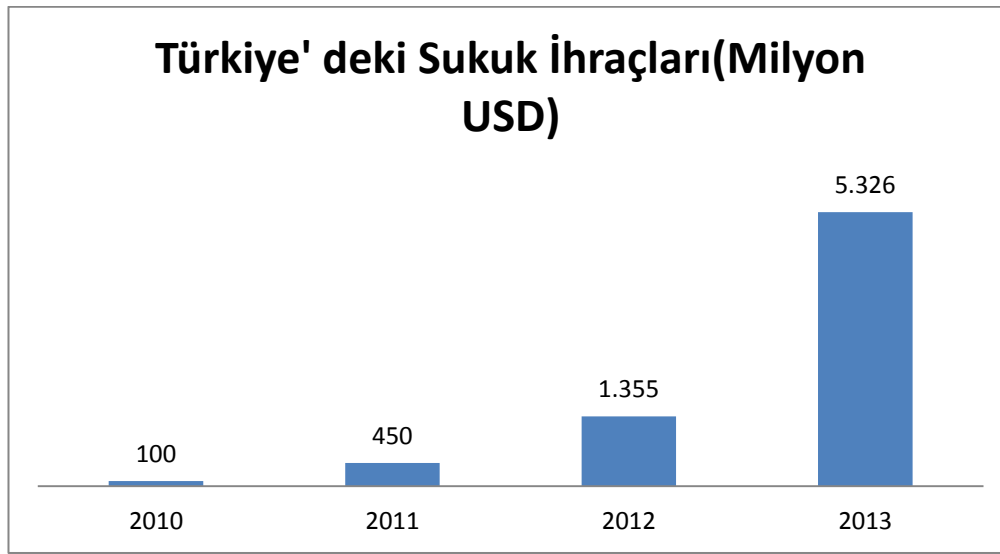
³⁵⁴ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110629-3.htm>, Erişim Tarihi: 23.11.2014

³⁵⁵ Çanakçı, 54

³⁵⁶ Mahmut Yardımcıoğlu, Yücel Ayrıçay, Sedat Coşkun, "İslami Finans Çerçevesinde Menkul Kıymetleştirilmiş Varlık; Sukuk Dünya Ve Türkiye Piyasası İncelemesi", *İİBF Dergisi*, K.Maraş 2014, Sayı:1, 168

Citigroup, HSBC ve Liquity house üçlüsüne yetki verilerek 1,5 milyar dolar tutarında sukuk satışa çıkarılmıştır. İlk gerçekleştirilen ihalenin sonucunda 5 kat talep gelmiştir.³⁵⁷

Dört Katılım bankamız şimdiye kadar toplam 125 milyon TL ve 450 milyon dolar tutarında kira sertifikası ihraç etmiş, Hazine'nin yaptığı ihraç ise 2013 sonu itibariyle 4.956 Milyon TL ve 2.750 milyon doları bulmuştur.³⁵⁸Aşağıdaki grafikte Türkiye' deki 2010- 2013 yılları arasındaki toplam sukuk ihraçları gösterilmiştir.

Şekil 2.5. Türkiye' deki Sukuk İhraçları (Milyon USD)

Kaynak: IFIS, Zawya, KFHR

Türkiye' de 2010 yılında 100 milyon dolar, 2011 yılında 450 milyon dolar, 2012 yılında 1.355 milyon dolar ve 2013 yılı sonu itibariyle 5.326 milyon dolar toplam sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir.

Türkiye' de gerçekleştirilen sukuk ihraçlarına talep yüksek olmuştur. Şu ana kadar gerçekleştirilen sukukun yaklaşık % 60' Ortadoğu geri kalanı ise Avrupa, Asya, Türkiye ve ABD' deki yatırımcılara satılmıştır.³⁵⁹

³⁵⁷ Ümit Arif Halıcı, Ayşe Halıcı, "Finansman Temininde Yeni Bir Argüman: Sukuk (Varlığa Dayalı Kira Sertifikası), *Lebib Yalkın Dergisi*, 117, 2013, 238

³⁵⁸ Ufuk Uyan, "Türkiye, faizsiz finansın bölgesel merkezi olma yolunda ilerliyor", *TKBB Dergisi*, İstanbul 2013, 5

³⁵⁹ Yardımcıoğlu, Ayrıçay, Coşkun, 168-169

İlk gerçekleştirilen sukuk ihraçları Türkiye’ de gerekli altyapı olmadığından, Londra Borsasına kote edilmiş³⁶⁰ fakat 2013 yılında gerekli mevzuat ve altyapı değişiklikleri yapılarak kira sertifikalarının, BIST(Borsa İstanbul)’ de işlem görmesi sağlanmıştır.³⁶¹

³⁶⁰ Aslan, 103

³⁶¹ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130607-70.htm>, Erişim Tarihi: 25.11.2014

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE FİNANS SEKTÖRÜNDE SUKUKUN BİLİNİRLİĞİ ÜZERİNE ERZURUM İLİ BANKA ÇALIŞANLARINA YÖNELİK BİR UYGULAMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

İslami finans sektörü tüm dünyada giderek büyümekte, gelişmekte ve yaygınlaşmaktadır. Bu gelişime paralel olarak İslami finans sektörü tarafından çeşitlenen yatırım araçlarının sayısı da artmaktadır. Tüm dünyada, İslami finans sistemi tarafından çeşitlenen finansal araçlar arasında önemli bir yer edinen sukuk ürününün ne olduğunun, çeşitlerinin bilinirliğinin, sukukun yatırımcı tarafından hangi kanallarla öğrenildiğinin, sukuka yatırımın nasıl artırılacağı ve Erzurum ili finans sektörü çalışanları tarafından sukuk ürününün yeterli ölçüde bilinip bilinmediği konusu araştırılmaya çalışılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

1. Cinsiyet ile sukuk bilinirliği arasında ilişki var mıdır?
2. Yaş ile sukuk bilinirliği arasında ilişki var mıdır?
3. Eğitim düzeyi ile sukuk bilinirliği arasında ilişki var mıdır?
4. Gelir seviyesi ile sukuk bilinirliği arasında ilişki var mıdır?
5. Dini düşünce ile sukuk bilinirliği arasında ilişki var mıdır?
6. Karlılık ile sukuk bilinirliği arasında ilişki var mıdır?

Uygulama sonucunda bu 6 sorunun sukuk bilinirliği ile ilişkisi belirlenmeye çalışılacaktır.

3.3. ARAŞTIRMANIN ÖN KABULLERİ VE VARSAYIMLARI

Araştırmada kullanılan anket forumlarında, anketten elde edilecek verilerin sadece akademik amaçla kullanılacağı, ankette isim belirtmenin isteğe bağlı olduğu, ankete katılanların soruları dikkatlice okumaları ve ona göre cevaplamaları istenmiştir. Bu isteklere bağlı olarak ankete katılanların, cevap verirken dikkatli, tarafsız ve samimi davrandıkları kabul edilmiştir.

Bu araştırma ankete katılan bankalarda çalışan katılımcıların belirli bir yüzdesi üzerinde uygulandığından, elde edilen veriler bu ankete katılan bireyler ile sınırlıdır. Bunun yanı sıra anket sonucunda oluşacak bazı eksikliklerin sonuç üzerinde etkili olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu uygulama genel tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Genel tarama modelleri evren hakkında genel bir yargıya ulaşmak amacıyla evrenin tümüne veya ondan alınacak bir grup örnek veya örneklerin üzerinde yapılan bir araştırma modelleri olarak tanımlanmaktadır. Bu modeller aynı zamanda tekil veya ilişkisel taramalara olanak sağlamaktadırlar. Tekil tarama modeli, araştırılacak konuya ayrı değişkenler ayrı ayrı betimlenmeye çalışırken, ilişkisel tarama modeli ise, iki veya daha çok değişken arasında birlikte değişimin olduğu ve/veya derecesi belirlenmeye çalışılır³⁶² Bu araştırmada tekil ve ilişkisel tarama metodunun ikisinden de faydalanılmıştır.

3.4.1. Araştırma Örneğinin Seçimi ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın evreni; Ağustos 2014’ de Erzurum ilinde faaliyet gösteren bankalar olarak belirlenmiş, veriler bu bankalarda çalışan personellere yapılan anketlerden toplanmıştır.

³⁶² Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınları, Ankara 1998, 79-81

3.4.2. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Anket formunun oluşturulması öncesinde, literatür taraması yapılmış, bu konu hakkında daha önce yapılan araştırmalar, anket formları incelenmiştir. Yapılan tüm bu incelemeler sonucunda çalışmada kullanılmış olan anket formları oluşturulmuştur. Anket taslağı iki kısımdan oluşturulmuştur. Taslağın birinci kısmında, 1-14. sorularda katılımcıların Demografik Özellikleri, ikinci kısmında ise 15-28. sorularda sukuk bilinirliğinden oluşturulmuştur.

3.4.3. Veri toplama Yöntem ve Teknikleri

Uygulamanın yapılabilmesi için gerekli verilerin toplanmasında anket yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama tekniği olan anket “Kesinlikle katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum ve Kesinlikle katılıyorum” dereceleme ölçeği ile sayısallaştırılmıştır. Sorular olumsuzdan olumluya, rakamsal(1.2.3.4.5) olarak girilmiştir.

3.4.4. Araştırmada Kullanılan İstatiksel Yöntemler

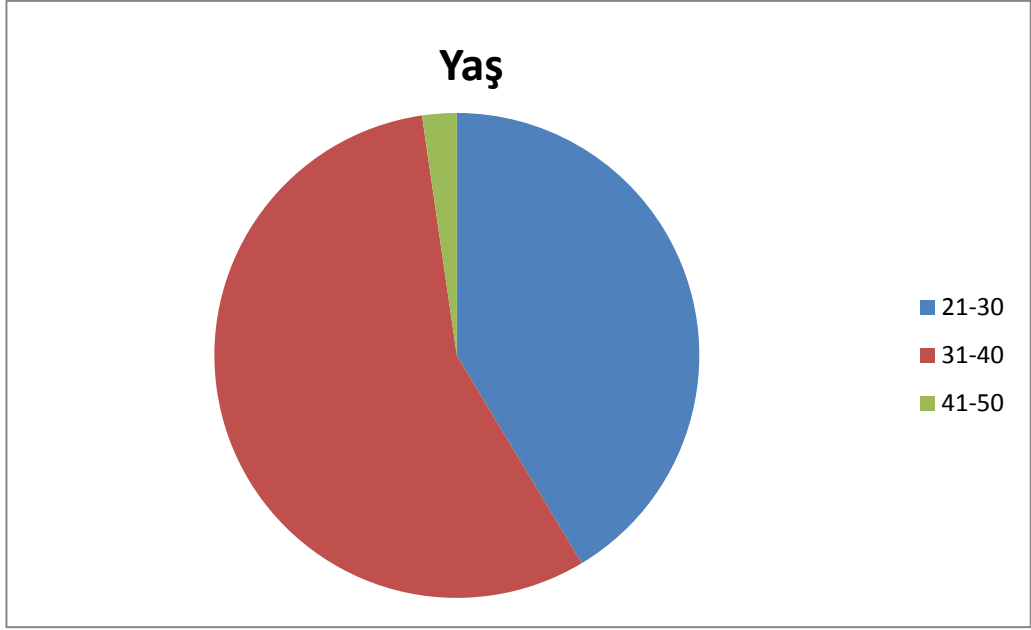
Araştırmada standart sapma, aritmetik ortalama, frekans dağılımı istatistiksel yöntemleri ve ki-kare analiz yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 21.0(Statistical Program ForSocialSciences) programı ile analiz edilmiştir.

3.5. BULGULAR

Bu kısımda araştırma örneğine ilişkin bulgular ve öne sürülen hipotezlerin test edilmesiyle elde edilen sonuçlar açıklanmaktadır.

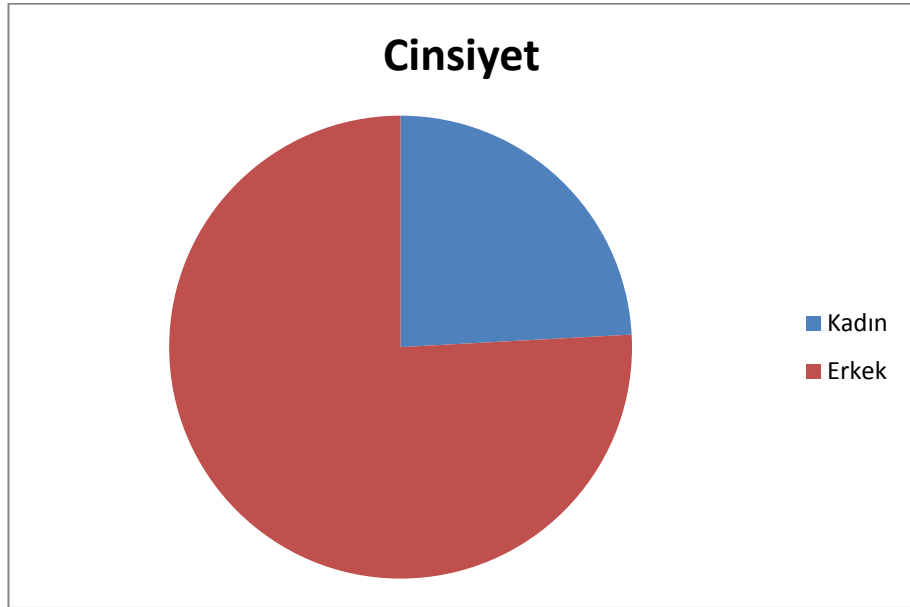
3.5.1. Araştırmaya İlişkin Demografik Bulgular

Araştırma örneğine ilişkin demografik özelliklere ait bulgular aşağıdaki şekillerle gösterilmiştir.

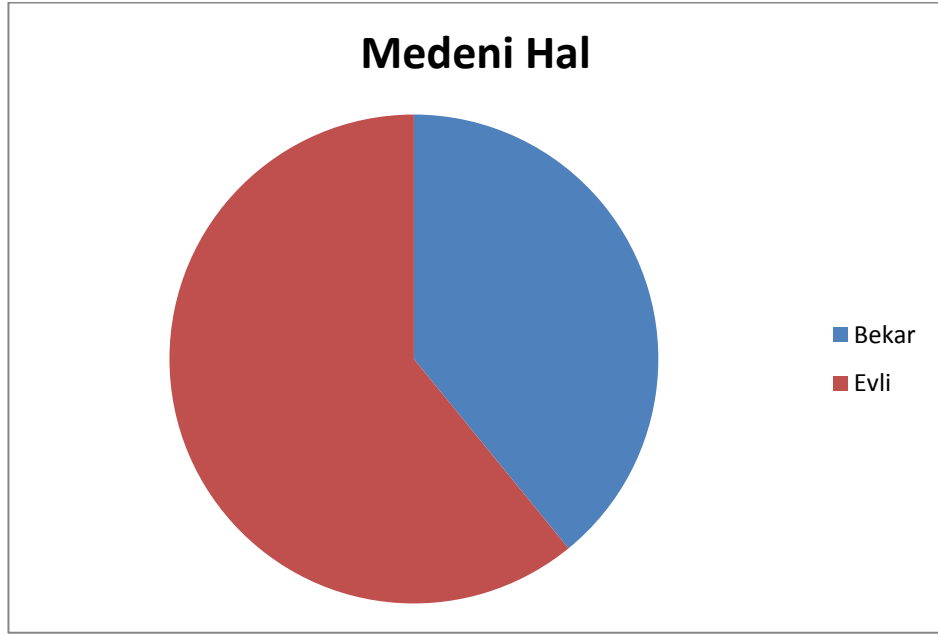
Şekil 3.1. Ankete Katılanların Yaş Dağılımı

Şekil 3.1. anketi cevaplayan katılımcılar yaş aralıklarını göstermektedir. Şekilden de anlaşılacağı üzere ankete katılan toplam 87 kişinin %41,4 ' ü 21-30,%56.3'ü 31-40 kalan % 2,3'ü ise 41-50 yaş aralığındadır.

Şekil 3.2. Ankete Katılanların Cinsiyet Dağılımı

Şekil 3.2. Anket katılımcılarının cinsiyet dağılımını göstermektedir. Şekle göre ankete katılanların %24,1' i kadın, %75,9 ' u ise erkektir.

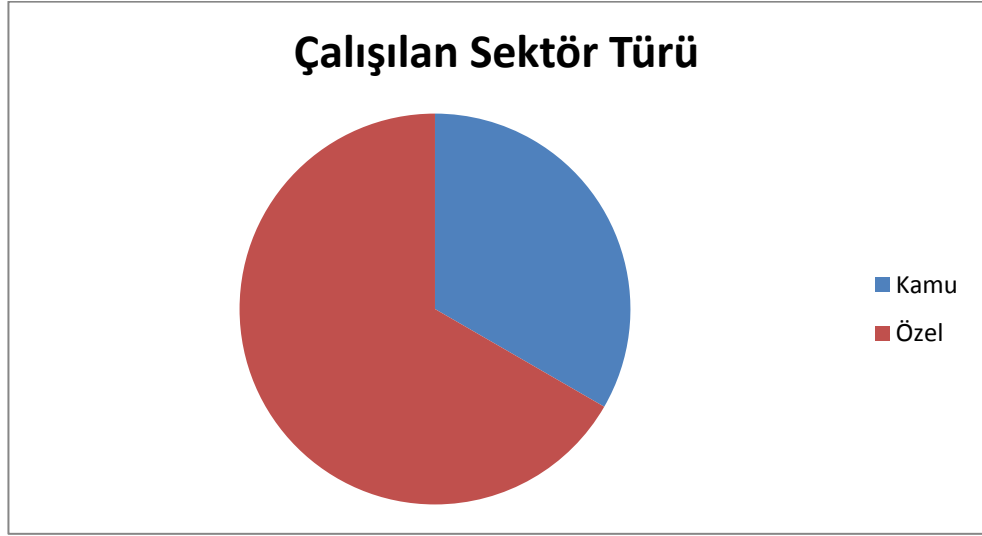
Şekil 3.3. Ankete Katılanların Medeni Hal Dağılımı

Şekil 3.3'e göre ankete katılanların % 39,1'i bekâr, % 60,9'u evlidir.

Şekil 3.4. Ankete Katılanların Eğitim Düzeyi Dağılımı

Şekil 3.4. Ankete katılanların eğitim dağılımını göstermektedir. Şekilden de anlaşılacağı üzere ankete katılanların % 1,1' i ilköğretim, % 13,8' i lise, % 65,5' i lisans, % 19,5'i ise lisansüstü mezunudur.

Şekil 3.5. Ankete Katılanların Çalışılan Sektör Türü Dağılımı

Şekil 3.5. ankete katılanların çalışılan sektör türü dağılımı gösterilmektedir. Şekil 3.5.'e göre ankete katılanların %33,3'ü kamu çalışanı, %66,7'si ise özel sektör çalışandır.

Şekil 3.6. Ankete Katılanların Gelir Seviyesi Dağılımı

Ankete katılanların gelir seviyesi dağılımları Şekil 3.6.'da sunulmuştur. Ankete katılanların %72,4' ü 1000-2500 TL arası gelir, %23'ü 2501-4000 TL arası gelir, %4,6'sı 4001-5500 TL arası gelir beyan etmiştir.

Şekil 3.7. Ankete Katılanların Düzenli Yatırım Dağılımı

Şekil 3.7. ankete katılanların düzenli olarak yatırım yapıp yapmadığı sorusunun cevabını yansıtmaktadır. Bu şekle göre ankete katılanların % 36,8' i düzenli yatırım yaptığını söylerken, geriye kalan % 63,2' si düzenli yatırım yapmadığını belirtmiştir.

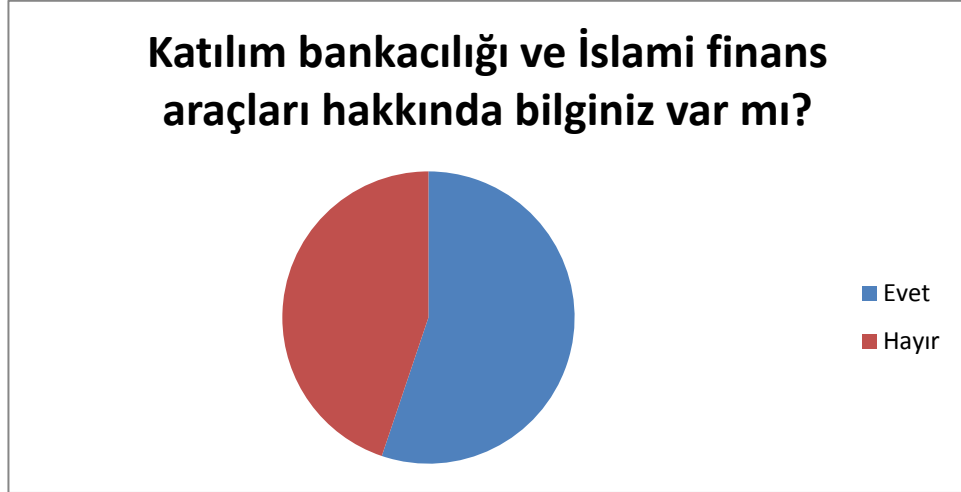
Şekil 3.8. Ankete Katılanların Yatırım Belirleme Dağılımı

Şekil 3.8. Yatırımcıların yatırım kararını verme şekillerini gösterir. Ankete katılanların % 87,4'ü yatırım aracını kendileri belirlediklerini söylemişlerdir. Geriye kalan % 12,6'sı ise bu soruya hayır cevabı vermiştir.

Şekil 3.9. Ankete Katılanların Yatırım Kararı Dağılımı

Şekil 3.9. Yatırımcıların yatırım verirken nelerden faydalandığını gösterir. Ankete katılanların %81,6'sı yatırım yaparken, yatırım araçlarını kendileri araştırdığını belirtmişlerdir. % 15,8'i yatırım bankacılığı hizmeti veren banka veya finans kuruluşlarından yardım aldıklarını söylemişlerdir. Diğer % 2,6'sı ise sorumlu kişilere talimat verdiklerini belirtmişlerdir.

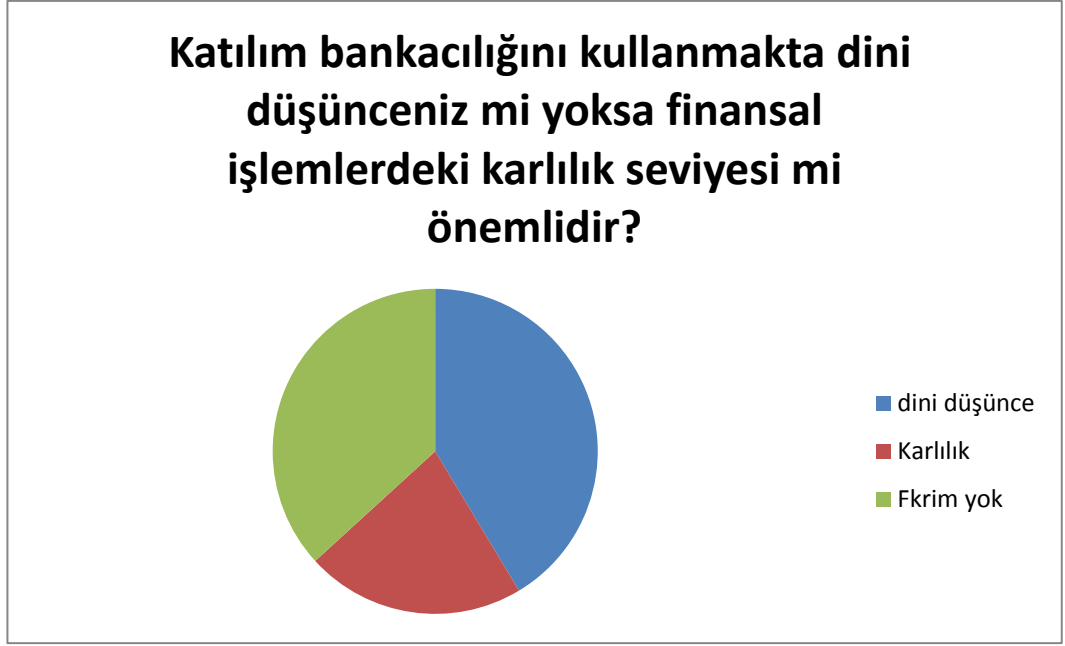
Şekil 3.10. Ankete Katılanların İslami Finans Bilgisi Dağılımı

Şekil 3.10 Katılımcıların İslami bankacılık ve İslami finans araçları hakkındaki bilgilerini göstermektedir. Ankete katılanların % 55,2'si katılım bankacılığı ve İslami finans araçları hakkında bilgisi olduğunu, % 44,8'i ise bu konu hakkında bilgisi olmadığını cevabını vermişlerdir.

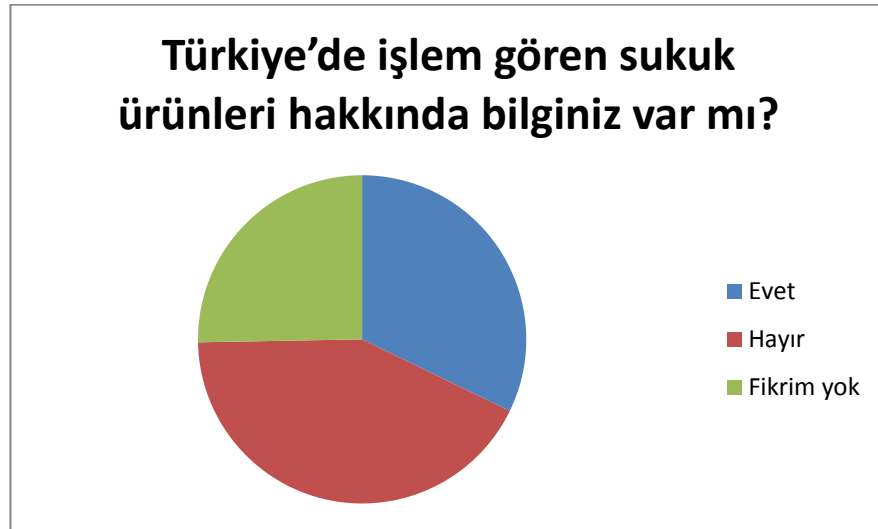
Şekil 3.11. Ankete Katılanların İslami Finans Araçları Bilgisi Dağılımı

Şekil 3.11. Ankete katılanların İslami finans araçları hakkındaki bilgilerini göstermektedir. Tabloda da gördüğümüz gibi ankete katılanların büyük bir kısmı % 54,2'si anketteki İslami finans araçları hakkında bir bilgisi yok veya kullanmıyor. Bilinen İslami finans araçları ise % 12,5' i ile sukuk (icare) , % 8,33' ü ile tekafül (sigorta), % 8.33' ü ile istisna yatırım aracıdır. Ankete katılanlar arasında geriye kalan İslami finans araçları çok daha az bilinmekte veya daha az kullanılmaktadır.

Şekil 3.12. Ankete Katılanların Yatırım Kararı Belirleme Şekli Dağılımı

Şekil 3.12. Katılım bankacılığını kullanan yatırımcıların karar verirken etkilendikleri unsurları göstermektedir. Ankete katılanların % 41,4' ü katılım bankacılığını kullanmada dini düşüncesinin etkili olduğunu, % 21,8' i karlılığın önemli olduğunu kalan kişilerin %36,8' i ise fikir beyan etmekten kaçınmışlardır.

Şekil 3.13. Ankete Katılanların Sukuk Ürünleri Hakkındaki Bilgi Dağılımı

Şekil 3.13. Ankete katılanların sukuk ürünleri hakkındaki bilgi durumunu göstermektedir. Ankete katılanların % 32,2'si Türkiye'de işlem gören sukuk ürünleri hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. % 42,5'i bilgi sahibi olmadığını söylemiştir. Ankete katılan diğer kişiler % 25,3' ü ise fikir belirtmemiştir.

Şekil 3.14. Ankete Katılanların Sukuk Yatırımları Dağılımı

Şekil 3.14 Ankete katılanların sukuka yatırımlarının olup olmadığını göstermektedir. Bu soruya cevap verenlerin % 7,2' si Türkiye'deki sukuk'a yatırımları olduklarını, %92,8' i ise yatırımları olmadığını söylemişlerdir.

3.5.2. Araştırmaya İlişkin Ki-Kare Analiz Sonuç Bulguları

Tablo 3.1. Cinsiyet ile Sukuk Bilinirlik Arasındaki Ki-Kare Analiz Sonuçları

Cinsiyet	Ki Kare Değeri X ²	P Değeri
Cinsiyet - Soru 1	2,965 ^a	0,564
Cinsiyet - Soru 2	4,635 ^a	0,327
Cinsiyet - Soru 3	3,733 ^a	0,443
Cinsiyet - Soru 4	3,374 ^a	0,497
Cinsiyet - Soru 5	12,396 ^a	0,015*
Cinsiyet - Soru 6	2,033 ^a	0,730
Cinsiyet - Soru 7	1,407 ^a	0,843
Cinsiyet - Soru 8	2,460 ^a	0,652
Cinsiyet - Soru 9	4,615 ^a	0,329
Cinsiyet - Soru 10	1,041 ^a	0,903
Cinsiyet - Soru 11	2,602 ^a	0,626
Cinsiyet - Soru 12	2,353 ^a	0,671
Cinsiyet - Soru 13	2,074 ^a	0,722
Cinsiyet - Soru 14	4,418 ^a	0,352

a= %5 önem düzeyindeki Ki Kare değerini göstermektedir.

* %5 önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.1. Cinsiyet ile Sukuk Bilinirlik Arasındaki Ki-Kare Analiz Sonuçlarını göstermektedir. Ki-Kare Analizi sonuçlarına göre, Cinsiyet ile sadece 5. soru olan “Sukuku katılım bankasından öğrendim” sorusu arasında % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet ile 5. soru hariç diğer 13 soru arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Tablo 3.2. Cinsiyet ile 5. Soru Arasındaki İlişki

			Soru 5					Toplam
			1*	2*	3*	4*	5*	
Cinsiyet	Kadın	Kadın Kişi Sayısı (KKS)	4	1	10	6	0	21
		Cinsiyet İçerisindeki % (KKS/21)	0,19	0,05	0,48	0,29	0,00	1,00
		Soru 5 İçerisindeki % (KKS/TKS)	0,19	0,08	0,25	0,67	0,00	0,24
	Erkek	Erkek Kişi Sayısı (EKS)	17	12	30	3	4	66
		Cinsiyet İçerisindeki % (EKS / 66)	0,26	0,18	0,46	0,05	0,06	1,00
		Soru 5 İçerisindeki % (EKS/TKS)	0,81	0,92	0,75	0,33	1,00	0,76
Toplam	Toplam Kişi Sayısı (TKS)	21	13	40	9	4	87	
	Cinsiyet İçerisindeki % (TKS / 87)	0,24	0,15	0,46	0,10	0,05	1,00	
	Soru 5 İçerisindeki % (TKS / TKS)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	

* 1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Tamamen Katılıyorum

Cinsiyet ile sukuk bilinirliği arasında yapılan Ki-Kare Analizinde % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunan 5. soru olan “Sukuku katılım bankasından öğrendim” sorusu arasındaki ilişkiye ait bilgiler Tablo 2’de sunulmuştur. Tablo 2’ye göre 5. soruyu cevaplandıran kadınların sayısı 21 ve erkeklerin sayısı 66’dır. Bu soruya cevap veren kadınların % 19’u soruya tamamen katılmıyorum, % 5’i katılmıyorum, %48’u kararsızım, % 29’u ise katılıyorum cevabını vermiştir. Cevap veren kadınlar arasında tamamen katılıyorum cevabı verilmemiştir. 5. soruyu cevaplandıran erkeklerin % 26’sı tamamen katılmıyorum, % 18’i katılmıyorum, % 46’sı kararsızım, % 5’i katılıyorum ve % 6’sı tamamen katılıyorum cevabı vermiştir.

5. soruyu cevaplandıran tüm katılımcılar içerisindeki kadınların payı incelendiğinde, kadınların % 19’u tamamen katılmıyorum, % 8’i katılmıyorum, % 25’i kararsızım ve % 67’si katılıyorum cevabı vermiş tamamen katılıyorum cevabı verilmemiştir. Tüm katılımcılar içerisindeki erkeklerin oranı incelendiğinde ise erkeklerin % 81’i tamamen katılmıyorum, % 92’si katılmıyorum, % 75’i kararsızım, % 33’ü katılıyorum ve % 100’ü tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir.

Tablo 3.3. Yaş ile Sukuk Bilinirlik Arasındaki Ki-Kare Analiz Sonuçları

Yaş	Ki Kare Değeri X ²	P Değeri
Yaş - Soru 1	9,611 ^a	0,293
Yaş - Soru 2	5,825 ^a	0,667
Yaş - Soru 3	12,347 ^a	0,136
Yaş - Soru 4	18,028 ^a	0,021*
Yaş - Soru 5	4,020 ^a	0,855
Yaş - Soru 6	6,760 ^a	0,563
Yaş - Soru 7	26,837 ^a	0,001*
Yaş - Soru 8	12,988 ^a	0,112
Yaş - Soru 9	11,108 ^a	0,196
Yaş - Soru 10	12,501 ^a	0,130
Yaş - Soru 11	7,357 ^a	0,499
Yaş - Soru 12	13,874 ^a	0,085
Yaş - Soru 13	11,788 ^a	0,161
Yaş - Soru 14	10,232 ^a	0,249

a= %5 önem düzeyini,

* %5 önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Yaş ile Sukuk' un bilinirliği üzerine sorulan sorular arasında yapılan Ki-Kare Analizi sonuçlarına göre, Yaş ile 4. soru olan “İslami finans araçlarından Sukuk en çok işlem gören yatırım aracıdır.” sorusu ve 7. Soru olan “İslami finans araçlarından icara sukuk(kira sertifikası), gelir ortaklığına dayalı bir tahvil yöntemidir. ” soruları arasında % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yaş ile diğer 12 soru arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Tablo 3.4. Yaş ile 4. Soru Arasındaki İlişki

		Soru 4					Toplam	
		1*	2*	3*	4*	5*		
Yaş Grupları (YG)	21-30	Kişi Sayısı (AKS)	1	3	25	7	0	36
		YG İçerisindeki % (AKS / 36)	0,03	0,08	0,69	0,19	0,00	1,00
		Soru 4 İçerisindeki % (AKS/TKS)	0,08	0,50	0,49	0,54	0,00	0,41
	31-40	Kişi Sayısı (BKS)	11	3	25	6	4	49
		YG İçerisindeki % (BKS/49)	0,22	0,06	0,51	0,12	0,08	1,00
		Soru 4 İçerisindeki % (BKS/TKS)	0,92	0,50	0,49	0,46	0,80	0,56
	41-50	Kişi Sayısı (CKS)	0	0	1	0	1	2
		YG İçerisindeki % (CKS/2)	0,00	0,00	0,50	0,00	0,50	1,00
		Soru 4 İçerisindeki % (CKS/TKS)	0,00	0,00	0,02	0,00	0,20	0,02
Toplam	Toplam Kişi Sayısı (TKS)	12	6	51	13	5	87	
	Yaş İçerisindeki % (TKS / 87)	0,14	0,07	0,59	0,15	0,06	1,00	
	Soru 4 İçerisindeki % (TKS / TKS)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	

* 1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Tamamen Katılıyorum

Tablo 4’de Yaş ile sukuk bilinirliği arasında yapılan Ki-Kare Analizinde % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunan 4. soru olan “İslami finans araçlarından Sukuk en çok işlem gören yatırım aracıdır.” sorusu arasındaki ilişkiye ait bilgiler sunulmuştur. Tablo 4’e göre 4. soruyu cevaplandıran kişilerden 36 kişi, 21-30 yaş grubu, 49 kişi, 31-40 yaş grubu, 2 kişi ise 41-50 yaş grubundadır. Bu soruya cevap veren 21-30 yaş grubunun % 3’ü soruya tamamen katılmıyorum, % 8’i katılmıyorum, %69’u kararsızım, % 19’u ise katılıyorum cevabını vermiştir. 21-30 yaş grubu arasında tamamen katılıyorum cevabı verilmemiştir. 4. soruyu cevaplandıran, 31-40 yaş grubunun % 22’si tamamen katılmıyorum, % 6’sı katılmıyorum, % 51’i kararsızım, % 12’si katılıyorum ve % 8’i tamamen katılıyorum cevabı vermiştir. 4.soruyu cevaplandıran, 41-50 yaş grubunda, % 50 kararsızım ve % 50 ‘ si de tamamen katılıyorum cevabını vermiştir.

4. soruyu cevaplandıran tüm katılımcılar içerisindeki 21-30 yaş grubu payı incelendiğinde, bu yaş grubunun % 8’i tamamen katılmıyorum, % 50’si katılmıyorum, % 49’ u kararsızım ve % 54’ü katılıyorum cevabı vermiş tamamen katılıyorum cevabı verilmemiştir. Tüm katılımcılar içerisindeki 31-40 yaş grubu oranı incelendiğinde ise bu

yaş grubunun % 92'si tamamen katılmıyorum, % 50'si katılmıyorum, % 49'u kararsızım, % 46'sı katılıyorum ve % 80'i tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. 41-50 yaş grubu oranı incelendiğinde, bu yaş grubunun, % 2' si kararsızım, % 20' si tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir.

Tablo 3.5. Yaş ile 7. Soru Arasındaki İlişki

			Soru 7					Toplam
			1*	2*	3*	4*	5*	
Yaş Grupları (YG)	21-30	Kişi Sayısı (AKS)	2	4	22	7	1	36
		YG İçerisindeki % (AKS / 36)	0,06	0,11	0,61	0,19	0,03	1,00
		Soru 7 İçerisindeki % (AKS/TKS)	0,15	0,57	0,46	0,41	0,50	0,41
	31-40	Kişi Sayısı (BKS)	11	3	25	10	0	49
		YG İçerisindeki % (BKS/49)	0,22	0,06	0,51	0,20	0,00	1,00
		Soru 7 İçerisindeki % (BKS/TKS)	0,85	0,43	0,52	0,59	0,00	0,56
	41-50	Kişi Sayısı (CKS)	0	0	1	0	1	2
		YG İçerisindeki % (CKS/2)	0,00	0,00	0,50	0,00	0,50	1,00
		Soru 7 İçerisindeki % (CKS/TKS)	0,00	0,00	0,02	0,00	0,50	0,02
Toplam	Toplam Kişi Sayısı (TKS)	13	7	48	17	2	87	
	Yaş İçerisindeki % (TKS / 87)	0,15	0,08	0,55	0,20	0,02	1,00	
	Soru 7 İçerisindeki % (TKS / TKS)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	

* 1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Tamamen Katılıyorum

Tablo 5'de Yaş ile sukuk bilinirliği arasında yapılan Ki-Kare Analizinde % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunan 7. soru olan "İslami finans araçlarından icara sukuk(kira sertifikası), gelir ortaklığına dayalı bir tahvil yöntemidir." sorusu arasındaki ilişkiye ait bilgiler sunulmuştur. Tablo 5'e göre 7. soruyu cevaplandıran kişilerden 36 kişi, 21-30 yaş grubu, 49 kişi, 31-40 yaş grubu, 2 kişi ise 41-50 yaş grubundadır. Bu soruya cevap veren 21-30 yaş grubunun % 6' sını soruya tamamen katılmıyorum, % 11'i katılmıyorum, %61'i kararsızım, % 19'u ise katılıyorum, % 3' ü ise tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. 21-30 yaş grubu arasında tamamen katılıyorum cevabı verilmemiştir. 7. soruyu cevaplandıran, 31-40 yaş grubunun % 22'si tamamen katılmıyorum, % 6'sını katılmıyorum, % 51'i kararsızım, %

20'si katılıyorum cevabı vermiştir. Bu yaş grubunda tamamen katılıyorum cevabı verilmemiştir. 7.soruyu cevaplandıran, 41-50 yaş grubunda, % 50 kararsızım ve % 50 ' si de tamamen katılıyorum cevabını vermiştir.

7. soruyu cevaplandıran tüm katılımcılar içerisindeki 21-30 yaş grubu payı incelendiğinde, bu yaş grubunun % 15' i tamamen katılmıyorum, % 57' si katılmıyorum, % 46' sı kararsızım ve % 41'i katılıyorum, % 50' si tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. Tüm katılımcılar içerisindeki 31-40 yaş grubu oranı incelendiğinde ise bu yaş grubunun % 85' i tamamen katılmıyorum, % 43' ü katılmıyorum, % 52' si kararsızım, % 59'u katılıyorum yanıtını vermiştir. 31-40 yaş grubu arasında tamamen katılıyorum cevabı verilmemiştir. 41-50 yaş grubu oranı incelendiğinde, bu yaş grubunun, % 2' si kararsızım, % 50' si tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir.

Tablo 3.6. Eğitim ile Sukuk Bilinirlik Arasındaki Ki-Kare Analiz Sonuçları

Eğitim	Ki Kare değeri X^2	P Değeri
Eğitim - Soru 1	14,880 ^a	0,248
Eğitim - Soru 2	13,031 ^a	0,367
Eğitim - Soru 3	15,777 ^a	0,202
Eğitim - Soru 4	9,654 ^a	0,646
Eğitim - Soru 5	23,874 ^a	0,021*
Eğitim - Soru 6	11,979 ^a	0,447
Eğitim - Soru 7	9,650 ^a	0,647
Eğitim - Soru 8	10,289 ^a	0,591
Eğitim - Soru 9	22,942 ^a	0,028*
Eğitim - Soru 10	10,101 ^a	0,607
Eğitim - Soru 11	17,034 ^a	0,148
Eğitim - Soru 12	8,023 ^a	0,783
Eğitim - Soru 13	12,352 ^a	0,418
Eğitim - Soru 14	9,220 ^a	0,684

a= %5 önem düzeyini,

* %5 önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Eğitim ile Sukukun bilinirliği üzerine sorulan sorular arasında yapılan Ki-Kare Analizi sonuçlarına göre, Eğitim ile 5.soru olan “Sukuku katılım bankasından öğrendim.” sorusu ve 9.soru olan “Sukukun kullanım amacı, kolay borçlanmak ve faiz

geliri elde etmekten çekinen tasarruf sahiplerine ulaşabilmektedir.” Soruları arasında % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Eğitim ile diğer 12 soru arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenememiştir.

Tablo 3.7. Eğitim ile 5. Soru Arasındaki İlişki

		Soru 5					Toplam	
		1*	2*	3*	4*	5*		
Eğitim Durumu	A İlköğretim	Kişi Sayısı (AKS)	0	1	0	0	0	1
		ED İçerisindeki(AKS/1)	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	1,00
		Soru 5 İçerisindeki% (AKS/TKS)	0,00	0,08	0,00	0,00	0,00	0,01
	B Lise	Kişi Sayısı (BKS)	0	2	10	0	0	12
		ED İçerisindeki(BKS/12)	0,00	0,17	0,83	0,00	0,00	1,00
		Soru 5 İçerisindeki% (BKS/TKS)	0,00	0,15	0,25	0,00	0,00	0,14
	C Lisans	Kişi Sayısı (CKS)	12	8	26	7	4	57
		ED İçerisindeki(CKS/57)	0,21	0,14	0,46	0,12	0,07	1,00
		Soru 5 İçerisindeki% (CKS/TKS)	0,57	0,62	0,65	0,78	1,00	0,66
	D Lisansüstü	Kişi Sayısı (DKS)	9	2	4	2	0	17
		ED İçerisindeki(DKS/17)	0,53	0,12	0,24	0,12	0,00	1,00
		Soru 5 İçerisindeki% (DKS/TKS)	0,43	0,15	0,10	0,22	0,00	0,20
Toplam	Toplam Kişi Sayısı (TKS)	21	13	40	9	4	87	
	ED İçerisindeki %(TKS/87)	0,24	0,15	0,46	0,10	0,05	1,00	
	Soru 5 İçerisindeki% (TKS/TKS)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	

* 1:Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Tamamen Katılıyorum

Tablo 7’ de Yaş ile sukuk bilinirliği arasında yapılan Ki-Kare Analizinde % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunan 5. Soru olan “Sukuku katılım bankasından öğrendim.” sorusu arasındaki ilişkiye ait bilgiler aşağıda sunulmuştur. Tablo 7’ ye göre 5. soruyu cevaplandıran kişilerden 1 kişi, İlköğretim mezunu, 12 kişi lise mezunu, 57 kişi lisans mezunu ve 17 kişi lisansüstü mezundur. Bu soruya cevap veren İlköğretim mezunu katılmıyorum cevabını vermiştir. 5. soruyu cevaplandıran, lise mezunlarının, % 17’ si katılmıyorum, % 83’ ü kararsızım cevabını vermiştir. 5. Soruyu cevaplandıran lisans mezunlarının, % 21 kesinlikle katılmıyorum, % 14’ü katılmıyorum, %46’ sı kararsızım, % 12’ si katılıyorum ve % 7’ si tamamen katılıyorum

cevabını vermiştir. 5.soruyu cevaplandıran, lisansüstü mezunlarının, % 43' ü kesinlikle katılmıyorum, %15' i katılmıyorum, % 10' u kararsızım ve % 22 ' si katılıyorum cevabını vermiştir. Bu grupta tamamen katılıyorum cevabı verilmemiştir.

5. soruyu cevaplandıran tüm katılımcılar içerisindeki ilköğretim mezunlarının payı incelendiğinde, bu grubunun % 8' i katılmıyorum yanıtını vermiştir. Lise mezunlarının payı incelendiğinde, bu grubun % 15' i katılmıyorum ve % 25' i kararsızım yanıtını vermiştir. Lisans mezunlarının tüm katılımcılar arasındaki payı incelendiğinde, bu grubun % 57' si kesinlikle katılmıyorum, % 62'si katılmıyorum, %65' i kararsızım % 78' i katılıyorum, % 100' si tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. Tüm katılımcılar içerisindeki Lisansüstü mezunları payı incelendiğinde ise bu grubunun % 43' ü kesinlikle katılmıyorum, % 15' i katılmıyorum, % 10' u kararsızım, % 22'u katılıyorum yanıtını vermiştir. Lisansüstü mezunlar arasında tamamen katılıyorum yanıtı verilmemiştir.

Tablo 3.8. Eğitim ile 9. Soru Arasındaki İlişki

	Soru 9					Toplam
	1*	2*	3*	4*	5*	

Eğitim Durumu	A İlköğretim	Kişi Sayısı (AKS)	0	0	0	0	1	1
		ED İçerisindeki (AKS/1)	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	1,00
		Soru 5 İçerisindeki% (AKS/TKS)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,25	0,01
	B Lise	Kişi Sayısı (BKS)	2	1	8	1	0	12
		ED İçerisindeki (BKS/12)	0,17	0,08	0,67	0,08	0,00	1,00
		Soru 5 İçerisindeki% (BKS/TKS)	0,13	0,14	0,17	0,08	0,00	0,14
	C Lisans	Kişi Sayısı (CKS)	11	5	30	9	2	57
		ED İçerisindeki (CKS/57)	0,19	0,09	0,53	0,16	0,03	1,00
		Soru 5 İçerisindeki% (CKS/TKS)	0,74	0,72	0,62	0,69	0,50	0,66
	D Lisansüstü	Kişi Sayısı (DKS)	2	1	10	3	1	17
		ED İçerisindeki (DKS/17)	0,12	0,06	0,58	0,18	0,06	1,00
		Soru 5 İçerisindeki% (DKS/TKS)	0,13	0,14	0,21	0,23	0,25	0,20
Toplam	Toplam Kişi Sayısı (TKS)	15	7	48	13	4	87	
	ED İçerisindeki % (TKS/87)	0,17	0,08	0,55	0,15	0,05	1,00	
	Soru 5 İçerisindeki% (TKS/TKS)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	

* 1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Tamamen Katılıyorum

Eğitim düzeyi ile sukuk bilinirliği arasında yapılan Ki-Kare Analizinde % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunan 9. soru olan “Sukukun kullanım amacı, kolay borçlanmak ve faiz geliri elde etmekten çekinen tasarruf sahiplerine ulaşabilmektir.” sorusu arasındaki ilişkiye ait bilgiler Tablo 8’de sunulmuştur. Tablo 8’e göre 9. soruyu cevaplandıran, kişilerden 1 kişi, İlköğretim mezunu, 12 kişi lise mezunu, 57 kişi lisans mezunu ve 17 kişi lisansüstü mezunudur. İlköğretim mezunlarının % 100’ü kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. Lise mezunlarının % 17’si kesinlikle katılmıyorum, % 8’i katılmıyorum, % 67’si kararsızım, % 8’i ise katılıyorum yanıtını vermiştir. 9. Soruya cevap veren lisans mezunlarının, % 19’u kesinlikle katılmıyorum, % 9’u katılmıyorum, % 53’ü kararsızım, % 16’sı katılıyorum, % 3’ü ise kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Bu soruyu cevaplandıran lisansüstü mezunlarının, %

12'si kesinlikle katılmıyorum, % 6'sı katılmıyorum, % 58'i kararsızım, % 18'i katılıyorum, % 6'sı ise kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir.

9. soruya cevap veren tüm katılımcılar içerisindeki ilköğretim mezunlarının payı incelendiğinde, bu grubun % 25'i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Lise mezunlarının payı incelendiğinde, bu grubun % 13'ü kesinlikle katılmıyorum % 14'ü katılmıyorum, % 17'si kararsızım ve % 8'i katılıyorum yanıtını vermiştir. Bu eğitim düzeyinde kesinlikle katılıyorum yanıtı verilmemiştir. Lisans mezunlarının tüm katılımcılar arasındaki payı incelendiğinde, bu grubun % 74'ü tamamen katılmıyorum, % 72'si katılmıyorum, %62'si kararsızım % 69'u katılıyorum, % 50'si tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. Tüm katılımcılar içerisindeki Lisansüstü mezunları payı incelendiğinde ise bu grubun % 13' si kesinlikle katılmıyorum, %14'ü katılmıyorum, % 21'i kararsızım, % 23'ü katılıyorum, % 25'i ise tamamen katılıyorum yanıtını verdikleri görülmüştür.

Tablo 3.9. Gelir Seviyesi ile Sukuk Bilinirlik Arasındaki Ki-Kare Analiz Sonuçları

Gelir Seviyesi	Ki- Kare değeri X^2	P Değeri
Gelir - Soru 1	5,382 ^a	0,716
Gelir - Soru 2	10,599 ^a	0,225
Gelir - Soru 3	6,752 ^a	0,564
Gelir - Soru 4	11,205 ^a	0,190
Gelir - Soru 5	8,280 ^a	0,407
Gelir - Soru 6	5,900 ^a	0,658
Gelir - Soru 7	8,943 ^a	0,347
Gelir - Soru 8	8,250 ^a	0,409
Gelir - Soru 9	15,960 ^a	0,043*
Gelir - Soru 10	9,273 ^a	0,320
Gelir - Soru 11	8,298 ^a	0,405
Gelir - Soru 12	8,308 ^a	0,404
Gelir - Soru 13	7,560 ^a	0,478
Gelir - Soru 14	6,920 ^a	0,545

a= %5 önem düzeyini,

* %5 önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Gelir Seviyesi ile Sukuk' un bilinirliği üzerine sorulan sorular arasında yapılan Ki-Kare Analizi sonuçlarına göre, Gelir seviyesi ile 9. soru olan “Sukukun kullanım amacı, kolay borçlanmak ve faiz geliri elde etmekten çekinen tasarruf sahiplerine

ulaşabilmektir. Sorusu arasında % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Gelir ile diğer 13 soru arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Tablo 3.10. Gelir Seviyesi ile 9. Soru Arasındaki İlişki

			s9					Toplam
			1*	2*	3*	4*	5*	
Gelir Seviyesi	A 1000-2500 TL	Kişi Sayısı (AKS)	10	6	40	6	1	63
		GS İçerisindeki (AKS/63)	0,16	0,09	0,64	0,09	0,02	1,00
		Soru 9 İçerisindeki% (AKS/TKS)	0,66	0,86	0,83	0,46	0,25	0,72
	B 2501-4000 TL	Kişi Sayısı (BKS)	4	1	7	5	3	20
		GS İçerisindeki (BKS/20)	0,20	0,05	0,35	0,25	0,15	1,00
		Soru 9 İçerisindeki% (BKS/TKS)	0,27	0,14	0,15	0,39	0,75	0,23
	C 4001-5500 TL	Kişi Sayısı (CKS)	1	0	1	2	0	4
		GS İçerisindeki (CKS/4)	0,25	0,00	0,25	0,50	0,00	1,00
		Soru 9 İçerisindeki% (CKS/TKS)	0,07	0,00	0,02	0,15	0,00	0,05
Toplam	Toplam Kişi Sayısı (TKS)	15	7	48	13	4	87	
	ED İçerisindeki % (TKS/87)	0,17	0,08	0,55	0,15	0,05	1,00	
	Soru 9 İçerisindeki% (TKS/TKS)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	

* 1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Tamamen Katılıyorum

Tablo 10’ da Gelir seviyesi ile sukuk bilinirliği arasında yapılan Ki-Kare Analizinde % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunan 9. Soru olan “Sukukun kullanım amacı, kolay borçlanmak ve faiz geliri elde etmekten çekinen tasarruf sahiplerine ulaşabilmektir.” Sorusu arasındaki ilişkiye ait bilgiler aşağıda sunulmuştur. Tablo 10’ a göre 9. soruyu cevaplandıran kişilerden 63 kişi, 1000 TL-2500 TL arası gelire, 20 kişi, 2501TL-4000 TL arası gelire, 4 kişi ise 4001 TL-5500 TL arası gelire sahiptir. Bu soruya cevap veren 1000 TL-2500 TL gelir grubunun, % 16’ sı

kesinlikle katılmıyorum, % 9' u katılmıyorum, % 64' ü kararsızım, % 9' u katılıyorum ve % 2' si kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. 9. soruyu cevaplandıran 2501 TL-4000 TL gelir grubunun, % 20'si kesinlikle katılmıyorum, % 5'i katılmıyorum, %35' i kararsızım, % 25'i katılıyorum ve % 15'i tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. 9.soruyu cevaplandıran, 4001 TL-5500 TL gelir grubunun, % 25'i kesinlikle katılmıyorum, , % 25'i kararsızım ve % 50'si katılıyorum cevabını vermiştir. Bu grupta tamamen katılıyorum cevabı verilmemiştir.

9. soruya cevap veren tüm katılımcılar içerisindeki 1000 TL-2500 TL gelir grubunun payı incelendiğinde, bu grubun % 66'sı kesinlikle katılmıyorum % 86'sı katılmıyorum, % 83'ü kararsızım, %46'sı katılıyorum yanıtını vermiştir ve % 25'i kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. 2501 TL-4000 TL arası geliri olanların, tüm katılımcılar arasındaki payı incelendiğinde, bu grubun % 27'si kesinlikle katılmıyorum, % 14'ü katılmıyorum, %15'i kararsızım % 39'u katılıyorum, % 75'i tamamen katılıyorum cevabı vermiştir. Tüm katılımcılar içerisindeki 4001 TL-5500 TL arası geliri olanların payı incelendiğinde ise bu grubunun % 7'si kesinlikle katılmıyorum, % 2'si kararsızım, % 15'i katılıyorum cevabını vermiştir. Bu gelir grubunda tamamen katılıyorum cevabı verilmemiştir.

Tablo 3.11. Dini Düşünce ile Sukuk Bilinirlik Arasındaki Ki-Kare Analiz Sonuçları

Dini Düşünce	Ki Kare Değeri X^2	P Değeri
Dini Düşünce - Soru 1	13.032 ^a	0,111
Dini Düşünce - Soru 2	8,267 ^a	0,408

Dini Düşünce - Soru 3	6,230 ^a	0,621
Dini Düşünce - Soru 4	6,502 ^a	0,591
Dini Düşünce - Soru 5	12,438 ^a	0,133
Dini Düşünce - Soru 6	7,787 ^a	0,455
Dini Düşünce - Soru 7	14,080 ^a	0,080
Dini Düşünce - Soru 8	16,490 ^a	0,036*
Dini Düşünce - Soru 9	7,235 ^a	0,511
Dini Düşünce - Soru 10	8,187 ^a	0,415
Dini Düşünce - Soru 11	7,119 ^a	0,524
Dini Düşünce - Soru 12	9,352 ^a	0,314
Dini Düşünce - Soru 13	10,118 ^a	0,257
Dini Düşünce - Soru 14	4,189 ^a	0,840

a= %5 önem düzeyini,

* %5 önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Dini düşünce ile Sukukun bilinilirliği üzerine sorulan sorular arasında yapılan Ki-Kare Analizi sonuçlarına göre, Dini düşünce ile 9. soru olan “Sukukun kullanım amacı, kolay borçlanmak ve faiz geliri elde etmekten çekinen tasarruf sahiplerine ulaşabilmektir.” Sorusu arasında % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Gelir ile diğer 13 soru arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Tablo 3.12. Dini Düşünce ile 9. Soru Arasındaki İlişki

		s8					Toplam	
		1*	2*	3*	4*	5*		
düşünceni z mi yoksa	A Dini Düşünce	Kişi Sayısı (AKS)	6	1	17	10	2	36
		YDD İçerisindeki (AKS/36)	0,17	0,03	0,47	0,28	0,06	1,00

		Soru 8 İçerisindeki % (AKS/TKS)	0,50	0,17	0,39	0,48	0,50	0,41
B Karlılık		Kişi Sayısı (BKS)	1	0	8	8	2	19
		YDD İçerisindeki (BKS/19)	0,05	0,00	0,42	0,42	0,11	1,00
		Soru 8 İçerisindeki % (BKS/TKS)	0,08	0,00	0,18	0,38	0,50	0,22
C Fikrim Yok		Kişi Sayısı (CKS)	5	5	19	3	0	32
		YDD İçerisindeki (CKS/32)	0,16	0,16	0,59	0,09	0,00	1,00
		Soru 8 İçerisindeki % (CKS/TKS)	0,42	0,83	0,43	0,14	0,00	0,37
Toplam		Kişi Sayısı (TKS)	12	6	44	21	4	87
		YDD İçerisindeki (CKS/32)	0,14	0,07	0,51	0,24	0,05	1,00
		Soru 8 İçerisindeki % (TKS/TKS)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

* 1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Tamamen Katılıyorum

Tablo 12’de Dini düşünce ile sukuk bilinirliği arasında yapılan Ki-Kare Analizinde % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunan 9. Soru olan “Sukukun kullanım amacı, kolay borçlanmak ve faiz geliri elde etmekten çekinen tasarruf sahiplerine ulaşabilmektir.” Sorusu arasındaki ilişkiye ait bilgiler aşağıda sunulmuştur. Tablo 12’ye göre 9. soruyu cevaplandıran kişilerden 36 kişi, dini düşünce cevabı veren gruptan, 19 kişi, karlılık cevabı veren gruptan, 32 kişi ise fikrim yok cevabı veren gruptandır. Bu soruya cevap veren dini düşünce grubunun, % 17’si kesinlikle katılmıyorum, % 3’ü katılmıyorum, % 47’ si kararsızım, % 28’ i katılıyorum ve % 6’ sı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. 9. soruyu cevaplandıran karlılık grubunun, % 5’ i kesinlikle katılmıyorum, %42’ si kararsızım, % 42’ si katılıyorum ve % 11’ i tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. Bu soruda katılmıyorum cevabı verilmemiştir. 9.soruyu cevaplandıran, fikrim yok grubunun, % 16’ sı kesinlikle katılmıyorum, % 16’ sı katılmıyorum, % 59’ u kararsızım ve % 9’ u katılıyorum yanıtını vermiştir. Bu grupta tamamen katılıyorum yanıtı verilmemiştir.

9. soruya cevap veren tüm katılımcılar içerisindeki dini düşünce grubunun payı incelendiğinde, bu grubun % 50’si kesinlikle katılmıyorum % 17’ si katılmıyorum, % 39’ u kararsızım, % 48’ i katılıyorum yanıtını vermiştir ve % 50’ si kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Karlılık grubunun, tüm katılımcılar arasındaki payı

incelendiğinde, bu grubun % 8' i kesinlikle katılmıyorum, %18' i kararsızım % 38' i katılıyorum, % 50' si tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. Bu grupta katılmıyorum yanıtı verilmemiştir. Tüm katılımcılar içerisindeki fikrim yok grubunun payı incelendiğinde ise bu grubunun % 42'si kesinlikle katılmıyorum, % 83'ü katılmıyorum, % 43'ü kararsızım, % 14'ü katılıyorum cevabını vermiştir. Bu gelir grubunda tamamen katılıyorum cevabı verilmemiştir.

Tablo 3.13. Türkiye' deki Sukuk Ürünleri Bilgisi ile Sukuk Bilinirlik Arasındaki Ki-Kare Analiz Sonuçları

Sukuk İhraç Rakamları Karlılığı	Ki Kare Değeri X²	P Değeri
Karlılık - soru 1	13,447 ^a	0,009*
Karlılık - soru 2	9,583 ^a	0,048*
Karlılık - soru 3	13,450 ^a	0,009*
Karlılık - soru 4	11,576 ^a	0,021*
Karlılık - soru 5	10,957 ^a	0,027*
Karlılık - soru 6	26,316 ^a	0,001*

Karlılık - soru 7	16,627 ^a	0,002*
Karlılık - soru 8	14,886 ^a	0,005*
Karlılık - soru 9	13,848 ^a	0,008*
Karlılık - soru 10	18,618 ^a	0,001*
Karlılık - soru 11	18,027 ^a	0,001*
Karlılık - soru 12	24,342 ^a	0,001*
Karlılık - soru 13	18,442 ^a	0,001*
Karlılık - soru 14	23,736 ^a	0,002*

a= %5 önem düzeyini,

* %5 önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Türkiye’ deki Sukuk Ürünleri Bilgisi ile Sukuk’ un bilinirliği üzerine sorulan sorular arasında yapılan Ki-Kare Analizi sonuçlarına göre, tüm sorular arasında % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Finansal sistem, genel anlamda fon fazlası olan birimlerle, fon ihtiyacı olan birimlerin bir araya gelmesiyle oluşur.

İslami finans sisteminde ise geleneksel finans sistemine ilaveten fon arz eden ve fon talep edenleri bir araya getirmek İslami kural, ilke ve davranış kalıpları dikkate alınarak gerçekleştirilmektedir.

İslami finans sistemi, geleneksel finans sisteminin finansal ürünlerinin faize dayalı olması nedeniyle, faize dayalı olmayan yeni finansal araçlar ortaya koymak zorunda kalmışlardır. 1960’ lı yıllara kadar İslami ülkeler geleneksel bankacılık ve geleneksel finansal ürünlerle işlem görürken bu tarihten itibaren şer’i kurallara uygun modern bir finansal sistem kurmaya başlamışlardır.

İslami finans sistemindeki hızlı gelişmelerle yeni finansal ürünlere ihtiyaç duyulmuştur. Günümüzde yeni İslami finansal araçların en önemlilerinden birisi de sukuktur. Sukuk bir varlığa, menfaate ve hizmete dayanan ve o varlık üzerinde hak sahibi olmayı sağlayan yatırım ve finansman aracı olarak tanımlanmaktadır. Sukuk 1980 yıllardan başlayarak dünyada farklı ülkelerde ihraç edilen bir menkul kıymettir.

Türkiye’ de ise gerekli altyapı çalışmaları tamamlanarak 2010 yılından itibaren sukuk ihracı yapılmaya başlanmıştır.

Türkiye’ de ise 2013 yılına kadar Kira Sertifikası adıyla sadece icara sukuk ihracı yapılmakta iken 2013 yılı itibariyle icara sukuka ilaveten, murabaha, mudaraba, müşareke, istisna ve yönetim sözleşmesi kira sertifikası ihracı da başlatılmıştır.

Bu çalışmada, Dünya ve Türk finans sektöründe gittikçe önem kazanan İslami finans ürünü sukukun, Erzurum ilindeki banka çalışanları tarafından bilinirliği araştırılmıştır. Anket yöntemi ile elde edilen sonuçlar SPSS 21.0(Statistical Program ForSocialSciences) programı ile analiz edilmiştir.

Bu anket sonucunda ulaşılan bulgular ile kurulan hipotezlerin bazı sorularla % 5 önem seviyesinde ki-kare analiz sonuçlarına göre anlamlı ilişkisi olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada ki bilgiler incelendiğinde şu sonuçlara varılmaktadır.

1. Hipotez Cinsiyet ile Sukuk Bilinirliği arasındaki ilişki sorgulandığında, Cinsiyet ile Soru 5 “Sukuku katılım bankasından öğrendim” sorusu arasında % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

2. Hipotez Yaş ile Sukuk Bilinirliği arasındaki ilişki sorgulandığında, Yaş ile Soru 4 “İslami finans araçlarından Sukuk en çok işlem gören yatırım aracıdır.” sorusu ve 7. Soru olan “İslami finans araçlarından icara sukuk(kira sertifikası), gelir ortaklığına dayalı bir tahvil yöntemidir. ” soruları arasında % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

3. Hipotez Eğitim ile Sukuk Bilinirliği ilişkisi incelendiğinde, Eğitim ile 5.soru olan “Sukuku katılım bankasından öğrendim.” Sorusu ve 9. Soru olan “Sukukun kullanım amacı, kolay borçlanmak ve faiz geliri elde etmekten çekinen tasarruf

sahiplerine ulaşabilmektir. ” soruları arasında % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

4. Hipotez Gelir Seviyesi ile Sukuk Bilinirliği ilişkisi incelendiğinde, Gelir seviyesi ile 9. soru olan “Sukukun kullanım amacı, kolay borçlanmak ve faiz geliri elde etmekten çekinen tasarruf sahiplerine ulaşabilmektir. ” sorusu arasında % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

5. Hipotez olan Dini Düşünce ile Sukuk Bilinirliği arasındaki ilişki ele alındığında, Dini düşünce ile 9. soru olan “Sukukun kullanım amacı, kolay borçlanmak ve faiz geliri elde etmekten çekinen tasarruf sahiplerine ulaşabilmektir.” sorusu arasında % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

6. Hipotez Sukuk Ürünleri Bilgisi ile Sukuk Bilinirliği arasındaki ilişki sorgulandığında, sukuk ürün bilgisi ile bütün sorular arasında % 5 önem seviyesinde genel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Genel olarak bakıldığı zaman sadece sukuk ürün bilgisi ile karlılık arasında tam bir ilişki olduğunu görmekteyiz. Diğer hipotezlerde ise her hipotezde sadece bir veya iki soru ile ilgili anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye finans sektöründe sukukun yeterli düzeyde bilinmediğini göstermektedir. Ankete katılan kişilerin verdiği cevaplar incelendiğinde, bütün sorulara verilen cevapların önemli kısmının kararsızım cevabı olduğunu görmekteyiz, bu durum da katılımcıların bu konuda ki eksik bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. Öyle ki katılımcıların belirli kısmının sukuku daha önce hiç duymadığı veya kira sertifikası adıyla tanıdıkları görülmektedir.

Yapılan çalışma ve ankete verilen cevaplar da dikkate alındığında Türkiye finans sisteminde sukuk ürününün derinleşebilmesi ve daha etkin hale gelebilmesi için sukuk piyasasındaki aşağıdaki eksikliklerin giderilmesi ve yeniliklerin gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

1. Türkiye’ de sadece sukuk değil genel anlamda İslami finans ürünleri yeterince bilinmemektedir. Sukuka yönelik tanıtıcı reklamlar, tanıtım toplantıları yapılarak potansiyel yatırımcılar bu konuda bilgilendirilmelidir.

2. Faizsiz finans hizmeti sunan finansal kuruluşlarda çalışan personeller eğitim hayatlarında konveksiyonel bankacılık sistemi hakkında eğitim almaktadırlar ve faizsiz finans ve ürünler hakkında yeterli bilgi ve mantığa sahip değiller sürekli büyüyen sukuk gibi faizsiz ürünler ve piyasalar için üniversitelerde bu alana yönelik bölümler açılarak gerekli eğitimler verilmelidir.

3. Türkiye katılım bankalar birliği faizsiz finans sistemi hakkında eğitim verecek bir meslek yüksekokulu açılması yönünde gerekli katkıyı sağlamalıdır.

4. İİBF öğrencilerine yaz dönemlerinde bir aylık staj eğitimi verilerek, en azından stajı yapan öğrencilerine bir farkındalık kazandırmak.

5. Kira sertifikalarına yönelik vergi teşvikleri sadece ticari firmaları kapsamakta, bireysel müşteriler bu teşviklerden yararlanamamaktadır. Teşvikler bireysel müşterileri kapsayarak, katılım bankalarının gerçek kişilere de aynı yolla finansman sağlama imkânı bulacaktırlar.

6. Sukuk ihraçlarında ihraç edilecek ürünün ihraca uygun olup olmadığı danışma kurullarınca onaylanmaktadır. Farklı finans kuruluşlarının danışma kurulları arasında farklı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Merkezi, şeffaf bir danışma kuruluşu kurularak standart kararlar verilmesi sağlanmalıdır.

7. Hazine Müsteşarlığı tarafından 2012 yılından itibaren birkaç kez sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir. Kira sertifikası piyasasının gelişmesi ve ikincil piyasanın oluşması için Hazine tarafından daha sık aralıklara kira sertifikası ihracı gerçekleştirilmelidir.

8. Kira sertifikası, piyasanın derinleşmesi amacıyla kamu kurum ve kuruluşları tarafından da satın alınmalıdır.

9. 2013 yılında sunulan kira sertifikası tebliği ile kira sertifikası hakkında birçok eksiklik giderilirken, özellikle özel sektör kira sertifikası ihracıyla ilgili mevzuatta kolaylık sağlanmalıdır.

10. Gerekli düzenlemeler gerçekleştirilerek Borsa İstanbul(BİST)' da organize bir ikincil piyasa oluşturularak kira sertifikası piyasasına derinlik kazandırılmalıdır.

11. Trust kurumları, kendisini kuran kişiden ayrı bir mal varlığı olan yatırımcı menfaatine çalışan güven esaslı kurumlardır. Ülkemizde başta SPK kanunu olmak üzere çeşitli düzenlemelerde trust modeline benzer yapılar olmakla birlikte Türk Hukuk

Sistemi içerisinde tanımlanmamıştır. Trust kavramının mevzuatlarda net bir şekilde tanımlanması durumunda, uygulama için gerekli esnekliği sağlayacağı düşünülmektedir.

12. Kira sertifikası ihracı ile ilgili finans kuruluşlarında uzmanlaşmış birimler kurulmalıdır.

13. Kira sertifikasının verimlilik açısından performansının ölçülmesi önemlidir. Kira sertifikasının performansının ölçülmesi ve yayınlanması menkul kıymete ilgiyi artıracaktır.

14. 2013 yılındaki kira sertifikası tebliği icara sukuk haricinde başka sukuklara da ihraç imkânı vermiştir. Faizsiz finansın temelini oluşturan mudaraba ve müşareke sukukların ihracını teşvik edici düzenlemeler yapılmalıdır.

15. Son olarak kısa dönemde olmasa da uzun bir dönemde faizsiz sermaye piyasası ile geleneksel faizli sermaye piyasasının birbirinden ayrılması gerekir.

Bütün bu eksik ve hatalı bilgiler göstermektedir ki; Öncelikle Türkiye’ de üniversitelerde İslami finans sistemi üzerine eğitim veren bölümler açılmalı, dünyaca kabul görmüş, uluslararası İslami finans ürünlerinin, şu an ki finansal ürünlerin içerisinde alınması ve bu konularda eğitim verecek akademisyenlerin yetişmesi gerekmektedir.

Türkiye’ de insanlar geleneksel bankacılık sistemi argümanı olan faiz ile katılım bankalarının kullandığı kar payı sistemi arasındaki farkı tam olarak bilememektedir. Bu durum insanları finansal sistemden uzaklaştırmaktadır. Faizsiz finans alanında uzmanlaşmış kişiler bu farkı potansiyel yatırımcılara anlatarak onların finans sisteminin içine dâhil olmasını sağlamalıdır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Burak. “Sermaye Piyasasında Yeni Bir Menkul Kıymet: Kira Sertifikası (Sukuk)”, *Erciyes Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi*, V, 1-2, 2010, 29-56
- Afşar, Muharrem, *Finansal Sistem ve İşleyişi*, Gülen Ofset, Eskişehir 2006.
- Akbulak Yavuz, Özgüç Erkan, “Alternatif Finansman Yöntemi Olarak İslami Finansal Araçlar ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler”, *Active Dergisi*, 39, Kasım-Aralık 2004, 73-80
- Akcan, T. Ahmet, *Faizsiz Bankacılık Sisteminin Bankacılık Sistemi İçindeki Yeri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak 2012.
- Akgüç, Öztin, *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1992.

- Akın, Cihangir, *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1986.
- Aktepe, İshak Emin, *İslami Hukuk Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*, Erkam Matbaası, İstanbul 2010.
- Aktepe, İshak Emin, Aydın, Yabancı (Ed.), *Sorularla Katılım Bankacılığı*, Erkam Matbaası, İstanbul 2013.
- Akyüz, Osman, “Katılım Bankacılığı Atılımın Eşiğinde”, *Bereket Dergisi*, Albaraka Türk Yayınları, 22, Ocak 2009, 11-15
- Akyüz, Osman, “Yeni Hedefimiz Yatırım Fonu Kurmak”, *Katılım Bankacılığı, Tkbb Dergisi*, 2010, 42- 46
- Altan, Mikail, “Faizsiz Bankacılığın Temelleri”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sayı:16, Ekim 2010, 125-140
- Altaş Gökben, “İslami Finans Sistemi”, *Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi*, 69, Mayıs 2008, 18-30
- Arabacı, Nihat, *Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2007.
- Ayub, Muhammad, *Understanding Islamic Finance, (İslami Finans Tanıtımı)*, John Wiley & Sons, Ltd Publishers, Great Britain 2007.
- Battal, Ahmet, *Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Finans Kurumları*, Banka ve Ticaret Araştırma Enstitüsü, Yayın No:343, Ankara 1999.
- Bayındır, Servet, *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2005.
- Bayram Abdullah, Özdemir Kerem, *İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği*, Serpam Araştırma Notları-1, Mayıs 2013, 1-8
- Berooğlu, Hakan, *Nakit Yönetimi Özel Finans Kurumları Açısından Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2002.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-i İslamiyye ve Istilahat-ı Fikhiyye Kamusu*, 6, Bilmen Yayınevi, İstanbul (Tarihsiz).

- Bilmen, Ömer Nasuhi, *İslam İlmihali*, Çelik Yayınları, İstanbul 2002.
- Bulut İbrahim ve Er Bünyamin, Aydın Yabanlı (Ed.), *Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı*, Türkiye Katılım Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul 2009.
- Bulut İbrahim ve Er Bünyamin, Aydın Yabanlı (Ed.), *Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi*, Tkbb Yayınları, İstanbul 2012.
- Büyükakın Figen, Önyılmaz Onur, “Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları”, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, 7, 2012, 99-114
- Büyükdeniz, Adnan, B. Cemal Rodoplu (Ed.), “Faizsiz Finans Kurumlarının Mali Sistem İçindeki Yeri ve Çalışma Prensipleri”, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları, Teori ve Uygulama*, (23-28), Albaraka Türk Yayınları:17, Kültür Kitapları:2, İstanbul 2000.
- Cole Margaret, Al-Sheikh, Mohammed, “*The Growth of Sukuk in the Global CapitalMarkets*”(Dünya Sermaye Piyasasında Sukukun Büyümesi), AsiaLaw, Singapore 2004.
- Çalık, Abdurrahman, *Tekâfül Sigorta Sistemi ve Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2011.
- Çanakçı, Mehmet, “Çok Kutuplu Dünyada İslami Finans Piyasalarının Gelişimi Ve Sukuk İhraçları” *Türkiye İslam İktisadi Dergisi*, 1, 2, Ağustos 2014, 43-58
- Çikot, Özcan, “Borçlanma Araçları”, *Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi*, Sermaye Piyasası Aracı Kurumlar Birliği, 115, Mart 2012, 7-17
- Doğan, Önder, *İslami Sermaye Piyasası Araçları - Dünyadaki Büyüklüğü - Türkiye’de Uygulanabilirliği ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler*, Spk Yayınları, Ankara 2011.
- Darçın, C. Ahmet, *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankasına Dönüşmesinin Sebepleri ve Sonuçları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

- Demir, Hakan Cüneyt, *Faizsiz Bankacılıkta Varlık Yönetim Şirketi Adaptasyonu*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze 2012.
- Doğan, Sibel, *Katılım Bankaları Ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, K. Maraş 2008.
- Döndüren, Hamdi, *Şamil İslami Ansiklopedisi, 4*, Şamil Yayınevi, İstanbul 1983.
- Durmuş, Abdullah, “Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukuk ve Fıkhi Açından Tahlili”, *İslam İktisadi Özel Sayısı, İslam Hukuku Araştırmalar Dergisi*, 16, Ekim 2010, ss. 141-156
- “Dünya Bankası Küresel İslami Finans Geliştirme Merkezi Açıldı”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2013
- Eken, Mehmet, F., Köroğlu, Yusuf, *Sukuk(Kira Sertifikaları)*, Tkbb Yayınları, Mayıs 2008
- Eken, Mehmet F., *Bankalarda Risk Yönetimi ve Türkiye Uygulaması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul 2005.
- Erdoğan, Doğa, *Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul 2011.
- Ertürk, Ahmet, B. Cemal Rodoplu (Ed.), “Özel Finans Kurumlarının Dünü, Bugünü, Yarını”, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları, Teori ve Uygulama*, Albaraka Türk Yayınları, Kültür Kitapları:2, İstanbul 2000, 11-15
- Eskici, M. Mustafa, *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankaları’nın Müşteri Özellikleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2007.
- “Faizsiz Bankacılık Dünyada 35 Yaşına Girdi”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2006
- “Faizsiz Bankacılığa İlgisi Artıyor”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2005

- “Faizsiz Bankacılığın Global Ekonomideki Yeri, Dünyada ve Türkiye’ de Faizsiz Bankacılık”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2005
- “Global Faizsiz Bankacılık”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2012
- “Global Faizsiz Finans Büyümeye Devam Ediyor”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2013
- “Global Faizsiz Finans Endüstrisi”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2010
- “Globalleşen Dünyanın Gelişen Sektörü: Faizsiz bankacılık”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2004
- Gray Robert, Arshad İsmail, Simon ARCHER ve Rifaat Ahmed Abdel Karim (Ed.), “*Regulating Islamic Capital Markets*”(Düzenli İslami Sermaye Piyasaları), Islamic Finance The Regulatory Challenge, John Wiley&Sons (Singapore) 2007.
- Güngören, Muaz, *Katılım Bankalarında Menkul Kıymet İhracının (Seküritizasyon) Yapısal Farklılık Gösteren Finansal Piyasalarda Uyum Modellemesi: Sukuk Örneği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011.
- Haholu, Murat, “Sukuk İhraçları ve Ülkemizdeki Sukuk Düzenlemeleri”, *Verimli Kalkınma İçin Finansal Perspektif, Çerçeve Dergisi*, 58, Nisan 2012, 128-139
- Hakan, Aslan, *Alternatif Bir Yatırım Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012.
- Halıcı, Ümit Arif - Halıcı Ayşe, “*Finansman Temininde Yeni Bir Argüman: Sukuk (Varlığa Dayalı Kira Sertifikası)*”, *Lebib Yalkın Dergisi*, 117 2013, 238-245
- Hazıroğlu Temel, “*Katılım Bankacılığı Tarihçesi*”, *Bereket Dergisi*, Albaraka Türk Yay. 20, Haziran-Ağustos 2006, 4-7
- “Hedef, 2007'de pastadan yüzde 5 pay alabilmek” *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2004
- Karaman, Hayreddin, *İslam’ da Banka ve Sigorta*, Nesil Yayınları, İstanbul 1992.
- Karapınar, Aydın, *Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulamaları*, Gazi Kitapevi, Ankara 2003.

- Karasar, Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınları, Ankara 1998.
- Kaya, Feridun ve diğerleri, *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, Beta Yayınları, İstanbul 2012.
- “Katılım Bankacılığı nedir?, Nasıl çalışır?”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2013
- “Katılım Bankalarının Payı Artıyor”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi* 2013
- Khan, Muhammad Akram. “*Islamic Economics and Finance*”(İslami Ekonomiler ve Finans), Glossary, London: Routledge 2003.
- “Krizin Çaresi Faizsiz Bankacılık”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2011
- Kuwait Finance House Research Islamic Finance 2014 Outlook (Kuveyt Finans Araştırma İslami Finans 2014 Görünümü)
- Köksal, Bülent, “Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı”, *Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, Mayıs 2009.
- Kuşat, Nurdan, “Modern İslami Finans Sektörünün İnovatif Gücü: Sukuk”, *Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, Akademik Bakış Dergisi*, 41, Mart-Nisan 2014, 1-22
- Küçükçolak, Necla, “Faizsiz Finansman Sertifikası Sukuk' un Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi”, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 45, 520, Haziran 2008, 25-50
- Lion, Hardy, “The Evolution of Partipation Banking of Turkey”(Türkiye’ deki Katılım Bankalarının Gelişimi), *Al Nakhlah Online Journal of Southwest Asia and Islamic Civilization*, Winter, Tufts University, Boston, USA, Ocak, 2012, 1-15
- Müslim, musâkât, Ebû Dâvûd, büyü
- Nathif J. Adam and Abdulkader Thomas, “*Islamic Bonds*”(İslami Bonolar), Euromoney Books, London 2004.
- Orman, Sabri, *İktisat, Tarih ve Toplum*, Küre Yayınları, İstanbul 2000.
- “Quarterly Global Sukuk Report”, *Global Sukuk Market*, Rasameel Structured Finance, Kuwait, April 2014.

- Önal, Recep, Ekrem Şahin, (Ed.), “Öfk’lar Ekonomik Büyümeye Katkı Bulunmaktalar”, *Özel Finans Kurumlarının Dünü, Bugünü, Yarını, Bereket Dergisi*, Albaraka Türk Yayınları, 10, Haziran 2010, 4-6
- “*Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik*”, (2001), T.C. Resmi Gazete, 24529, 2001.
- Özgür, Ersan, *Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2007.
- Özsoy, İsmail, *Faiz ve Problemleri*, Nil Yayınları, İzmir 1994.
- Özsoy, İsmail, *Özel Finans Kurumları*, Asya Finans Kültür Yayınları, İstanbul 1997.
- Özsoy, İsmail, *Türkiye’de Katılım Bankacılığı*, Bankasya Yayınları, İstanbul 2009.
- Özsoy, İsmail, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı*, Timaş Yayınları, İstanbul 1987.
- Sayım Ferhat, Özmen Özlem, “Türkiye’de Finans Piyasasının Gelişim Seyrinde Katılım Bankacılığının Yeri”, Muharrem Öztel Hüseyin Burgazoğlu(Ed.), *Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma - Girişimcilik Sempozyumu, Bildiriler Kitabı II*, 611-634, Nisan 2011.
- Syed, Ali Salman, “*Introduction to Ijara Sukuk: Current Structures and Future Prospects*”(İcara Sukukun Yapısı: Bugünkü ve Gelecekteki Gelişmeler, Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank, Jeddah 2005.
- Takan, Mehmet, *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim*, Nobel Yayınları, Ankara 2001.
- T.C.M.B., Finansal İstikrar Raporu, 12, T.C. Merkez Bankası, Ankara 2011.
- Tezer Öçal ve Ömer Faruk Çolak, *Para Teori ve Politika*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 1999.
- Thomson, Reuters “Kuwait Finance House Research (Kuveyt Finans Araştırma), The Banker”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2014

- Tok, Ahmet, *İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler*, Spk Yayınları, Ankara 2009
- Tunç, Hüseyin, *Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, Nesil Yayınları, İstanbul 2010.
- Türker, Hülya, *İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık: Dünyadaki Gelişmeler Ve Sermaye Piyasasının Geliştirilmesi Açısından Türkiye İçin Öneriler*, (Yeterlilik Etüdü), Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi, Şubat 2010
- Türker, Murat, “Mena Bölgesi Faizsiz Bankacılık Fonlarının Ülkemiz Ekonomisine Kazandırılması: Tavarruk ya da Uluslararası Murabaha”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, 35, 2004
- “Türkiye Ekonomisi İçin Yeni Bir Kaynak: Sukuk”, *Bereket Dergisi*, 31, Temmuz 2012.
- Türkiye Finans Katılım Bankası, *Kira Sertifikaları Bilgilendirme Dokümanı*, Türkiye Finans Katılım Bankası Yayınları, İstanbul 2014.
- “Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları”, *Katılım Bankaları Genel Sunum, Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi* Şubat 2014
- “Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2014.
- Türkmenoğlu, Rüveyda Ebru, *Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Finansal Yapı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2007.
- Uçar, Mustafa, *Türkiye’de – Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri*, Faisal Eğitim ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.
- Uyan, Ufuk, “Katılım Bankacılığında Yeni Ürünler ve Uygulama Alanları”, Süleyman Özdemir (Ed.), *Faizsiz Bankacılık Ve Günümüz Uygulamaları Tebliğler Kitabı*, 85-87 *Sabahattin Zaim İslam Ve Ekonomi Sempozyumu – 4*, İkder, Kültür Sanat Basımevi, İstanbul, Aralık 2011.

- Uyan, Ufuk, “Global Finans Dünyasının En Hızlı Büyüyen Alanı: Faizsiz Bankacılık”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2006.
- Uyan, Ufuk, “Türkiye’nin Yeniden Yapılanması ve Katılım Bankalarına Düşen Sorumluluklar”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2005.
- Uyan, Ufuk, ”Türkiye Faizsiz Finansın Bölgesel Merkezi Olma Yolunda İlerliyor”, *Türkiye Katılım Bankaları Yıllık Dergisi*, 2013.
- Wilson, Rodney, “*Overview of the Sukuk Market(Sukuk Piyasasına Genel Bakış), Islamic bonds: Your Guide to issuing, Structuring and Investing in Sukuk*”, Euromoney Books, University of Durham Londra 2004.
- Yakar Soner, Kandır Serkan Y., Önal Yıldırım B., ”Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Sukuk-Kira Sertifikası ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi”, *Bankacılar Dergisi*, 84, 2013, 72-94
- Yardımcıoğlu Mahmut, Ayriçay Yücel, Coşkun Sedat, “İslami Finans Çerçevesinde Menkul Kıymetleştirilmiş Varlık; Sukuk Dünya Ve Türkiye Piyasası İncelemesi”, *Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 1, K. Maraş, 2014, 157-174
- Yılmaz, Erdal, “Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk; Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ocak 2014, 81-100
- Yılmaz, Mustafa K., “Türk Sermaye Piyasasında Faizsiz Yatırım Araçlarının Gelişiminin Değerlendirilmesi ve Geleceğe Dönük Bir Bakış”, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 49, 563, 2012, 10-39
- Zaim, Sabahattin, *Türkiye’nin Yirminci Yüzyılı Toplum/ İktisat/ Siyaset*, İşaret Yayınları, İstanbul 2005.

İnternet Adresleri

<http://www.aaofi.com/en/about-aaofi/about-aaofi.html>

<http://www.aaofi.com/en/about-aaofi/our-history.htm>

<http://www.asialaw.com/Article/1972309/Sukuk>

<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1453093-sukuk-piyasasına-bakis>

“Islamic Financial Instruments an Opportunity for Financing Infrastructure in India”,
Journal of Business Management & Social Sciences Research, Volume 3, No.5, May,
2014 <http://borjournals.com/a/index.php/jbmssr/article/viewFile/1682/1057>

Dede, Kenan, “*Sukuk (Kira Sertifikaları)*”, Tkbb Yayınları, İstanbul 2013
<http://www.tkbb.org.tr/haber-detay/sukuk-kenan-dede-2013>

http://www.difc.ae/sites/default/files/DIFC_Islamic_Infrastructure2010_0.pdf

Deloitte, “Türkiye Katılım Bankacılığı Büyüme Yolundaki Önemli Adımlar”, İstanbul,
Ocak, 2014, www.deloitte.com.tr

DIFC (Dubai International Financial Centre). Sukuk Guide Book. 2009
<http://www.difc.ae/sites/default/files/attached/5712/6707/6429/islamic.pdf>

www.ey.com/TrHome

<http://www.faizsizsermaye.com/islami-finans-alaninda-hizmet-veren-kuruluslar/>

<http://www.hayrettinkaraman.net/makale/1113.htm>

<http://ifsb.org/background.php>

<http://ifsb.org/objectif.php>

http://www.iifm.net/about_iifm/objectives

http://www.iifm.net/about_iifm/vision-mission

http://www.iifm.net/about_iifm/corporate-profile

<http://www.iilm.com/about-iilm/about-us.html>

<http://www.iilm.com/about-iilm/our-objectives.html>

<http://www.iirating.com/>

<http://www.iirating.com/AboutUs.aspx>

<http://islamicconomy.net/mudaraba/>

<http://www.kuveytturk.com.tr/kira-sertifikasi.aspx>

http://www.kuveytturk.com.tr/sigorta_sss.aspx

Küçükkoçaoğlu, Güray, “İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları Çalışma Notları” Ankara 2005. <http://www.baskent.edu.tr/gurayk/finpazcuma17.doc>

Toruner, Yaman, <http://www.milliyet.com.tr/faizsiz-finansman-yontemleri/ekonomi/ekonomiyazardetay/26.03.2013/1685098/default.htm>

<http://www.msxlabs.org/forum/x-sozluk/310930-riba-nedir.htm>

<http://www.okanacar.com/2012/11/dunyadan-kalknma-bankalar-ornekleri.html>,

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100401-15.htm>

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100401-15.htm>.

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110629-3.htm>

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120629.htm>

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130607-70.htm>

Söyler, İlhami, “Kira Sertifikalarına Yönelik Vergisel Teşvikler”, Temmuz 2012.

<http://www.maliyeokulu.org.tr/index.php/ouractivities/articles/tax/466-kira-sertifikalarna-yoenelik-vergisel-tevikler.html>

<http://www.spk.gov.tr/duyurugoster>.

<http://www.tamimi.com/en/magazine/law-update/section-5/january-2/implications-of-the-kuwait-tid-v-blom-judgment-on-wakala-contracts.html>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1

<http://thatswhy.isdb.org/irj/go/km/docs/documents/IDBDevelopments/Internet/thatswhy/index.html>

<http://www.thejakartapost.com/news/2014.02.06/govt-issues-rp-157t-project-based-sukuk.html>

<http://www.tkbb.org.tr/arastirma-ve-yayinlar-finans-sozlugu#1206>

<http://tkbb.org.tr/finans-sozlugu.aspx?pageID=85#1192>

<http://tkbb.org.tr/finans-sozlugu.aspx?pageID=85#1207>

EKLER**Ek-1.Anket Soruları****ANKET FORMU**

Değerli katılımcı, katılacağınız anket formu tamamen akademik çalışmalar için kullanılacaktır. Anket formunda isminizi yazmanıza gerek yoktur. Vereceğiniz cevaplar kesinlikle diğer kişilerle paylaşılmayacaktır. Anket cevaplama hususunda göstereceğiniz itina ve samimiyetten dolayı teşekkür eder. Çalışma yaşamınızda başarılar dilerim.

Bahattin ERDEN

SUKUK ANKET SORULARI**A-DEMOGRAFİK ve SUKUK ÖZELLİKLERİ****1. Yaş?**

- 1) 20-30

- 2) 31-40
- 3) 40-50
- 4) 50 ve üzeri

2. Cinsiyet?

- 1) Kadın
- 2) Erkek

3. Medeni haliniz?

- 1) Bekar
- 2) Evli

4. Eğitim durumunuz

- 1) ilköğretim
- 2) lise ve dengi
- 3) lisans
- 4) lisans üstü

5. Hangi kurumda çalışıyorsunuz?

- 1) Kamu
- 2) Özel
- 3) Serbest (sanatçı, esnaf vs. gibi)

6. Gelir seviyeniz nedir?

- 1) 1000-2500
- 2) 2501- 4000
- 3) 4001- 5500
- 4) 5501-7000
- 5) 7001 ve üzeri

7. Düzenli yatırım yapar mısınız?

- 1) Evet
- 2) Hayır

8. Kullanacağınız yatırım aracını siz mi belirlersiniz?

- 1) Evet
- 2) Hayır

9. Evet, ise; neye göre belirlersiniz?

- 1) Kendim araştırdım

- 2) Yatırım bankacılığı hizmeti veren banka ya da finans kuruluşundan yardım alırım
- 3) Sorumlu kişilere verilen talimata göre onlara bırakırım

10. Katılım bankacılığı ve İslami finans araçları hakkında bilginiz var mı?

- 1) Evet
- 2) Hayır

11. Evet, ise hangi İslami finans araçlarını biliyorsunuz ya da kullanıyorsunuz?

- 1) Mudarebe
- 2) Müşareke
- 3) Murabaha
- 4) İcare (sukuk)
- 5) Quard hasan
- 6) Tekalüf (sigorta)
- 7) Salam
- 8) İstisna
- 9) Hiçbiri

12. İslami finans araçlarının kullanımında dini düşünceniz mi yoksa finansal işlemlerdeki karlılık seviyesi mi önemlidir?

- 1) Dini görüş
- 2) Karlılık
- 3) Fikrim yok

13. Türkiye’de işlem gören sukuk ürünleri hakkında bilginiz var mı?

- 1) Evet
- 2) Hayır

14. Evet, ise; Türkiye’de işlem gören sukuk’ a yatırımınız var mı?

- 1) Evet
- 2) Hayır

B-SUKUK BİLİNİRLİK ANALİZ SORULARI

1. Kesinlikle katılmıyorum

2. Katılmıyorum

3. Kararsızım

4. Katılıyorum

5. Tamamen katılıyorum

1. İslami finans araçlarından sukuk(Kira Sertifikası) ürünü hakkında bilgi sahibiyim. (1) (2) (3) (4) (5)
2. Diğer fon tiplerinde ve finansal araçlardan da yararlanırım. (1) (2) (3) (4) (5)
3. İslami bankacılık İslami finans sektörünün en gelişmiş aracıdır. (1) (2) (3) (4) (5)
4. İslami finans araçlarından sukuk en çok işlem gören yatırım aracıdır. (1) (2) (3) (4) (5)
5. Sukuku katılım bankasından öğrendim.(1) (2) (3) (4) (5)
6. Sukuk ürünlerinin alım satımında sadece katılım bankaları aracılık yapmaktadır. (1) (2) (3) (4) (5)
7. İslami finans araçlarından icara sukuk(kira sertifikası), gelir ortaklığına dayalı bir tahvil yöntemidir. (1) (2) (3) (4) (5)
8. Sukuk, birtakım düzenli gelir üreten varlıkların gelirleri karşılığı çıkarılır ve bu gelirlere gerçek ve tüzel kişilerin ortak olmasını sağlar. (1) (2) (3) (4) (5)
9. Sukukun kullanım amacı, kolay borçlanmak ve faiz geliri elde etmekten çekinen tasarruf sahiplerine ulaşabilmektir. (1) (2) (3) (4) (5)
10. İhraç edilen Sukuk-u İcara ya da kira sertifikalarını alanlara, yılsonunda kira geliri ödenmektedir. (1) (2) (3) (4) (5)
11. Sukuk İslami finans araçları içinde en karlı olanıdır. (1) (2) (3) (4) (5)
12. Sukuk bir sermaye piyasası enstrümanı olarak Türk finans sistemine girmiştir. (1) (2) (3) (4) (5)
13. Sukuk yatırım aracını kullanan özel amaçlı şirketler yatırımlarını Türkiye’de varlık finansmanı fonu aracılığıyla gerçekleştirirler.(1) (2) (3) (4) (5)
14. Sukukun yatırım amaçlı kullanılmasının avantajı ikinci el piyasasının oluşması halinde bankalara kısa vadeli fon sağlayacak olmasıdır.(1) (2) (3) (4) (5)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Bahattin ERDEN
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum- 1983
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	İşletme Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Muhasebe ve Finansman Bölümü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	

İş Deneyimi	
Stajlar	Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	1) T.C. Ziraat Bankası- Erzurum Şb. 2) Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat M. Y. O.
İletişim	
E-Posta Adresi	berden@atauni.edu.tr
Tarih 20.05.2015	